

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA:
ABD’NİN 2003 IRAK SAVAŞI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Mustafa ÖZVEREN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Kaan Kutlu ATAÇ**

MAYIS-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA: ABD’NİN 2003
IRAK SAVAŞI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Mustafa ÖZVEREN
ORCID No: 0000-0001-8134-0565**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Kaan Kutlu ATAÇ
ORCID No: 0000-0003-3435-9073**

MAYIS-2023, MERSİN

ÖZET

GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA: ABD’NİN 2003 IRAK SAVAŞI ÖRNEĞİ

Bu çalışma, güvenlikleştirme teorisinde propagandanın rolünü, Amerika Birleşik Devletleri’nin 11 Eylül 2001 Saldırıları sonrasında Irak’ı güvenlikleştirme işlemi üzerinden incelemektedir. Literatürde Amerika’nın Irak’ı güvenliklestirmesi ve 2003 Irak Savaşı’na giden süreçteki propaganda kullanımına dair çalışmalar bulunmasına karşın, propaganda kullanımının güvenlikleştirme üzerindeki etkisine odaklanan çalışmalar konusunda eksiklik mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, propagandanın; güvenlikleştirme işleminin başarısına olan etkisini analiz etmektir. Araştırma kalitatif modelde gerçekleştirilecektir. Güvenlikleştirme işleminin en önemli adımlarından birisi, kitlelerin varoluşsal bir tehdidin mevcudiyetine ve acil bir istisnai müdahalenin gerekliliğine ikna edilmesidir. Bu bağlamda propaganda, hedef kitlelerin duygu, tutum ve davranışlarının şekillendirilmesini içeren bir kavram olarak güvenlikleştirme işleminin kritik bir değişkenidir. Araştırmanın bulgularına göre Irak’ı güvenlikleştirme işlemi genel anlamda başarıyla sonuçlansa da farklı kitleler bağlamında analiz edildiğinde sonucun değiştiği görülmektedir. Bu çalışma; propagandanın, güvenlikleştirme işleminin başarısında belirleyici bir rol oynadığını iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Güvenlikleştirme Teorisi, Irak Savaşı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kaan Kutlu Ataç, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

PROPAGANDA IN SECURITIZATION THEORY: THE CASE OF THE US'S IRAQ WAR, 2003

This study examines the role of propaganda in securitization theory through the United States' process of securitizing Iraq after the September 11 attacks. Although there are studies in the literature on the US 'securitization of Iraq and the use of propaganda in the process leading up to the 2003 Iraq War, there is a lack of studies focusing on the effect of propaganda use on securitization. The purpose of this study is to analyze the effect of propaganda on the success of the securitization process. The research will be carried out in a qualitative model. One of the most important steps in the securitization process is to convince the masses of the existence of an existential threat and the necessity of an urgent exceptional intervention. In this context, propaganda is a critical variable of the securitization process as a concept that includes shaping the emotions, attitudes and behaviors of the target audiences. According to the findings of the study, although the process of securitizing Iraq has been successful in general, it is seen that the result has changed when analyzed in the context of different populations. This study claims that propaganda plays a decisive role in the success of the securitization process.

Keywords: Propaganda, Securitization Theory, Iraq War

Advisor: Assist. Prof. Dr. Kaan Kutlu Ataç, Department of International Relations, University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kaan Kutlu ATAÇ’a akademik hayatımın dönüm noktası olduğu, sahip olduğu bilgi birikimini her zaman ve her şartta paylaştığı, analitik düşünme yetisinin getirdiği avantajları gösterdiği ve yıllardır yolumu aydınlattığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Akademik kariyerimin başlangıcında bütün sorularımı sabırla dinleyip cevaplayan, nasıl bir rota izlemem gerektiğini büyük bir titizlikle anlatan ve aynı zamanda kendisinden ders aldığım saygı değer hocam Öğr. Gör. Uğur GÜL’e ayrıca bir paragraf açıp teşekkürlerimi sunmak isterim.

Lisansüstü eğitim sürecine girişte ve sürecin devamında, neredeyse her aşamada yanımda olan ve bütün sorunlarımda yardım elini uzatmaktan çekinmeyen, bugün olduğum noktada tahmin ettiğinden çok emeği olan, birlikte gülüp birlikte çalıştığımız biricik dostum Uzm. Psk. Öğr. Gör. Esra Cansu ŞEN’e en içten şükran ve minnetlerimi sunarım.

Araştırma görevlisi olduğum mesleki süreçte benimle çalışan ve tez sürecimin mesleki yoğunluk içerisinde sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde büyük etkisi olan, birlikte çok şey paylaştığımız ve benim için çok değerli olan çalışma arkadaşlarım Doç. Dr. Harun YÜKSEL, Arş. Gör. Çağrı Selman İĞDE, Arş. Gör. Halime Büşra ERDÜZEN, Arş. Gör. Ayşe Nur ESENDAĞ, Öğr. Gör. Nura AYDIN, Öğr. Gör. Özge ENGİN, Öğr. Gör. Büşra ŞAHİNER ve kısa zaman içerisinde hayatımın merkezi unsurlarından biri olup aynı duvarların içerisinde binlerce şey paylaştığım, beni her fırsatta tutup kaldıran biricik dostum Öğr. Gör. Rana Ayşenaz YARDIM’a sonsuz destekleri, sevgileri ve her birinin güzel kalpleri için minnet doluyum.

Uzun soluklu süreçlerin ufak soluklara ihtiyacı vardır. Benim bu ufak soluklarım, yanımda varlıklarını hissettiğimde bana güven veren Sergen GÜMÜŞTAŞ, Tolga GÖKALP, İbrahim TOKTOK, Erdim DEMİR, Aybüke KIVILCIM, Irmak ÇİÇEKLİ gibi çok değerli isimlerdir. Her birine hayatlarımı güzelleştirdikleri için minnettarım.

Tezin yazım sürecinde tanıştığım ancak şu anda hayatımın vazgeçilmez unsurlarından olan, en tedirgin anlarımda beni, devasa kahkahalar atmama sebep olarak toparlayan çok değerli dostlarım Gökay DURMAZ ve Sude Naz YILMAZ’a, son olarak bu süreçte aynı masada kalem oynattığımız, eğlendiğimiz ve saatlerce çalıştığımız, en büyük motivasyon kaynaklarımdan ve kazançlarımdan olan Ebrar Yağmur YARDIM’a bu süreci başaracağımdan şüphe duymadıkları ve bana nefes almayı hatırlattıkları için teşekkürlerimi sunarım....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR ve SİMGELER	xi
GİRİŞ	1
1. GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ	5
1.1. Kopenhag Okulu'nun Ortaya Çıkışı	5
1.2. Kopenhag Okulu'nun Kuramsal Çerçevesi	8
1.3. Güvenlikleştirme Teorisi Nedir?	11
1.3.1. Güvenlikleştirmenin Birimleri (Ögeleri)	17
1.3.2. Alımlayıcı Kitle (Dinleyici)	21
1.3.3. Kolaylaştırıcı Koşullar	23
2. GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA	25
2.1. Propagandanın Tarihsel Gelişimi ve Tanımlanması	25
2.1.1. Propaganda Türleri	37
2.2. Propagandanın Özellikleri	44
2.3. Propagandanın Teknikleri	45
2.4. Propagandanın Disiplinlerarası Niteliği ve Uluslararası İlişkiler Teorilerindeki Yeri	47
2.5. Güvenlikleştirme Teorisinde Propagandanın Rolü	50
2.5.1. Güvenlikleştirmenin Temel Motivasyonu: Korku ve Korku Propagandası	55
3. ABD DIŞ POLİTİKASINDA IRAK'IN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE PROPAGANDANIN ROLÜ	61
3.1. Irak'ın Tarihi	61
3.1.1. Saddam Hüseyin Öncesi Irak	61
3.1.2. Saddam Hüseyin İktidarında Irak	66
3.2. Irak'ın Güvenlikleştirilmesi ve Propagandanın Rolü	71
SONUÇ	96
KAYNAKLAR	100
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	110
ÖZGEÇMİŞ	111

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Lasswell'in "İletişim Modeli"nin Örnek Vaka Üzerindeki Görünümü	3
Tablo 2.1. Propaganda Türlerinin Kaynakları, Bilginin Doğruluğu, Diğer Nitelikleri ve Örnekleri	43
Tablo 3.1: Irak'ın Güvenlikleştirilmesi İçin Kullanılan Propaganda Temalarının, George W. Bush'un 50 Konuşması İçerisinde Kaç Defa Kullanıldığının Sayısal Biçimde ve 50 Konuşmanın Yüzde Kaçında Kullanıldığının Orantısal Biçimde Gösterimi	79
Tablo 3.2: Irak'ın Güvenlikleştirilmesi İçin Kullanılan Propaganda Temalarının, Colin Powell'ın 5 Şubat 2003'te BMGK'de Yaptığı 1 Saat 16 Dakikalık Konuşması İçerisinde Kaç Defa Kullanıldığının Sayısal Biçimde Gösterimi	79
Tablo 3.3: Bush Hükümetinin Gerçekleştirdiği Konuşmalarda Kullanılan Propaganda Teknikleri ve Bu Tekniklerin Güvenlikleştirmeye Etkileri	85
Tablo 3.4. "Lasswell'in İletişim Modeli"ne Göre Irak'ın Güvenlikleştirilmesinde Birimler, Kolaylaştırıcı Koşullar, Propaganda Analizi ve Güvenlikleştirmenin "Alımlayıcı Kitle"ye Göre Sonuçları	91

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1: Buzan, Wæver ve Wilde'in, Bir Meselenin Kategorizasyonu İçin Kurguladığı Spektrumu	14
Şekil 1.2: Güvenikleştirme Teorisinin Kavramsal Şeması	24
Şekil 2.1: Propagandanın Tarihsel Gelişiminde Üç Önemli Sac Ayağı	26
Şekil 2.2: Lasswell'e Göre Propagandanın Stratejik Görevleri	35
Şekil 2.3: Güvenikleştirmenin Çekirdeği	60
Şekil 3.1: Güvenikleştirme Birimlerinde “Dinleyici” (Alımlayıcı Kitle)’nin Irak’ın Güvenikleştirilmesine Göre Kategorizasyonu	76
Şekil 3.2: Kolaylaştırıcı Koşulların Irak'ın Güvenikleştirilmesindeki Yansıması	77
Şekil 3.3: Güvenikleştirme Birimlerinin Irak'ın Güvenikleştirilmesine Göre Kategorizasyonu	78

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 4.1: Amerikan Halkının Irak'a Askeri Bir Müdahale Yapılmasına Verdiği Desteğe Yönelik 22-23 Mart 2003 Tarihli Anket	93

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BGK	Bölgesel Güvenlik Kompleksi
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CPI	Kamuoyu Bilgilendirme Komitesi
DKK	Devrim Komuta Konseyi
FBI	Federal Soruşturma Bürosu
KİS	Kitle İmha Silahı
MAD	Karşılıklı Kesin İmha
PNAC	Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAR	Birleşik Arap Cumhuriyeti
UNMOVIC	Birleşmiş Milletler İzleme, Doğrulama ve Teftiş Komisyonu

GİRİŞ

“Düşünce üretim yeteneği

Eşsiz bir dokümaevi gibidir

Bir ayak basış oynatır binlerce ipliği...” (Goethe, 2001, s. 99)

İngiliz beyin cerrahı ve sosyal psikoloji alanında çalışan Wilfred Trotter, insan doğasında yalnızlık ve korku arasında bir doğru orantı olduğunu bu nedenle insanların doğası gereği toplu halde yaşadıklarını iddia etmektedir (Trotter, 1921, s. 31). Bu durum, içgüdüsel olarak dört sonuca yol açmaktadır: kendini koruma, beslenme, cinsellik ve sürü. İlk üçü ilkel ve maksimizasyon amacı içeren içgüdüler, sonuncusu ise “bireye yönelik dışarıdan kontrol”ü içeren bir içgüdüdür. Zira “sürü içgüdüsü”nde, bireyin normal şartlarda yapmak istemeyeceği şeyleri yapma ve/veya düşünmek istemeyeceği şeyleri düşünme, itaat durumu mevcuttur (Trotter, 1921, s. 47-48). Bu içgüdünün tetikleyicisi olarak; Harold Lasswell’in tanımıyla, “kayda değer semboller aracılığıyla kolektif tutumların manipüle edilmesi” anlamına gelen propaganda ise hedef kitlelerin tutum, duygu ve davranışlarını değiştirme amacıyla oluşturulmaktadır (Lasswell, 1927, s. 627). Goethe’nin dizeleri, propagandanın kitle zihnini yönetme kapasitesini açıklar niteliktedir.

İlk olarak bağımsız gelişen ancak hızla Uluslararası İlişkiler disiplininin, bir alt kategorisi olarak büyüyen Uluslararası Güvenlik Çalışmaları, temel kavram olarak savaş yerine güvenliği ele alan bir literatürdür. Batı merkezli olarak disipline dahil olan bu literatür, kavramsal çerçevesini çizirken askeri olmayan tehditleri de sınırları içerisine dahil etmiştir. Dolayısıyla alan, kendinden önceki literatüre ek olarak uluslararası toplumu irdeleyen ve savaşın askeri stratejik boyutunu aşip sivil unsurları merkezine dahil etmeye çalışan bir mentalite ortaya çıkarmıştır (Buzan & Hansen, 2009, s. 1-2). Soğuk Savaş’ın sona ermesi, hız kazanan küreselleşme ve sınır-ötesi bir forma bürünen güvenlik anlayışıyla birlikte teorileşme çabasında olan Uluslararası Güvenlik Çalışmaları, güvenlikleştirme teorisinin doğduğu zemini oluşturmaktadır. Bu çalışma ise, “bir şeyin, değerli kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak inşa edilmesi ve buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılması” (Buzan, 2008, s. 107) anlamına gelen güvenlikleştirme teorisinde propagandanın rolünü, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin, 2003 Irak Savaşı üzerinden incelemektedir.

Araştırmanın Problem İfadesi

Araştırma, güvenlikleştirme işleminde propagandanın oynadığı rolü analiz etmektedir. Bu bağlamda ABD’nin 2003 Irak Savaşı için Irak’ı güvenlikleştirme işlemindeki başarı oranında George W. Bush hükümetinin propaganda faaliyetleri incelenmekte ve söz konusu propaganda faaliyetlerinin güvenlikleştirme işlemini nasıl etkilediğine odaklanılmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, güvenlikleştirme teorisinde propagandanın oynadığı rolü ve etkisini örnek bir vaka üzerinden analiz ederek analitik bir genellemeye ulaşmaktır. Çalışmada ABD’nin güvenlikleştirme işleminin belirli hedef kitlelerin referans alındığı modellemelerde başarı anlamında farklı sonuçlandığı görülmüş ve bu farklı sonuçlarda propaganda kullanımının etkili olduğu

saptanmıştır. Böylelikle güvenlikleştirme işleminin başarılı veya başarısız uygulamalarının analizinde propaganda kullanımının etkisinin açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Soruları

Çalışmada araştırmanın probleminin çözümlenmesi amacıyla belirli sorular üzerinde durulmuştur. Bu sorular şu şekildedir: güvenlikleştirme teorisi nedir ve güvenlikleştirme işleminde dinleyicinin rolü nasıl bir gelişim göstermiştir? Güvenlikleştirme teorisinde propaganda kullanımının önemi nedir? ABD, Irak'ı güvenlikleştirme işleminde başarılı olmuş mudur ve olmuşsa hangi hedef kitleler referans alındığında başarılı olmuştur? ABD, Irak'ı güvenlikleştirme işleminde hangi propaganda tekniklerini kullanmış ve bu propaganda teknikleri güvenlikleştirme işlemine nasıl hizmet etmiştir? ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirme işleminde bu güvenlikleştirmenin birimleri nelerdir? Irak'ın güvenlikleştirilmesinde alımlayıcı kitlelerin kategorizasyonu nasıl yapılabilir? ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirmesinde propagandanın ve özellikle korku propagandasının rolü nedir?

Teorik Çerçeve ve Hipotezler

Araştırmada güvenlikleştirme teorisi; Kopenhag Okulu'nun doğuşu, gelişimi ve kuramsal çerçevesiyle açıklanmıştır. Teorinin kavramsal şeması oluşturulmuş ve vaka bu şemaya göre dizayn edilmiştir. Böylelikle vakanın analiz edilmesinde bütünsellik amaçlanarak bir kategorizasyon sunulmuştur. Araştırmanın problemi ise aşağıdaki hipotezlerin araştırma sorularıyla denenmesi üzerine açıklanmıştır:

Hipotez 1: ABD, 11 Eylül 2001 Saldırıları'nın ardından Irak'ı güvenlikleştirme işlemine başvurmuştur.

Hipotez 2: Güvenlikleştirme işleminin başarısı, alımlayıcı kitlenin (dinleyicinin) iknasını gerektirmektedir.

Hipotez 3: ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirmesi, farklı alımlayıcı kitleler referans alındığında farklı başarı sonuçları doğurmuştur.

Hipotez 4: ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirmesinde farklı alımlayıcı kitlelere göre farklı başarı sonuçları almasının nedeni propaganda kullanımının güvenlikleştirme işlemine olan etkisinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma, kalitatif modelde gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda nitel araştırmanın analitik genellemeye imkan sağlaması amaçlanmaktadır. 2003 Irak Savaşı vakası çerçevesinde, durum (örnek olay) çalışması gerçekleştirilecek ve vakanın derinlemesine incelenmesiyle birlikte araştırma sorusuna yanıt aranacaktır. Söz konusu incelemede teorik ve kavramsal alt yapı ve örnek olayın tarihsel süreçteki yeri açıklanacaktır. Vaka, teorinin kavramsal çerçevesine göre dizayn edilip okuyucuya aktarılacak ve araştırma sorusuna cevap aranacaktır. Araştırmada kullanılacak veri toplama yöntemi; doküman incelemesi (belge tarama, belgesel gözlem)'dir. Doküman incelemesi yöntemi ile elde edilen veriler birbiriyle ilişkilendirilerek bütünsel bir yaklaşıma ulaşmak hedeflenmektedir. Araştırmada kullanılacak veri türleri ise; metinler (kitap, bilimsel dergiler, süreli yayınlar, gazete,

roman vb.), istatistikler, görsel malzemeler (afiş, fotoğraf, karikatür), işitsel malzemeler (kaset, plak, radyo yayınları) ve çok ortam (multimedya) verileri (video gibi birden çok duyuya hitap eden veriler)'dir. Veriler; kütüphaneler, bilimsel dergiler, akademik veri tabanları, gazeteler, televizyon ve radyo yayınları ve resmi web sitelerinden elde edilerek birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak toplanmıştır. Verilerin çözümlemesi için; döküman incelemesinin yanında içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri kullanılacaktır. Bu bağlamda elde edilen bulgular kuramsal çerçevede yorumlanacak ve araştırma sorusuna bir cevap oluşturması sağlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada, "Laswell'in İletişim Modeli", araştırmanın verilerini bulma konusunda bir model oluşturacaktır. Bu model (formül veya paradigma şeklinde de adlandırılmaktadır), tamamen teorik bir bakış açısıyla çoklu, çeşitli ve karmaşık iletişim (propaganda içerikleri) durumlarının basitleştirilmesine ve sentezlenmesine olanak sağlamaktadır. Laswell'in modeli, çalışmada kullanılacağı şekliyle aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 1.1. Lasswell'in "İletişim Modeli"nin Örnek Vaka Üzerindeki Görünümü

2003 Irak Savaşı'nda Kullanılan Propaganda	Analiz Noktası
Kim Söylüyor?	Vericinin Analizi
Kime Söylüyor?	Alıcının Analizi
Hangi Kanal Aracılığıyla Söylüyor?	İletişim Kanalının Analizi
Ne Söylüyor?	Mesajın Analizi
Hangi Etki ile Söylüyor?	Sonuç ve Etkilerinin Analizi

Kaynak: Sapienza, Iyer & Veenstra, 2015

Araştırmanın Değişkenleri

Çalışmada ele alınacak olan bağımlı değişken, ABD'nin 2003 Irak Savaşı sürecindeki güvenlikleştirme işlemi; bağımsız değişken ise, ABD'nin 2003 Irak Savaşı sürecindeki propaganda faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada, ABD'nin 2003 Irak Savaşı sürecindeki propaganda faaliyetlerinin güvenlikleştirme işlemi üzerinde olan etkisi analiz edilmektedir. ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirme işleminin sonucu, propaganda kullanımıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Literatürde bugüne kadar yapılan çalışmalar, genel itibarıyla propagandanın tarihsel gelişimi ve bir dönemin veya bir devletin propaganda faaliyetleri üzerine odaklanmaktadır. Ancak bu çalışma, propaganda kullanımının teorik bir perspektifteki yerini sorgulamakta ve bu sorgulamayı örnek bir vaka üzerinden gerçekleştirerek analitik bir genellemeye ulaşmayı hedeflemektedir. Nitekim literatürde, 2003 Irak Savaşı için güvenlikleştirme teorisi üzerine yapılmış çalışmalar ve 2003 Irak Savaşı sürecindeki propaganda faaliyetleri üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak 2003 Irak Savaşı'na giden süreçteki güvenlikleştirme işleminde, propaganda faaliyetlerinin derinlemesine analizini içeren bir çalışma konusunda eksiklik mevcuttur. Bu çalışma ise, güvenlikleştirme, propaganda ve 2003 Irak Savaşı'nı ortak bir kümede buluşturarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma süreç olarak, 11 Eylül 2001 saldırıları ile 9 Nisan 2003 Firdevs Meydanı'nda Saddam Hüseyin'in heykelinin Amerikan Deniz Piyadeler tarafından sökülmesi olayı arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bunun nedeni, ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirme işleminin yoğun şekilde 9/11 olaylarının ardından başlamış olması ve Firdevs Meydanı Olayı'nın ardından Amerikan propagandasının odağının değişmiş olmasıdır. Çalışmada Amerikan propagandasına odaklanılacak olması nedeniyle, Irak kaynaklı propagandaya yönelik bir kısıtlılık bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışma, ABD'nin Irak'ı neden güvenlikleştirdiği sorusundan ziyade nasıl güvenlikleştirdiğine odaklanmaktadır. Dolayısıyla güvenlikleştirme ve propaganda ilişkisinin odak noktası olacağı bu çalışma, Irak'ın ABD tarafından neden güvenlikleştirildiğine yönelik soruları yanıtlama konusunda eksik kalacaktır.

Araştırmanın Bölüm İçerikleri

Çalışmanın ilk bölümünde güvenlikleştirme teorisi ele alınacaktır. Kopenhag Okulu'nun ortaya çıkış süreci ve kuramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra Okul'un temel teorisi olan güvenlikleştirme teorisi incelenecektir. Bu kapsamda güvenlikleştirmenin öğeleri, dinleyici ve kolaylaştırıcı koşullar ayrı alt başlıklarda ele alınıp bölümün sonunda teorinin geldiği son aşamada dinleyici temelli bir şema oluşturulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümü güvenlikleştirme teorisinde propagandanın yerini irdelemektedir. Propagandanın tarihsel gelişimi ve tanımlanmasını içererek başlayan bu bölüm; propagandanın türlerini, tekniklerini ve uluslararası ilişkiler teorilerindeki yerini açıklayarak sürmektedir. Bu açıklamaların ardından propagandanın güvenlikleştirme teorisindeki yerini aktarmayı hedefleyen bölüm, güvenlikleştirmenin temel motivasyonunun korku olduğu argümanını ve korku propagandasını açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmanın son bölümü, güvenlikleştirme teorisinde propagandanın rolünü ABD'nin Irak'ı güvenliklestirmesi üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Irak'ın Saddam Hüseyin öncesi ve Saddam Hüseyin iktidarındaki tarihiyle başlayan bölüm, Irak'ın nasıl güvenlikleştirildiğiyle devam etmektedir. ABD hükümetinin kullandığı propaganda teknikleri incelenmiş ve güvenlikleştirme işlemine etkisi farklı dinleyiciler (alımlayıcı kitleler) üzerinden analiz edilmiştir.

1. GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ

1.1. Kopenhag Okulu'nun Ortaya Çıkışı

Abraham Maslow, insanoğlunun fizyolojik gereksinimlerinin ardından ihtiyacı olan ikinci şeyi güvenlik olarak belirlemiştir (Maslow, 2001, s. 212). I. Dünya Savaşı'nın doğurduğu korkuya karşı entelektüel bir reaksiyon olarak ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disiplininin (Devetak, 2012, s. 10; Bull, 2000, s. 58) odaklandığı en önemli kavramlardan birisi ise, güvenlik olmuştur (Burchill & Linklater, 2013, s. 18-21). Güvenlik kavramı, kendisine yönelik dönemsel olarak değişken bakış açıları ortaya çıkarmıştır (Baylis, 2008). Dünyayı algılamak, yorumlamak, açıklamak ve belli oranda tahmin etmek için kullanılan Uluslararası İlişkiler Teorisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte güvenliğin değişen yapısından oldukça etkilenmiştir (Aron, 1967, s. 186; Aydın, 1996). Çift kutuplu dünyanın çöküşü, küreselleşme süreci ve güvenliğin sınır-ötesi bir hale bürünmesiyle birlikte kendine uygun bir ortam bulan Kopenhag Okulu da, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Güvenlik Çalışmaları alt-disiplinindeki teorileşme çabaları sırasında doğmuş ve 1985'te Kopenhag'da bulunan "Centre for Peace and Conflict Research" (Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi) bünyesine dahil olan Avrupa Güvenliği çalışmaları altında vücut bulmuştur. Güvenlik sorunlarının devlet-merkezli ve gelenekçi formunu savunanlar ile güvenlik gündeminin genişletilmesi taraftarları arasındaki tartışmaların arasından bir alternatif olarak ortaya çıkan Kopenhag Okulu¹ "Conflict and Peace Research Institute" (CORPI) ismini alan devlet merkezli bir kuruluş haline gelmiştir (Huymans, 1998, s. 479-480). Güvenlikleştirme teorisi ise, Kopenhag Okulu'nun bir ürünüdür.

Avrupa Güvenliği grubunun "*Non-military Aspects of European Security*" (Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları) isimli projesi, Kopenhag Okulu'nun yapı taşı oluşturmaktadır. Egbert Jahn, Pierre Lemaitre ve Ole Wæver, Buzan'ın çalışmalarını, realist perspektif ile idealist perspektifin arasındaki gri alana yapılmış entelektüel bir yatırım olarak görmektedirler (Huymans, 1998, s. 479-480). Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları projesi kapsamında yayımlanan "*European Polyphony: Perspectives Beyond East-West Confrontation*" isimli eser, bilgilendirme bölümünde Profesör Egbert Jahn'ın gruptan ayrılışını okuyucuya aktarırken, Barry Buzan'ın proje grup yöneticisi olmayı kabul ettiğini belirtmektedir (Wæver, Lemaitre & Tromer, 1989, s. xv). 1990'da yayımlanan "*The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era*" ise, beş kişilik bir ekip işi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buzan, Wæver, Kelstrup, Lemaitre ve Tromer'in kaleme aldığı bu eserde, Avrupa'nın kompleks güvenlik yapısı ve Avrupa'nın uluslararası sistemdeki yeri sorgulanmakla birlikte, Soğuk

¹ Bkz. Wæver, O., Lemaitre P. & Tromer, E. (1989). *European Polyphony: Perspectives Beyond East-West Confrontation* (New York: St. Martin's Press); Jahn, E., Lemaitre P. & Wæver, O. (1987). *European Security – Problems of Research on Non-Military Aspects* (Kopenhag: Centre of Peace and Conflict Research); Buzan, B. vd. (1990). *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era* (New York: Pinter Publishers); Wæver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. & Lemaitre, P. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. (Londra: Pinter Publishers).

Savaş sonrası dönemde özellikle Avrupa’da olmak üzere güvenliğe yeniden bakışın yansımaları görülmektedir (Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer & Wæver, 1990).

Güvensizlik biçimleri, Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Avrupa’nın entegrasyonu ile birlikte değişmeye başlamıştır. Artık Doğu’dan ve/veya Güney’den gelen göç, Batı kimlikleri için diğerlerinden sıyrılan önemli bir tehdit olarak algılanmaya başlamıştır. “Toplumsal güvenlik” şeklinde ifade edilen bu kavram, “referans nesnesi”ni² devletten topluma doğru kaydırarak geleneksel güvenlik paradigmasının ötesine geçmektedir (Wæver, Buzan, Kelstrup & Lemaitre, 1993). Nitekim Avrupa’daki güvenlik çalışmaları bu tarz eleştirel yaklaşımlarla birlikte teorik çerçevesini yeniden ele almaya başlamıştır. Artan eleştirel yaklaşımlar, söz konusu çerçeveye birçok konunun (kalkınma, barış araştırmaları, risk yönetimi gibi) entegrasyonunu sağlamıştır. Bu, güvenlik çalışmalarında özellikle 1990’lı yıllarda güç kazanan “eleştirel literatür külliyatı”nın bir sonucudur. Entelektüel bağlam, güvenlik çalışmaları gibi bir alandaki bu tarz virajları, sosyal ve politik dönüşümlerle açıklamayı öngörmektedir. Dolayısıyla güvenliğe yönelik bakış açısındaki bu değişim 1970’lerin sonu ile 1980’lerde ortaya çıkan toplumsal hareketler, Avrupa’da bir iç güvenlik sahasının oluşumu, Soğuk Savaş’ta yumuşuma dönemi ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi gibi önemli vakalarla şekillenmiştir. Kopenhag Okulu ise bu dönemde Avrupa’nın güvenlik dinamiklerini anlamlandırmak adına yeni kavramların ortaya atılmasında etkili olan bir ekol olarak karşımıza çıkmaktadır (Aradau vd., 2006, s. 443-447). Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının ardından Avrupa’nın güvenlik algısını temelden sarsılmasını içeren “*Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*” isimli eser ise, toplumsal güvenlik kavramına odaklanmaktadır. Bu bağlamda devlet güvenliği ile toplumsal güvenlik arasındaki ilişki ve kimlik gibi konulara ışık tutulmuştur (Wæver, Buzan, Kelstrup & Lemaitre, 1993). Yazarlar bu eserde, devlet odaklı güvenlik anlayışını ortadan kaldırmak değil, toplumsal güvenlik anlayışıyla birlikte dönemin güvenlik paradigmasını zenginleştirmeyi istemektedirler. Bu bağlamda Kopenhag Okulu, Soğuk Savaş’ın ardından gelen yıllarda uluslararası güvenlik ile ilgili sorunları yeniden tanımlayıp disiplinde yeni bir teorik yaklaşımın temellerini atmıştır (Stanger, 1994).

Kopenhag Okulu’nun yapı taşını oluşturan “*Non-military Aspects of European Security*” çalışması, başlangıçta gruba dahil olmayan Buzan’ın fikirlerini ilham kaynağı olarak gören yazarların bir ürünüdür. Buzan’ın “*People, States and Fear*” eseriyle birlikte diğer çalışmaları da dahil olmak üzere Kopenhag Okulu’na esin kaynağı olduğunu belirten McSweeney, Kopenhag’daki çalışma merkezini, “Kopenhag Okulu” adıyla ilk kullanan yazar olarak karşımıza çıkmaktadır (McSweeney, 1996, s. 81-82). Bununla birlikte McSweeney’in eleştirileri,³ Kopenhag Okulu’nun Buzan ve

² Bu kavram ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacaktır ancak kısaca tehdit altında olan şey olarak değerlendirilebilir.

³ McSweeney, Kopenhag Okulu’nu eleştirirken ona ismini vermiş olan çalışmada Buzan’ın “*People, States and Fear*” eserinin güvenlik alanında çalışan öğrenci ve akademisyenler için önemli bir eser olduğunu kabul etmekle birlikte Buzan’ın “*güçlü devlet*” kavramının Kopenhag Okulu’nun topluma bakışıyla uyuşmadığını belirtmektedir. Buzan’ın eserine göre devlete tabi olan toplum, Kopenhag Okulu’nun “*Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*” eseriyle dış tehditlere karşı savunmasını kendi tekeline almaktadır. Devlet

Wæver'in kalemleriyle kendisini açıklamasına yol açmıştır. Buzan ve Wæver'a göre, herhangi bir insana Avrupa'daki problemlerin sebebi sorulduğunda, etnik çatışmalar ve milliyetçilik ile ilgili cevaplar bulmak oldukça olasıdır. Ancak ana sorun; bu konuların teorileştirilmemiş olmasıdır (Buzan & Wæver, 1997, s. 241-242). Bu nedenle McSweeney'in, "the pressure of events" (olayların baskısı) olarak adlandırdığı (MacSweeney, 1996, s. 81) yaklaşımın, konjonktüre bağlı olarak gelişimini reddetmeden teorik kimyasının ve ihtiyacının açıklaması yapılmıştır. Buzan ve Wæver, mevcut yaklaşımlarıyla birlikte, güvenlik çalışmalarının geleneksel alanlarının korunacağını ancak bu çalışmalara ek olarak yeni perspektifler kazandırılabilceğini iddia etmişlerdir. Bu bağlamda toplumsal güvenlik ve kimlik kavramlarına odaklanarak "biz"i açıklamaya çalışmışlardır. "Biz"e gelecek bir tehdit, devletin egemenliğine gelecek bir tehdit gibidir. Ayrıca makalede yer alan "The Copenhagen School Replies" ifadesiyle birlikte Kopenhag Okulu, Buzan ve Wæver'in de bu tabiri kullanmasıyla literatüre dahil olmuştur (Buzan & Wæver, 1997, s. 242).

Kopenhag Okulu her ne kadar 1990'larda etkili bir biçimde ortaya çıkmış olsa da, Buzan'ın 1983'te yayımlanan "*People, States and Fear*" eseri; güvenliğin, geleneksel ulusal güvenlik anlayışının sınırlarına takılmaması gerektiğine yönelik alternatif bir bakış açısı kazandırmıştır (Buzan, 1983, s. 1-2). Kopenhag Okulu ise, temellerini; güvenlik kavramının askeri boyutlarının ötesindeki kavramsallaştırılmasının ilk adımlarından olan bu çalışmadan etkilenecek atmıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 48). Günümüzde güvenlik kavramının genişlemesinin radikal bir durum olmadığı aşıkardır (Booth, 2012, s. 199). Ancak 1990'lı yılların sonunda Buzan, Wæver ve Wilde'in "*Security: A New Framework For Analysis*" çalışması, güvenliğin beş ayrı boyutunu ortaya koymaktadır. Bu eserin; güvenlik kavramının derinleştirme işleminde ortaya koyduğu beş ayrı sorun boyutu: askeri sektör, çevresel sektör, ekonomik sektör, sosyal (toplumsal) sektör ve politik sektördür. Eserin amacı, güvenlik çalışmalarına yönelik kapsamlı, orijinal ve yeni bir çerçeve sunmaktır. Onlara göre, güvenliğe yalnızca askeri bir boyuttan bakmak ve askeri güvenlik sorunlarını tespit etmek yukarıda belirtilen diğer boyutların analizinden daha kolaydır. Kopenhag Okulu ise, gelenekselci güvenlik bakış açısı ile genişletici perspektifin sentezinden oluşan bir yaklaşımdır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998).

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu; Güvenlik Çalışmaları alt-disiplinindeki teorileşme çabaları ve tartışmaları arasında güvenlik gündeminin genişletilmesinin savunucuları ile bireyi etkileyen bütün

ise toplum veya diğer aktörler karşısında özgün ayrıcalıklarla donatılmış niteliğini kaybetmektedir. Ayrıca Kopenhag Okulu kimlikteki dönüşümün veya bu konuda ortaya çıkacak sorunların nasıl çözülebileceğini cevaplamak konusunda yetersiz kalmıştır. Toplumun "bağımsız bir değişken" olarak ele alındığı bu çalışma, McSweeney tarafından Buzan'ın temel çalışmasıyla örtüşmeyerek güvenlik çalışmalarına yönelik bakış açısını geliştirmek yerine karmaşık hale getiren bir eser olarak eleştirilmiştir (McSweeney, 1996). Ayrıca McSweeney, kimliğin nesne olarak değil "aktif bir süreç" olarak kavranabileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte topluma yüklenen tanının kuvvetine karşılık sosyal grupların bu kümede bulunmaması, McSweeney için Kopenhag Okulu'nun güvenliğe bakışıyla çelişmektedir. Merkeze bireyin alınmasına karşı çıkan Kopenhag Okulu, McSweeney'e göre sosyal grupları da topluma yüklediği role dahil etmeyerek güvenliğe yönelik bakış açısının çerçevesini genişletme amacıyla uyuşmamaktadır (McSweeney, 1998).

meselelerin güvenlik sorunu olarak algılanmamasının gerektiğini düşünen gelenekselciler arasındaki bir alternatif olarak 1980'lerin sonlarında ortaya çıkmıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 57-58). Küreselleşme süreciyle birlikte güvenliğin sınır-ötesiliği, iletişim ve enformasyon ağlarının hızlı bir şekilde yayılma süreci, Soğuk Savaş'ın bitişyle birlikte güvenlik sorunlarının yeniden düşünülmesinin gerekliliği ve realist perspektifin askeri sorunlar odaklı güvenlik yaklaşımı, Kopenhag Okulu'nun doğuşunun nedenleri ve ortamı olarak gösterilebilir. Galler (Aberswyth) Okulu'ndan Booth'a göre, Kopenhag Okulu; "liberal, post-yapısalcı ve neo-realist varsayımların gizemli karışımıdır" (Booth, 2012, s. 201).

1.2. Kopenhag Okulu'nun Kuramsal Çerçevesi

Kopenhag Okulu, Soğuk Savaş döneminde askeri ve nükleer saplantıların sınırlarını belirlediği ve kısıtlı bir çerçeve çizilmiş Güvenlik Çalışmaları'na yönelik ortaya çıkan entelektüel bir tepkinin sonucudur. Ancak bu bakış açısı, güvenlik kavramının aşırı genişlemesi sonucunda da özünü yitirebileceğini savunmaktadır. Bu nedenle güvenlik sorunları ne sadece devletleri ilgilendiren askeri konularla sınırlandırılmalı, ne de bireyi tehdit eden her şeyle ilgilenmeliydi (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 2). Bu bağlamda Kopenhag Okulu'nun misyonu, Güvenlik Çalışmaları'nı yalnızca devletlerin arasındaki askeri meselelerle ilgilenmekten kurtarmak ancak bunu uluslararası sistemdeki her aktörü ilgilendiren çok çeşitli tehditleri söz konusu alana dahil etmeden gerçekleştirmektir (Huymans, 1998, s. 482). Wæver'e göre, Johan Galtung ve Jan Oberg'in özellikle birey düzeyine vurgu yapan "hayatta kalma, gelişme, özgürlük ve kimlik" formülasyonu, her şeyin bir güvenlik sorunu haline gelmesine neden olacaktır (Wæver, 1995, s. 47). Kopenhag Okulu'na göre güvenlikleştirme alanının aşırı genişlemesi ise politik alanda bırakılan meselelerin gidişatını da sekteye uğratacaktır. Zira aşırı güvenlikleştirme, "paranoyanın uluslararası eş değeri"ni açığa çıkaracaktır. Ortaya çıkan paranoyayla birlikte aşırı güvenlikleştirmeye maruz kalan toplumun güvenlik sorunları olarak adlandırılan meseleler nedeniyle boğulması, devlete yönelik bakış açısının olumsuz anlamda değişmesine neden olacaktır. Zincirleme halinde ilerleyen bu sürecin son halkası ekonomik bunalımla sonuçlanacaktır. Dolayısıyla Kopenhag Okulu için kaçınılması gereken şey, "Sovyetler Birliği, İran ve Kuzey Kore gibi, nükleer füzeler ve muhalif ordulardan mini etek ve pop müziğe kadar her şeyi güvenlikleştirmek"tir. Bunun aksine amaç, başa çıkılamayacak maliyetler doğuracak güvenlikleştirmelerden olabildiğince uzak durup akılcı güvenlikleştirme hamleleri yapmaktır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 208).

1945'te sona eren II. Dünya Harbi'nin ardından ayrı bir alan/alt-disiplin olarak ortaya çıkan Güvenlik Çalışmaları, o tarihlerden itibaren ulusları, harbin yıkıcı etkilerinden koruma misyonunu taşımaktaydı (Baysal & Lüleci, 2015, s. 66). Ancak güvenliğe yönelik bakış açısı, Soğuk Savaş'ın kendini bütün evreleriyle hissettirmesiyle birlikte şekillenmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında, Anglosakson temelli Güvenlik Çalışmaları veya Batı için güvenlik sorunu, Sovyetler Birliği'nin geniş çaplı meydan okumasına karşı varlığını korumak ve buna karşı bir reaksiyon üretmek şeklinde

karşımıza çıkmaktadır. Bu meydan okuma ve reaksiyon yalnızca askeri değil; ideolojik, ekonomik ve sosyal bir içerik de barındırmaktaydı. Ancak Soğuk Savaş'ın ilerleyen yıllarında teknolojik gelişmelerle doğru orantılı olarak artan, özellikle nükleer çaplı olmak üzere gerçekleşen silahlanma yarışı, Güvenlik Çalışmaları'nın askeri gündemde sıkışmasına ve caydırıcılık teorileriyle dolmasına neden olmuştur. Bu durum, 1980'lerle birlikte, silahlanma maliyetlerinin fayda analizine aykırı biçimde artması nedeniyle ortaya çıkan silahsızlanma çabalarının bir sonucu olarak yeniden değişmiştir. Vietnam Savaşı gibi olaylar, savaşı ve doğurduğu maliyet ile getirdiği fayda arasındaki orantısallığı sorgulatmıştır. Bu bağlamda savaşa ve güvenliğe yönelik algının değişmesi, askeri güvenliğin öncü bir rol aldığı Güvenlik Çalışmaları'nın da sorgulanmasını beraberinde getirmiştir (Buzan, 1997, s. 6-7).

Ortaya çıkan eleştirel bakış açısı, Kopenhag Okulu'nun kuramsal evriminin de derinliklerinde bulunabilir. Tıpkı Soğuk Savaş'ın etkisinde kalan Güvenlik Çalışmaları'nın metamorfozu gibi, Kopenhag Okulu da çeşitli evrelerden geçmiştir. Bunlardan ilki, güvenlik sorunlarının kapsamının genişletilmesinde bir şart arayan anlayışın dönemidir. Bu şart, güvenlik sorunu olarak ele alınacak meselenin, askeri güvenlik ile bağlantısı olması gerektiğini ortaya koymaktadır. 1993'te ortaya çıkan ikinci evre ise, toplumsal güvenlik kavramı etrafında şekillenmiştir. Artık bir güvenlik sorunu, devletten bağımsız bir şekilde yalnızca toplumu ilgilendirebilir bir hale bürünmüştür. 1998'de ise, Kopenhag Okulu'nun istikrar kazanacak son haline dönüşümünü görmekteyiz. Bu üçüncü evre, hem geleneksel bakış açısıyla yoğurulmuş, hem de insanı ilgilendiren her şeyin güvenlik sorunu olarak algılanmaması gerektiğini şart koşan bir yapı oluşturmuştur (Akgül-Açıkmış, 2008, s. 152-161).

Kopenhag Okulu'na göre, tehdidin daimi bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle tehdit kavramıyla yakından ilişkili olan güvenlik kavramı da bu doğrultuda çeşitli şekillere bürünebilmektedir. Ayrıca bireyin güvenliği için “a priori” nitelikteki devlet, bireyin güvenlik paranoyasının sebebi de olabilir. Bu bağlamda güvenliğin bu kompleks yapısı, aktörlerin algısına dayandırılarak irdelenmektedir (Dedeoğlu, 2018, s. 79-80). Kopenhag Okulu'na göre, uluslararası ilişkilerin güvenliği, güvenliğin ayrı bir formudur. X apartmanından bilgisayar çalan yerel bir hırsız, uluslararası güvenlik sorunu olarak görülmemektedir. Her ne kadar tamamen katı bir yurt içi-uluslararası ayrımı yapılmassa da, uluslararasıının güvenliği, güvenliğin uç bir noktasında yer almaktadır. Bu bağlamda uluslararası güvenlik, temelde geleneksel askeri-politik meselelerle ilintilidir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 21).

Güvenliğin kompleks yapısı, Kopenhag Okulu yazarlarının mürekkebinin doldurmaktadır. Zira güvenliğin değişken formları, diğer bütün değişken güvenlik formlarıyla etkileşime girmektedir. Bazen de güvenliğin bir formu, etkileşime gireceği formu kendisi yaratmaktadır. Wæver'e göre, “*bir aktörün askeri güvenlik korkusu, bir başka devletin ekonomik güvenlik kaygısına yol açabilir.*” Güvenlik formlarının bu etkileşimi, farklı güvenlik formlarının aynı labaratuvarında çalışılmasını gerekli kılmaktadır (Wæver, 2008, s. 152).

Buzan'a göre (2014, s. 182) uluslararası güvenliğin görünümü, söz konusu devletin kurumlarının (egemenlik, piyasa, ekonomik sistem, çevre yönetimi gibi) etkisiyle şekillenmektedir. Kopenhag Okulu, zamanla askeri-politik meselelerden kimlik, çevre veya karşılıklı bağımlılık gibi konularda odağını artırmıştır. Bu odak, uluslararası toplumun birincil (egemenlik gibi) ve ikincil kurumlarının (Birleşmiş Milletler gibi) referans nesnesi olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Okul, "ikinci nesil" ciler tarafından gerçekleştirilen tartışmalarla çevre sorunlarından siber tehditlere kadar uzanmış geniş bir çerçevede algılanan güvenlik sorunlarıyla şekillendirilmiştir (Balzacq, 2011; Floyd, 2010). Kuramsal tartışmalar çerçevesinde Wæver'in orijinal düşüncelerine bağlı kalmaya çalışarak gerçekleştirilen detaylandırma ve çeşitlendirme çalışmaları, Kopenhag Okulu'nun ötesine geçmeyi amaçlamıştır. Nitekim bu çalışmaların asıl amacı, Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu teorik çerçeveyi yok etmek değil anlaşılabilirliğini açığa çıkarmaktır. Zira onlara göre bu teorik çerçeve, tehditlerin evrimsel süreci ve bunların söylemsel dönüşüm süreçleri için entelektüel bir başlangıçtır (Stritzel, 2014, s. 11-14). Kopenhag Okulu'nun toplum ve kimliğe yaptığı entelektüel ve yenilikçi vurgu, insanlara bir güvenlik nesnesi (veya referans nesnesi) olarak özerklik vermenin ve anlam yüklemenin eksikliğinin bir sonucu olmuştur. Özellikle kimlik yıllarca Avrupa entegrasyonunun gecikmesine sebep olan temel etken olarak görülmüş ve sosyal bilimciler için ikonik bir alan olarak görülmüştür. Wæver ve arkadaşları ise bu ikona uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde entelektüel bir çerçeve çizmişlerdir. Kopenhag Okulu'nca toplumsal kimlik, tehditlere karşı savunmasız bir kavram olarak devletle aynı nesnellik ve ontolojik statüye sahip olarak tasvir edilmektedir. Böylelikle Kopenhag Okulu'nun metodolojisi de analiz düzeyini toplumsal pratiklerden alan bir süreçle şekillenmektedir (McSweeney, 2007, s. 121-134).

Kopenhag Okulu'nun siklet merkezi, üç merkezi yaklaşımın oluşturduğu bir bütünden oluşmaktadır. Bu üç yaklaşım: Wæver tarafından ortaya atılan güvenlikleştirme ve Buzan tarafından ortaya atılan güvenlik sektörleri⁴ ve bölgesel güvenlik kompleksidir⁵ (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 57). Bu çalışmada odaklanılacak olan yaklaşım ise, güvenlikleştirme teorisidir.

⁴ Askeri, çevresel, ekonomik, toplumsal ve siyasal olmak üzere güvenlik sektörleri, geleneksel-askeri güvenlik anlayışını dışlamamakla birlikte Uluslararası Politik Ekonomi ile Güvenlik Çalışmaları arasındaki "faydasız" sınırın ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda sadece ekonomik sektör değil; çevresel, toplumsal ve siyasal bütün sektörler birbirleriyle etkileşim halindedir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 195). Güvenlik sektörleri, güvenlik sektörlerindeki ayrımın, güvenlikleştirme süreçlerinin analizi konusunda faydalı olduğu varsayımına dayanmaktadır (Albert & Buzan, 2011, s. 413). İklim değişikliği veya enerji kaynaklarının kutluk seviyesine ulaşması gibi durumlar, toplumlar veya hayvanlar adına varoluşsal bir tehdit meselesi haline gelebilmektedir. Örneğin buzulların erimesiyle ortaya çıkacak deniz seviyesinin yükselmesi tehdidi, Bangladeş veya Panama gibi ülkelerin sular altında kalmasına neden olabilecektir. Potansiyel tehlike, bu ülkelerden dışarıya doğru büyük bir göç silsilesinin başlamasına neden olabilir. Bu durum da diğer ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapısı için bir tehdit doğuracaktır (Ari, 2018, s. 574). Aynı zamanda bu iklim değişikliği, Arktik'in erimesine sebep olacak ve Kuzey Buz Denizi'nde yeni enerji yolları ve rezervlerinin doğumunu sağlayacaktır. Arktik bölgesindeki ülkeler ise, potansiyel çıkarlarını görüp, Arktik'e yönelik ekonomik ve askeri stratejiler geliştireceklerdir. Bölge ülkelerin hükümetleri, Arktik'e yönelik istikrarlı ve geleceğe dönük hamleleri daha rahat icra edebilmek adına, Arktik'i güvenlikleştireceklerdir. Rusya'nın buz kırıcı üretimini artırmış olması veya Norveç'in, Rus jetlerini bir tehdit olarak algılayıp Rus jetleriyle yaşadığı kriz sonrası ülkenin askeri operasyon

1.3. Güvenlikleştirme Teorisi Nedir?

Çift kutuplu dünyanın çöküşü, küreselleşme süreci ve güvenliğin sınır-ötesi bir hale bürünmesiyle birlikte, 1990'lı yıllardan itibaren güvenlik çalışmaları, Uluslararası İlişkiler disiplininin en dinamik tartışma alanlarından biri haline gelmiştir. Güvenlik kavramının içeriği, anlamı ve doğası hakkındaki düşünceler ise, bu alanın hareketli çekirdeğini oluşturmuştur.⁶ Alanın, güvenlik gündeminin; askeri güvenlik gibi “dar” bir perspektifle sınırlandırılmaması ve bu bağlamda diğer (insani güvenlik, çevre güvenliği vb.) tehditleri de içerecek şekilde genişletilmesi üzerine inşa edilen fikirler, güvenlik kavramının derinliğine dair sorgulamalara ortam hazırlamıştır. Kopenhag Okulu, güvenlik gündeminin genişletilmesini savunanlar ile buna karşı olanlar arasından bir alternatif şeklinde doğarak kendine has bir konum oluşturmuştur. Bu konumda güvenlikleştirme teorisi, güvenliği nesnel bir koşul olarak ele almak yerine; belirli bir sosyal sürecin sonucu olarak görmektedir. Dolayısıyla Kopenhag Okulu, güvenlik gündeminin genişletilmesi ve sınırlandırılması konusunun paralel şekilde tartışılmasına olanak sağlayarak disiplinin teorisine gri bir alan sunmaktadır (Williams, 2003, s. 511-513).

Güvenlik çalışmalarının odak noktası, güvenlik kavramına yönelik bir sorgulama ve bir durumun, bir şeyin güvenlik meselesi olması için nelere ihtiyaç duyduğuna yönelik bir değerlendirme içermektedir. Özellikle 1980'lerde güvenlik kavramının genişletilmesine yönelik gerçekleştirilen genel hareket⁷, bu odak noktasının yeniden düşünülmesi için uygun bir ortam hazırlamıştır. Güvenlik

merkezini güneyden kuzeye kaydırması çevresel ve ekonomik faktörlerin, siyasi ve askeri alandaki güvenlikleştirme eylemlerine neden olabileceğini göstermektedir (Marshall, 2019, s. 270-280).

⁵ Kopenhag Okulu'nun literatüre kazandırdığı Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (Regional Security Complex Theory), Buzan ve Wæver'in deyimiyle, uluslararası güvenliğin ortaya çıkan yeni yapısını yakalayan kavramsal bir çerçeve sağlamaktadır. Teorinin bu kavramsal çerçeveyi nasıl yakaladığını anlamak için öncelikle teorinin “ne söylediğini” açıklamamız gerekmektedir: Bölgesel Güvenlik Kompleksi'ne (BGK) göre, belirli bir bölgedeki aktörlerin çıkarlarının iç içe geçmesi sonucunda ele aldıkları güvenlik sorunları da iç içe geçmektedir. Bu durum, analistin; belirli bir bölgedeki gelişmeleri rahatlıkla açıklamasına ve bir noktaya kadar tahmin etmesine olanak sağlamaktadır (Buzan & Wæver, 2003, s. 40). Coğrafi karmaşıklık, güvenlik analizlerini kompleks kılacak yeterli büyüklük ve anarşik sistemik yapıda gerçekleştirilecek küresel dinamiklerin uluslararası sistemdeki işleyişinin çözümlemesi konusunda BGK, araçsal bir altyapı olarak kullanılabilir. Buzan ve Wæver'in de belirttiği gibi, teorinin inşacı bir yapısı bulunmaktadır. Zira BGK'nin oluşumu ve işleyişi, genel anlamda aktörler arasındaki dostluk ve düşmanlık modellerine dayanmaktadır. Dolayısıyla BGK'de, bir kimlik ve algı meselesi ortaya çıkmaktadır (Buzan & Wæver, 2003, s. 40-41). BGK, gelişim sürecinde güvenlik sektörleri ile birlikte düşünölmeye başlamıştır. Güvenlik sektörlerinin çeşitliliği, bölgelerin de çeşitliliği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda iç politik meseleler, BGK'yi şekillendiren nedenler arasında yer almaktadır. Bütün bu kompleks yapıda BGK; hem bir sebep hem de bir sonuç olabilir (Hettne, 2008, s. 91). İnşacı bir yapıda çerçevelenen BGK, toplumsal kimliklerin üretim süreçleriyle ilgilidir ve küresel-bölgesel ilişkiler veya bölgelerarası ilişkilerle de bağlantılıdır. Bu nedenle Buzan ve Wæver, BGK'yi açıklarken bir kümelenmenin çekirdeğini kullanmaktadırlar. BGK, küresel değişkenlerin sınırlamalarından bağımsız düşünölmemelidir. Bu bağlamda Buzan ve Wæver, BGK'leri “takımyıldızlarına” benzetmektedir. Takımyıldızları çeşitli bağlantılar (güvenlikleştirmeler) aracılığıyla varlıklarını sürdürmektedirler ancak bu takımyıldızlarının (aktörlerin) kendi bağlantılarıyla oluşmuş büyük yapıyı tanımları gerekmektedir. Bu takımyıldızlarının bağlantıları, analist tarafından açıklanabilir. BGK anlayışında takımyıldızları yalnızca kendilerinin ve yakın çevresindekilerin güvenlikleştirmelerinin bilincindedir (Buzan & Wæver, 2009, s. 257-268).

⁶ Bu fikirler ve tartışmalardan bazıları için bkz. Krause & Williams 1996, Smith, 1999, Barnett, 2000.

⁷ Bu genel hareketin akademik temelini iki eser oluşturmaktadır. Bunlardan ilki, Barry Buzan'ın People, States and Fear adlı eseridir. Buzan, eserinde; askeri, ekonomik, toplumsal, siyasi ve çevresel olmak üzere beş sektörlü

kavramını genişletmeye yönelik bu hareket, devlet güvenliğine yönelik katı bir odaklanmadan daha geniş ve alternatiflerle bezenmiş bir odaklanmayı işaret etmiştir. Bu bağlamda bireysel ekonomik refah, çevresel kaygılar ve kültürel kimlik gibi birçok mesele, güvenlik kavramının ilgi alanına girmektedir. Ancak Wæver'a göre güvenlik kavramı genişletilirken karşılaşılabilecek en büyük sorunlardan biri, genişletme için çizilecek olan sınırın belirlenmesi olmuştur. Zira bu sınırın belirlenememesi, “iyi ve arzu edilen her şeyin” güvenlik kavramıyla örtüşüp aynı anlama gelmesi problematiğini doğuracaktır (Wæver, 1995, s. 46-54). Güvenlikleştirme teorisine göre ise, bir meselenin güvenlik sorunu olabilmesi için, bu meselenin “güvenlik” olarak isimlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Kopenhag Okulu, bir konunun güvenliğe yönelik gerçek bir tehdit olup olmadığına yönelik bir sorgulamayla değil, o konunun nasıl bir güvenlik tehdidi olarak sunulduğunu irdellemektedir. Nitekim Kopenhag Okulu, güvenliği; konstrüktivist (inşacı) bir perspektif ile intersubjektif bir kavram olarak tanımlamaktadır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 30-31).

Güvenlikleştirme teorisini anlamak konusunda, Kopenhag Okulu yazarlarının güvenlik kavramına yönelik bakış açısını algılamak önem arz etmektedir. Kopenhag Okulu yazarlarına göre güvenlik, ilk olarak siyasi öncelikleri belirlemektedir. Bu kavram, güç kullanımını legalize etmekle birlikte yürütme yetkisine derin bir yoğunluk kazandırmaktadır. Dolayısıyla da “aşırı önlemleri” meşrulaştıran bir kelime olarak görülmektedir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 208). Bir güvenlik sorununun yapı taşı, yöneldiği “devletin siyasi düzenini alt-üst etmesi”dir. Güvenliğin kendisi ise, tehditten yoksunluk olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik sorunu olarak görülen tehditler, devletin özellikle self determinasyonu ve egemenliğine yöneliktir. Bununla birlikte güvenlik tehditlerinin yönelebileceği en uç nokta, siyasi birimin, devletin hayatta kalması ile ilgilidir. Bu nedenle siyasi birime yönelen tehditlerden bazıları, diğerlerine göre daha önce irdelenmelidir. Güvenlikleştirme ise, bu fonksiyonu üstlenmektedir (Wæver, 1995, s. 50-52).

Güvenlikleştirme teorisine göre, siyasi düzeni sarsabilecek nitelikte bir tehdide yönelik “azami bir çaba” sarf edilmelidir. Bu çabanın sarf edilebilmesi için, bunun bir güvenlik sorunu olduğu beyan edilmelidir (Wæver, 1995, s. 46-47). Dolayısıyla “güvenlikleştirme” kavramındaki “güvenlik”, bir güvenlik sorununun mevcudiyeti ile birlikte bu soruna yönelik alınan önlemleri ifade etmektedir (Wæver, 1995, s. 50-52). Bu önlemler, sözü edilen aktörlerce belirlenen, normal seyrindeki siyasi sürecin dışına taşan ve meşruiyet kazanmış önlemler olacaktır. Önlemlerin “a priori” koşulu, bu

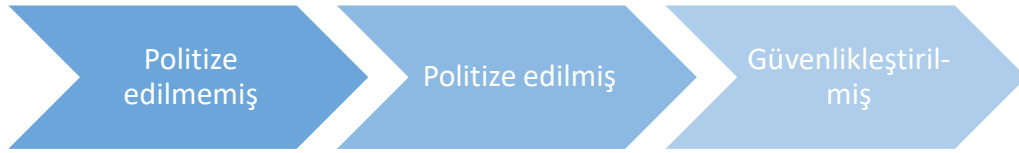
bir güvenlik yaklaşımını benimsemiştir (Buzan, 1983). İkinci eser ise, Richard H. Ullman'ın Redefining Security adlı makalesidir. Ullman'a göre güvenlik tehdidi, bir devlette yaşayan bireylerin hayat standartlarını olumsuz etkileyen şeylerin bütünü ve/veya özel şirketlerin, bireylerin veya hükümetlerin politika seçeneklerini daraltan faktörlerdir (Ullman, 1983, s. 133). 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında, Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde; Mathews (1989), güvenlik tanımının genişletilme fikrini çevresel ve demografik faktörlerin, tanıma entegrasyonu ile desteklemiştir. Roberts (1990), bu güvenlik tanımına insan haklarına dair meselelerin dahil edilmesini savunurken Moran (1990/91) ise, ekonomik konuların da güvenlik gündemini meşgul etmesi gerektiğini savunmuştur (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 48).

aktörlerin; söz konusu tehdidi, belirli bir öznenin varlığına yönelik bir güvenlik sorunu olarak tanımlamasıdır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 58-59).

Güvenikleştirme kavramının Uluslararası İlişkiler literatürüne girişi, Wæver'ın 1995 tarihli "*Securitization and Desecuritization*" adlı çalışmasıyla gerçekleşmiştir. Wæver bu çalışmayla birlikte güvenikleştirme kavramının çerçevesini çizmiştir (Wæver, 1995). Ona göre güvenlik, bir söz edimidir.⁸ Geçmişten beri dilin, doğru veya yanlış belirtmek veya genel olarak anlatmak işlevleriyle anılması, dilin fiili bir etkinlik olma işlevinin arka plana atılmasına veya görmezden gelinmesine neden olmuştur. Ancak Wæver'ın ilham kaynaklarından en temeli, İngiliz hukukçu John Austin'in "*How to Do Things with Words*" (1962) isimli eseri olmuştur. Eylem, normal şartlarda bir şeyler söylemek olarak değil, bir şeyler yapmak olarak düşünülmektedir. Ancak güvenikleştirme teorisi, post-yapısalcıların, gerçekliğin dilde yatışını kullanması gibi, kendisini dilin eylemselliğinde bulmaktadır. Austin'e göre, dilin aksiyoner bir fonksiyonu bulunmaktadır. Örneğin hiyerarşik olarak diğerinin üstünde bulunan bir polisin, diğer polise, suçluyu kastederek "Vur onu!" demesi, sonucunda bir eylem doğuracaktır. Devletlerin de bir konuyu hayati bir mesele olarak dillendirmesi, icrai sonuçlar doğurmaktadır (Floyd, 2010, s. 11). Dolayısıyla Wæver, kavrama yönelik ilk ifadelerinde, belirli bir konuya yönelen varoluşsal tehdidin; "dilsel temsil" ile biçimlenerek bir söz edimi oluşturduğunu ortaya koymuştur (McDonald, 2008, s. 566). Wæver'a göre, devlette yetkili olan politika yapıcısı, "güvenlik" kavramını dillendirerek, mevcut meseleyi normal siyasi süreçten çıkararak farklı ve özel bir alana taşımaktadır. Böylelikle farklı ve özel bir alana taşıdığı meselenin/güvenlik sorununun önüne geçmek adına ihtiyaç duyulan bütün araçları kullanma meşruiyetini talep etmektedir (Wæver, 1995, s. 55).

En kapsamlı revizyonu "*Security: A New Framework for Analysis*" (Buzan, Wæver & Wilde, 1998) adlı eserle gerçekleştirilen güvenikleştirme (McDonald, 2008, s. 566), eserin yazarları tarafından bir spektrum aracılığıyla açıklanmaktadır. Bu spektruma göre herhangi bir mesele; politize edilmemiş, politize edilmiş veya güvenikleştirilmiş olabilir.

⁸ Literatürde "söz eylem" olarak da karşımıza çıkabilen (Fidan, 2017, s. 373) söz edimi (speech act) teorisine göre, sözceler edimsel bir gücü bulunmaktadır. Dilin doğası gereği, sözceler gerçekten anlamak için, o sözceler kullanılma amacının bilinmesi gerekmektedir. Dili kullanan tarafın, o sözce ile neyi hedeflediğini çözümlemek, sözcenin anlamını algılayanın koşullarından biridir. Jacobs, bu durumu bir örnekle açıklarken, akşam yemeğinde evde olacağını söyleyen bir adamın, akşam yemeğinden 1 saat sonra hala evde olmadığını düşünmemizi istemektedir. Bu kişi, eşinden; "Ne zaman eve geliyorsun?" şeklinde bir telefon almış olsun. Bu soru, eşinin; yalnızca eve geliş saatini öğrenme isteğini, bu konudaki merakını içermemektedir. Bu soru, aynı zamanda eşinin eve gelme isteğini, söyleyeceği saatte gelme konusundaki taahhüdünü veya aradığı saatte zaten çoktan evde olmuş olması gerektiğine dair sitemini de içermektedir. Dolayısıyla bu sözce (eşinin "Ne zaman eve geliyorsun?" sorusu), bir sitem ile sorgulama içerirken bununla birlikte karşı tarafı özür dilemeye yönelik bir eylem de içermektedir. Söz edimi teorisine göre de, sözceler yalnızca tek ve basit bir önerme içeriği olarak görülmemelidir; sözceler daima bir işlevi gerçekleştirmek için kullanılmaktadır (Jacobs, 1989, s. 345-346).

Şekil 1.1: Buzan, Wæver ve Wilde'in, Bir Meselenin Kategorizasyonu İçin Kurguladığı Spektrumu

Kaynak: Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 23-24

Kopenhag Okulu yazarlarına göre güvenlik, bir meseleyi “özel bir siyaset türü” veya “siyaset üstü” şeklinde konumlandıran harekettir. Bu sebeple güvenlikleştirme, yukarıda görüldüğü gibi, politize edilmişliğin ötesinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu kavram, “siyasallaştırmanın aşırı bir versiyonu” olarak karşımıza çıkmaktadır. Spektrumdaki politize edilmemişlik ise, devletin ilgilenip bir karar meselesi haline getirmediği konuları içermektedir. Politize edilmişlik, hükümet kararı gerektiren bir kamu meselesini işaret ederken, güvenlikleştirilmiş kavramı; varoluşsal bir tehdit karşısında acil durum önlemlerinin meşruiyetini sağlamaktadır. Yukarıdaki spektrumu bir yelpaze olarak düşünürsek, herhangi bir mesele yelpazenin herhangi bir bölümünde sonlandırılabilir. Ancak güvenlikleştirilme bölümüne gelen bir mesele, yelpazenin diğer bölümlerinde yer alan sorunları, büyük oranla önemsiz kılacaktır. Zira bu sorun çözülmezse, diğer sorunların çözümünde özgür olunmayacaktır. Dolayısıyla self-determinasyon için güvenlikleştirilmiş meselenin çözümü öncül kabul edilmektedir. Meselenin öncül kabul edilmesiyle, “güvenlikleştirici aktör”⁹ olağanüstü tedbirler almak adına bir meşruiyet talep etmektedir. Ancak bu durum, sorun; gerçekten varoluşsal bir tehdit olduğu için değil, varoluşsal bir tehdit olarak sunulduğu için geçerlidir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 23-24).

Buzan’a göre güvenlikleştirme; “bir şeyin, değerli kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak inşa edilmesi ve buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır” (Buzan, 2008, s. 107). Bu varoluşsal tehdit retoriği, gerekli bütün araçların kullanılacağını ima ederken, tehditlerin öznel algılaması, güvenlik sorununun kime ait olduğu sorunsalını ortaya

⁹ “Güvenlik” tabirini kullanan ve varoluşsal tehdidin sunumunu yapan güvenlikleştirme birimi; çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylandırılacaktır.

çıkarmaktadır. Bu durum ise, güvenlikleştirmenin intersubjektif yapısını açığa çıkarmaktadır. Zira bir güvenlikleştirme girişiminin başarısı, tehdidi içselleştirip bu tehdidi engellemek adına güvenlikleştirme aktörüne gerekli araçları kullanma yetkisini verecek bir izleyiciye (genellikle topluma) bağlıdır (Kaliber, 2005, s. 323). Nitekim Buzan, Wæver ve Wilde (1998), söz edimlerinin desteklenmesi konusuna odaklandıkları çalışmalarında izleyicinin (güvenlikleştirici aktörün güvenlik sorununu önlemek adına talep ettiklerini onaylaması gereken grup) rolüne vurgu yapmışlardır (McDonald, 2008, s. 566). Güvenlikleştirme, tam da bu noktada, güvenlik meselesi kapsamında değerlendirilmeyecek konuların dahi, yaşamsal bir sorun olarak üst düzey önlemlerle engellenebileceği algısının, özellikle söylemsel yollarla olmak üzere yaratılmasını ifade etmektedir (Dedeoğlu, 2018, s. 80). Bu anlamda düşünüldüğünde, güvenliğin; rasyonel bir olgu olmaktan uzaklaştığı ve intersubjektif bir inşa sürecinin sonucu olan toplumsal bir olguya dönüştüğü görülmektedir (Arı, 2018, s. 564). Floyd’a göre, politik çözüm sürecinden sınır dışı edilen, “güvenlikleştirilmiş” bir konu, negatif bir anlam içermektedir. Bu nedenle kavram, pozitifine dair stratejiler geliştirmeyi olanaklı kılmaktadır. Bu kavram; ters güvenlikleştirme veya güvenliksizleştirme (desecuritisation) olarak adlandırılmaktadır (Floyd, 2007, s. 330). Güvenliksizleştirme veya ters güvenlikleştirme, mevcut sorunların “acil durum modu”ndan siyasi alanın normal politik sürecine kaydırılması anlamına gelmektedir. A sorunu, artık bir hayatta kalma meselesi ve sadece olağanüstü yöntemlerle çözülebilecek bir mesele olmaktan çıkıp politik süreçte pazarlık yoluyla çözülebilecek bir mesele haline gelmiştir.¹⁰ Kopenhag Okulu’na göre amaç, güvenliksizleştirmeyi sağlamak olmalıdır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 4).

Teorinin yaratıcısı Wæver’e göre güvenlikleştirmenin en net örneği, Soğuk Savaş dönemi Orta ve Doğu Avrupasında meydana gelmiştir. Zira siyasi elitlerin politik hamlelerinin ve ideolojilerinin “hayatta kalması” için, kendi mentalitesinin sınırları dışına çıkanlara yönelik bir reaksiyon göstermeleri gerekmiştir. Bu gerek, güvenlikleştirmenin bir araç olarak kullanılmasını doğurmuştur. Güvenlikleştirme sayesinde, belirlenen sınırların dışına çıkanlara yönelik sert ve/veya yumuşak bir hareket tarzının zemini oluşturulmuştur (Wæver, 1995, s. 52). Güvenlikleştirme çabaları, verdiği sonuçlar ve uygulandığı süreler bakımından ise değişkenlik gösterebilmektedir. Buzan’a göre, Amerika Birleşik Devletleri’nin Sovyet/komünizm tehdidine karşı uyguladığı güvenlikleştirme stratejisi, 1947’den Soğuk Savaş’ın bitişine kadar uzun soluklu bir süreç olarak başarı sağlamıştır. Ancak bu başarı düzeyi, Irak’ın güvenlikleştirilmesinde aynı seviyede olamamıştır. Bir başarısızlık

¹⁰ Güvenlik sektörleri arasından özellikle ekonomik olanın güvenliksizleştirilmesi, liberal devletlerin birincil hedeflerinden biridir. Bunun gerçekleşmesi için küresel bir liberal sistemi gerekli görmektedirler. Ekonomik sınırların ortadan kaldırılmasıyla birlikte oluşacak karşılıklı bağımlılık, ekonomik olanın güvenliksizleştirilmesini sağlayacaktır. Bu durumu başarmış olanların toplandığı ortak alan ise, Avrupa Birliği olarak belirtilmektedir (Buzan, 1997, s. 22). Aynı şekilde Demokratik Barış Teorisi’nin temel argümanlarından biri de, ortak liberal değerlerin, uluslararası ilişkilerin güvenliksizleştirilmesindeki kilit rolüne vurgu yapmaktadır (Buzan & Wæver: 2009, s. 261). “Objektif güvenliğin toplumsal üretimi”, ancak Wæver’in güvenliksizleştirilmesiyle mümkün hale gelmektedir. Bu objektif güvenlik, modern çağın pratiklerine uygun olarak toplumun, güvenlik sektörlerinin her birindeki yaşamsal tehditlerden arınmasıyla gerçekleştirilebilir (Williams, 1998, s. 438-439).

örneği olarak ise, ABD'nin Vietnam'ı güvenlikleştirmesi olarak gösterilebilir. Varoluşsal tehdide karşı koymak adına gerekli araçları kullanmak isteyen güvenlikleştirici aktörün, kullandığı araçlarla elde ettiği sonuçlar arasında bir uyum yakalanamayabilir. Dolayısıyla güvenlikleştirme, stratejik bir hamle olarak, fayda-maliyet analizi çerçevesinde girilmesi gereken bir edimdir (Buzan, 2008, s. 108).

Güvenlikleştirme işleminde tasvir edilen tehdit, politik karar alıcıların; iletişim halinde çözüme ulaştırma zorunluluğu bulunmayan bir soruna işaret etmektedir. Bu “aşırı durum”un temel tetikleyicisi, sözü edilen tehdidin de; karşı tarafı (güvenlikleştirme girişiminde bulunan güvenlikleştirici aktör ve tehdit altında bulunan, güvenlikleştirici aktörün tehdit retorikini iletme gayesinde olduğu tarafı) yok etme arzusunda bulunduğuna yönelik korkudur¹¹. Ancak bir güvenlikleştirme işleminin başarılı olabilmesi için tek koşul, varoluşsal tehdidin retorik ve hatta buna ek olarak olağanüstü tedbirlerin alınması olarak görülmemektedir. Bir güvenlikleştirme işleminin başarılı sayılabilmesi için 3 temel bileşen veya 3 temel “adım” bulunmaktadır: varoluşsal tehditler, istisnai (acil) müdahale/önlem/eylem ve ortaya çıkan olağanüstü durumun ilişkilere etki etmesidir. Dolayısıyla başarılı bir güvenlikleştirme için hedef kitlenin (Lasswell'in iletişim modelindeki dinleyicilerin), sözü edilen konuyu bir güvenlik sorunu olarak kabul etmesi, buna ikna olması gerekmektedir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 25-26). Bu çalışmada güvenlikleştirme ve propaganda arasındaki ilişkinin temeli de, bir güvenlikleştirme işleminin başarı değerlendirmesinde hedef kitlelerin, sözü edilen tehdidi bir güvenlik sorunu olarak kabul etme sürecine, kararına veya bu konuda ikna edilmelerine dayanmaktadır.

Güvenlikleştirmenin akademik düzeyde analizinin odak noktası ise, güvenlikleştirme teorisinin işaret ettiği varoluşsal tehdidin, gerçek bir varoluşsal tehdit olup olmadığına yönelik sorunsal değildir. Güvenlikleştirmenin akademik düzeyde analizi, sözü edilen tehdidin intersubjektif şekilde inşa süreci ile ilgilenmektedir. Bu intersubjektivite, birbirleriyle simetrik ilişkilere sahip öznelerden meydana gelmemektedir. Bu nedenle akademik düzeyde bir güvenlikleştirme çalışması, söylemler üzerine yoğunlaştığı kadar politik gruplar üzerine de yoğunlaşmaktadır. Amaç, güvenlikleştirmenin hangi koşullarda, kimin, kim için, hangi konuları, neden ve hangi etkilerle gerçekleştiğini ortaya koymaktır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 31-32). Dolayısıyla mevcut konuda çalışacak olan bir araştırmacının hedefi, sunumu yapılan tehdidin gerçek bir güvenlik sorunu olup olmadığını analiz etmek değil; güvenlikleştirme öğelerinin tespiti, güvenlikleştirmenin nasıl, ne zaman gerçekleştiği ve etkisi üzerinedir (Baysal & Lülecı, 2015, s. 77). Ancak küresel terörizmin ve bununla mücadelenin ortaya çıkışı, genişleyen analiz hatlarını doğurmuştur. Küresel terörizmin bulunduğu geniş alan (sadece fiziksel değil siber alanda da bulabildikleri), devleti bir referans nesnesi¹² olarak ortaya çıkarırken aynı zamanda devlete güç kazandıracak politikaların da uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu

¹¹ Korku kavramına, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı şekilde değinilecektir.

¹² Bkz. 2.3.1. bölüm.

durum, ulusal güvenlik söylemlerinin analiz alanını genişletmiştir (Buzan & Hansen, 2009, s. 253-254).

Güvenlikleştirme teorisinin gelişimi, bazı akademisyenler tarafından yazılan birtakım sınırlılıklarını da ortaya çıkarmıştır. Teorinin eleştirisi aldığı en önemli noktalardan biri, söz edimlerine gereğinden fazla odaklanmasıdır. Bu eleştiriye göre teori, görsel temsillerin veya genel olarak söylemsel olmayan uygulamalarının analizinde yetersiz kalmaktadır (McDonald, 2008, s. 568). Karşıt görüşlerin analizinde de bir eksiklik barındırmakla¹³ eleştirilen teori, hedef kitlenin yetersiz bir şekilde analiz edilmesiyle de eleştirilmektedir. Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirmeye dinleyici bağlamında evrensel bir paradigma ile yaklaşmaları, söz edimlerine yapılan vurgunun da aşırıya kaçmasına sebebiyet vermektedir. Buna karşın Balzacq'a göre güvenlikleştirmenin başarısı, konuşmacının davranış modelinin izleyiciye göre ne kadar başarılı dizayn edildiğiyle doğru orantılıdır (Balzacq, 2005, s. 173-184). Teorinin eleştirilen bir diğer özelliği, Avrupa merkezli bakış açılarıdır. İstisnai önlemlerin eyleme dökülmesini içeren teori, neyin istisna veya neyin normal olduğu sorularını cevaplamakta eksik kalmaktadır. Nitekim istisnalar veya normaller, zamansal veya mekansal konjonktüre göre değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirme süreçlerinde coğrafi veya tarihsel değişkenlerin süreç mekanizmasına entegrasyonunda zorluklar ortaya çıkabilmektedir (Wilkinson, 2007; Baysal, 2020, s. 8-9).

“Güvenlikleştirme; konstrüktivizm, post-yapısalcılık ve eleştirel kuram gibi çeşitli uluslararası ilişkiler teorilerinden yararlanarak güvenlik sorunlarını oluşturan yapıları ve süreçleri açıklamayı amaçlamaktadır.” Söz konusu eklettiklik, teorinin gelişiminde özellikle “dinleyici”ye yönelik farklı bakış açılarının gelişimini doğurmuştur. Dinleyicinin güvenlikleştirme sürecindeki önemi artmış ve söz ediminin hipotezinin aksine her noktada sabit bir şekilde oluşmuş bir varlık olarak değil, ampirik olarak analiz edilmesi gereken bir kategori olarak¹⁴ görülmüştür (Balzacq, 2011). Son yıllarda yapılan çalışmalar doğrultusunda güvenlikleştirme teorisinde dinleyicinin rolünü etkin bir şekilde analize dahil etmenin koşulunun ise dinleyicinin, güvenlik değerlerinin intersubjektif inşasında aktif bir aktör olarak kurumsallaşması gerektiği şeklinde gelişmiştir (Côté, 2016). Bu çalışma, teorinin son yıllarda dinleyicinin rolüne verdiği önemi göz önünde bulundurup hedef kitleyi (dinleyiciyi) ikna etme sürecine odaklanmaktadır.

1.3.1. Güvenlikleştirmenin Birimleri (Ögeleri)

Güvenlikleştirme sürecinin analizi için, güvenlikleştirmenin birimlerini (öğelerini) tespit etmek gerekmektedir. Kopenhag Okulu yazarlarına göre, güvenlikleştirmenin analizi adına 3 tür birim

¹³ Karşı güvenlikleştirmeleri de dikkate alan ve söz konusu politik-politika üstü tartışmanın her iki tarafını da sorunlaştıran bir yaklaşım için bkz. Baysal, 2020.

¹⁴ Wæver ise böyle bir kategorizasyon seçiminin, üzerinde dikkatlice düşünülmesi gereken önemli bir karar olduğundan söz etmektedir. Zira Wæver'e göre, her bir “benzersiz” aktörün her bir güvenlik terimini ve/veya sorununu nasıl yorumlayıp nasıl reaksiyon vereceğini anlayabilmek için bütün aşamalarda bütün değişkenlerin denkleme dahil edilmesinin gerektiği sonu gelmeyen bir “neden-sonuç zinciri” ortaya çıkmaktadır (Wæver, 2015: 125).

arasında bir ayrım yapmak gerekmektedir. Bu birimler; “referans nesneler”, “güvenlikleştirici aktörler” ve “işlevsel aktörler”dir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 35-36).

Referans Nesneleri: Referans nesnesi, varoluşsal olarak tehdit altında olduğu iddia edilen ve meşru açıdan hayatta kalma gerekliliğine sahip nesnedir. Varoluşsal tehdit, bu nesneye yöneliktir. Güvenlikleştirmenin referans nesnesi, geleneksel olarak devlet olmakla birlikte¹⁵, geniş bir yelpazeye sahiptir. Zira güvenlikleştirici aktör, her şeyi bir referans nesnesi olarak inşa etme girişiminde bulunabilir. Ancak güvenlikleştirmenin başarısını etkileyen değişkenler arasında referans nesnesinin türü (düzeyi) de bulunmaktadır. Bu düzeyler 3’e ayrılmaktadır: mikro düzey, orta düzey, makro düzey (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36). Güvenlikleştirme teorisi prensipte, referans nesneleri orta menzilli kolektiviteler olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ancak Kopenhag Okulu’nun gelişimi, küresel çapta güvenlikleştirmeleri analiz edebilmek amacıyla bu aktörlerin menzilini ortanın ötesine itmiştir (Buzan & Hansen, 2009, s. 214). Mikro düzey, bireyleri ve küçük grupları ifade etmektedir. Bu düzeydeki referans nesneleri, güvenlikleştirilebilecek bir meşruiyet sahibi olma konusunda zayıflardır. Dolayısıyla mikro düzeydeki referans nesneleri adına güvenlik önlemleri almak da zorlaşmaktadır. Makro düzeye baktığımızda ise genel olarak insanoğlunu ilgilendiren meseleler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, küresel ısınma, nükleer tehdit veya dünya barışı gibi konular olabilir. Ancak Kopenhag Okulu yazarlarına göre, makro düzeydeki referans nesneler, genel olarak; orta düzeydeki referans nesnelerle baş edebilecek kadar etkili olamamışlardır. Soğuk Savaş sırasında karşılıklı nükleer imhaya¹⁶ veya çevresel sorunlara yönelik inşa edilen korku tesisi, makro düzeydeki referans nesnelere örnek teşkil etmektedir. Makro düzey referans nesneleri, güvenlikleştirmenin başarısı adına orta düzey referans nesnelere göre geri planda kalmış olsa da, uluslararası sistemin dinamiklerinin gelecekte değişmesiyle birlikte, orta düzey referans nesneleri ile rekabete girebilecek bir konuma gelme potansiyeline sahip görünmektedir.¹⁷ Kopenhag Okulu yazarlarına göre orta düzey referans nesneleri ise, güvenlikleştirmeye en uygun referans nesneleri olarak belirtilmektedir. Bunun temel dayanağı ise, bu tarz belirli bir sınırı olan toplulukların (devletler, milletler ve Huntington’ın deyimiyle “medeniyetler”¹⁸ gibi) güç maksimizasyonu konusunda bir rekabet içerisinde olması ve bu tarz etkileşimlerin “biz” duygusunu tetiklemesidir. Nitekim insanlar, aralarında etkileşimler barındıran sosyal canlılar olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla yukarıda belirtilen sınırlı topluluklar, biz duygusu

¹⁵ Referans nesnenin devlet olması durumunda hayatta kalma durumu egemenlik ile bağlantılıdır. Referans nesnenin ulus olması durumunda ise hayatta kalma kimlikle ilgilidir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36).

¹⁶ Literatürde MAD (Mutually Assured Destruction) olarak karşımıza çıkan bu terim, Soğuk Savaş dönemi içerisinde 1960’ların ortalarında Sovyetler Birliği’nin, kendi kuvvetlerine yönelik topyekûn gerçekleştirilen bir saldırının ardından bile hasmını (ABD) yok edebilecek nükleer potansiyele sahip olmasını ve aynı potansiyele ABD’nin de sahip olmasını açıklamaktadır (Lodal, 1980, s. 156).

¹⁷ Makro düzeyde veya sistem düzeyinde referans nesneleri, orta düzey referans nesnelerinden konuya bağlı olarak güvenlikleştirme işleminde daha avantajlı olabilir. Askeri ve siyasi meselelerde orta düzeyin üstünlüğü, çevresel konularda bu üstünlüğünü makro düzeye devredebilir. Nitekim “ortam” veya yaşam sahasının tahribatı, geri kalan bütün meseleleri anlamsız kılacaktır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 38).

¹⁸ Bu kavramın dayandığı eser için bkz. Huntington, 1996.

ile “öteki”ye¹⁹ yönelik veya ötekiden gelen tehditlere karşı önlem alma konusunda örgütlenme açısından mikro düzey ve makro düzeydeki referans nesnelere göre daha avantajlı konumdadırlar. Kopenhag Okulu yazarlarına göre, orta düzey referans nesnelerinden en çok dikkat çeken ise devlettir. Nitekim devlet, sınırlı bir kolektiviteye ve “biz” duygusuna sahip orta düzeyde bir referans nesnesi olarak resmî, meşru ve “otorite sahibi”dir²⁰ (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36-38). Ayrıca bir güvenlikleştirme işleminde yalnızca bir referans nesnesi veya bir referans nesnesi türü/düzeyi olmayabilir. Güvenlikleştirme; mikro, orta düzey ve makro referans nesnelerinin hepsini birlikte barındırabilir (Baysal & Lülecî, 2015, s. 78). Amerikan dış politikasında 2003 Irak Savaşı’nın güvenlikleştirilmesi, bu 3 düzeydeki referans nesnelerinin birlikte kullanımına bir örnek oluşturmaktadır.²¹

Güvenlikleştirici Aktörler: Referans nesnelerinin, varoluşsal bir tehdit altında olduğunu iddia ve ilan eden, söz edimini gerçekleştiren ve meseleleri güvenlikleştiren aktörlerdir. Bu birimdeki aktörler çoğunlukla hükümetler, siyasi liderler veya baskı grupları ile lobicilerden oluşmaktadır. Güvenlikleştirici aktörün (örneğin hükümetin) argümanı, referans nesnesinin (örneğin devletin) varoluşsal bir tehdit altında olduğu ve onu korumak adına bir savunma mekanizmasının/eyleminin gerekli olduğudur. Bu nedenle belirleyeceği hareket tarzı için meşruiyet talep etmektedir. Ancak güvenlikleştirici aktör, kendi içerisinde bir sorunsal barındırmaktadır. Bu birim, bireylere dek alt birimlere kadar ayrılabilir olması nedeniyle yanıltıcı olabilir. Örnek vermek gerekirse, bir güvenlikleştirme işlemini gerçekleştiren aktör hükümet yerine, bir departman hatta birey olarak görülebilir. Ancak Kopenhag Okulu yazarlarına göre, toplumsal yaşamın mantığını anlamak için, “toplulukları; üyelerinin toplamından fazla görmek”²² gerekmektedir. Her ne kadar güvenlikleştirme bir söz edimi olduğu için ve bir konuşma ile gerçekleştiği için, yalnızca bir bireyi güvenlikleştirici aktör olarak ele almak doğru veya basit gibi görünse de, söz konusu birey çoğu zaman bir grubu temsil etmektedir. Dolayısıyla Kopenhag Okulu yazarları, güvenlikleştirme çalışan bir araştırmacının, söz ediminin örgütsel yapısına eğilmeleri gerektiğini savunmaktadırlar. Bu eğilimi gerçekleştirmek, referans nesnesi devlet olduğunda daha açıktır. Zira devletlerde, çoğu zaman o devlet adına kimin konuşacağına dair önceden belirlenmiş kuralları bulunmaktadır. Bir devlet yetkilisi, ulusal güvenlik

¹⁹ “Biz” ve “öteki”, keskin bir ayrımı ifade etmektedir. Bu ayrımın kökenleri, evrensel olarak insan ruhunun derinliklerinde yer almaktadır. İlkel çağlardaki kabile savaşlarından günümüz spor müsabaklarındaki rekabete kadar insanoğlunun zihninde kendileri ile kendilerinden olmayanlar, diğer bir ifadeyle farklı topluluklar, bir ayrım yaratmaktadır (Eaton, Eswaran & Oxoby, 2011: 720). Sözü edilen ayrım, bir etkileşim doğurmaktadır. “İçerisi” ve “dışarı”, biz ve öteki; belirli kimliklerde temellenerek insanoğluna, Hall’ın ifadesiyle, “geceleri rahat uyuma” fırsatı tanımaktadır. Dolayısıyla “öteki”, “biz”e de bir anlam yüklemekte ve mobilizasyonu artırmaktadır (Hall, 1997, s. 41-42).

²⁰ Çalışmanın ilerleyen bölümünde detaylandırılmak üzere; “otorite sahibi” olmak, güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı koşullarından biridir (Floyd, 2010, s. 13).

²¹ Mikro düzeyde Amerikan vatandaşları (Irak’taki insan hakları ihlallerini de göz önünde bulundurduğumuzda Irak vatandaşları da dahil edilebilmektedir), orta düzeyde ABD ve Batılı müttefikleri, makro düzeyde ise küresel barış olarak kategorize edilebilir. Bu kategorizasyon, ilerleyen bölümlerde detaylandırılacaktır.

²² Kopenhag Okulu yazarları bunu, “metodolojik kolektivizm” olarak adlandırmaktadır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 40).

hakkında konuştuğunda, çoğu zaman bunu; hükümetin sözcüsü olarak gerçekleştirmekte ve bu güvenlik meselesinin yalnızca kendisini veya hükümetin kendisini değil, direkt olarak devleti kapsadığı bilinmektedir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 40-42). 2003 Irak Savaşı'nda Irak'ın güvenlikleştirilmesi örneğini tekrar ele alırsak; bu işlemde güvenlikleştirici aktör Bush hükümeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira dönemin Amerikan Başkanı George W. Bush veya dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, her ne kadar söz edimlerinin sahibi olarak “bireyler”e örnek teşkil etseler de; bu konuşmacılar genel olarak Bush hükümetini temsil etmektedir. Güvenlikleştirici aktör olarak bütünüyle ABD'nin kabul edilememe nedeni ise, Irak'ın güvenlikleştirilmesinin Amerikan bürokrasisinde herkes tarafından onaylanmıyor olmasıdır (Baysal, 2013). O'Reilly'e göre, Kopenhag Okulu yazarları; güvenlikleştirici aktör ve referans nesnesi ile referans nesnesi ve dinleyici (alınlayıcı kitle, güvenlikleştirme işlemi varoluşsal bir tehdidin varlığı ve olağanüstü önlemlerin alınması konusunda ikna edilmesi gereken hedef kitle)'nin aynı olabileceği fikrine yeterli ilgiyi göstermemişlerdir. Güvenlikleştirme birimlerinin aynı olması, güvenlikleştirmenin başarısını pozitif yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Zira güvenlikleştirici aktör, aynı zamanda referans nesnesi olduğunda, olağanüstü önlemleri alabilmek için ihtiyacı olan meşruiyeti talep ederken, kendisinin de tehdit altında olması nedeniyle bu talebinin karşılanma ihtimali artacaktır. Referans nesnesi ve dinleyicinin aynı olduğu güvenlikleştirme işlemi ise, dinleyicilerin güvenlikleştirme işlemi onaylaması, kendileri de tehdit altında olduğu için aksi bir senaryoya göre kolaylaşacaktır. O'Reilly'nin Buzan ve arkadaşlarını eleştirdiği bir diğer nokta da, aşağıda değinilecek olan medyanın rolüne yeteri kadar vurgu yapmamaları konusundaki eksiklik olmuştur (O'Reilly, 2008, s. 68; Baysal & Lüleci, 2015, s. 80).

İşlevsel Aktörler: İşlevsel aktör, güvenlikleştirme sürecini güvenlikleştirme aktörü ve referans nesne olmaksızın etkileyen birimdir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36). Ancak bu noktada işlevsel aktörün amacı, güvenlikleştirmenin gerçekleştirilmesi olmak zorunda değildir. Bu nedenle işlevsel aktör, güvenlikleştirici aktörden ayrılmaktadır. 2003 Irak Savaşı örneğine döndüğümüzde medya, işlevsel aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak medya, her ne kadar güvenlikleştirmenin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol almış olsa da,²³ Irak'ı bir güvenlik sorunu olarak yansıttığındaki amaç belirsizdir. Nitekim medyanın amacı, daha fazla seyirciye hitap edip popülaritesini ve/veya gelirini artırmak da olabilir. Bu, bir niyet problematiğidir. Bununla birlikte medya, güvenlikleştirici aktör tarafından “doğru” bir şekilde kullanıldığında, O'Reilly'nin deyişiyle “sessiz bir operasyon” olarak kullanılabilir (O'Reilly, 2008, s. 68; Baysal & Lüleci, 2015, s. 80-81). Güvenlikleştirme bir söz edimi olsa da, Williams'a göre yalnızca sözcüklerle, dil ile yapılmamaktadır. Bunun yanında görüntüler de güvenlikleştirmede etkin bir rol oynayabilir. İkiz Kuleler'in yıkılışını veya Amerikan vatandaşlarının 11 Eylül Saldırıları sonrasındaki durumlarını içeren görüntüler, medya yoluyla

²³ O'Reilly'e göre, Irak'ın güvenlikleştirilmesinde işlevsel aktör olarak medya, 11 Eylül bağlantısını kullanarak Irak'a yönelik bir hareketin desteklenmesine yönelik bir vatanseverlik duygusunun aşılmasını sağlamıştır (O'Reilly, 2008: 68).

insanlara aktararak Irak'a yönelik bir askeri hareketin desteklenmesi konusunda etkin bir rol oynamıştır. Böylelikle medyanın, işlevsel aktör olarak güvenlikleştirmenin birimleri arasında yer alması elzem görünmektedir (Williams, 2003, s. 524-525).

1.3.2. Alımlayıcı Kitle (Dinleyici)

Güvenlikleştirme, sadece; referans nesnesinin varoluşsal bir tehdit altında olduğuna yönelik bir söylem ile gerçekleşmemektedir. Güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi için dinleyicinin -alımlayıcı kitlenin- kabulü²⁴ “sine qua non”dur (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 25). Buradan hareketle dinleyici, ikna edilmesi gereken; varoluşsal bir tehdit doğrultusunda güvenlikleştirici aktörün ona karşı sunum yaptığı kitledir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36-37). Bu kitle, güvenlikleştirme işleminin gerçekleştiği topluma göre (politik rejim) değişkenlik göstermektedir. Demokratik bir toplumda dinleyici, halk veya halkın vekili şeklindeki parlamento olarak karşımıza çıkarken antidemokratik toplumlarda bu kitle, gücü elinde bulunduran kesim olabilir (Doğan, 2019, s. 43). Güvenlikleştirmenin yapılandırılması, güvenlikleştirici aktörün; dinleyicinin desteğini kazanmak adına kavramsal bir olayı (güvenliği) ikna etmesi gereken kitleye göre (dinleyiciye göre) dizayn edilişi doğrultusunda şekillenmektedir. Balzacq'ın bu çıkarımı, dinleyiciyi; güvenlikleştirmenin çekirdeğine yerleştirmektedir. Dolayısıyla Kopenhag Okulu yazarlarının güvenlikleştirme birimlerine dahil etmediği dinleyici, Balzacq'ın geliştirdiği konseptte göre güvenlikleştirmenin merkezinde yer almaktadır. Buna göre güvenlikleştirici aktörün, dinleyicilerin ihtiyaçları, duyguları ve çıkarlarıyla bütünleşme başarısı ile güvenlikleştirmenin başarısı doğru orantılıdır. Dinleyicinin kapasitesi ve geçmiş enformasyonuna göre dizayn edilmiş bir tehdit sunumu, iknayı kolaylaştıracak bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Balzacq, 2005, s. 184). Aristoteles, “*Retorik*” eserinde; dinleyicilerin doğasını dikkate almanın gerekliliğine Sokrates'ten yaptığı bir alıntıyla dikkat çekmiştir: “Atinalıların önünde Atinalıları övmek zor bir şey değildir” (Aristoteles, 2006, s. 67).

Güvenlikleştirici aktörün dinleyiciyi yansıtan bir tavır takınması –dinleyiciyi aynalaması- özel bir tavır takınması şeklinde yorumlanabilir. “Doğru retorikçi bir açıdan dinleyicinin fikrini değiştirmek zorunda kalabilir, ama ancak o dinleyicinin başka açılardan fikirlerine boyun eğerek başarılı olabilir” (Burke, 1969, s. 55-56). Schneider ve Ingram'a göre “yetkililer”, dinleyici ile kendileri arasında yer alan ortak kümenin elemanlarını keşfedip bu kümeyi referans alarak hedef kitle haritaları düzenlemektedirler (Schneider & Ingram, 1993, s. 335). Güvenlikleştirici aktörün söz konusu haritayı, dinleyicinin duygu, tarih ve inancına göre çizmesi ve söylemlerini bu değişkenlere göre dizayn etmesi²⁵ durumunda, onları etkilemek için optimum yolu tercih etmesi ve güvenlikleştirmenin başarılı olması, aksi senaryoya göre daha muhtemeldir (Balzacq, 2005, s. 184).

²⁴ Kabul, tahakkümden bağımsız olarak ortaya çıkmayabilir. Güvenlikleştirmenin kabulü de, dinleyicinin rızasının sonucu yerine bir zorlamanın sonucu olarak oluşabilir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 25).

²⁵ Güvenlikleştirmenin inşa edilmesinde söz edilen bu değişkenler, neden bazı siyasi toplulukların belirli aktörleri ve/veya belirli dinamikleri varoluşsal bir tehdit olarak görme olasılığının yüksek olduğunu açıklamak bakımından önemlidir (McDonald, 2008, s. 573).

Dinleyiciler, Balzacq'ın kategorizasyonu ile ikiye ayrılmaktadır: manevi ve resmi destek. Balzacq'a göre, güvenlikleştirmenin başarısı için, her iki destek türü de gereklidir. Bu destek türlerinin birbirleriyle uyumluluğu, değişkenlik gösterebilir. Ancak dinleyici türlerinin uyumluluğu ile güvenlikleştirmenin başarısı arasında doğrusal bir ilişki mevcuttur. Yukarıda belirtildiği gibi manevi destek gerekli olsa da, tek başına yeterli değildir. Hükümetlerin (bu kısımda güvenlikleştirici aktörün) politik adımlarını uygulama konusundaki son söz, resmi bir kurumun kararına bağlıdır.²⁶ Söz konusu resmi destek, gerekli olmakla birlikte yeterlidir. Ancak manevi desteğin önemi, güvenlikleştirici aktörün; manevi destek vermesi planlanan grupla sosyal ilişkilerini devam ettirecek olmasında temellenmektedir. Bu desteği kazanmaya çalışan güvenlikleştirici aktör, söylemlerinde; hedef kitlenin repertuarına hitap ederek güvenlik ile ilgili argümanlarını kullanmaktadır²⁷ (Balzacq, 2005, s. 185).

Güvenlikleştirme, daha önce de bahsedildiği gibi; sükler arasında gerçekleşen bir karar sürecidir. Bu noktadan hareketle dinleyici ve güvenlikleştirici aktör arasındaki bağlantı/iletişim, güvenlikleştirme sürecini doğrudan etkilemektedir. Bir güvenlikleştirme girişiminden öteye gidip bir güvenlikleştirmeden söz edebilmek için, dinleyicinin; tehdit sunumundaki varoluşsal güvenlik problemlerine ikna olması ve sonrasında olağanüstü önlemler alınmasına onay vermesi gerekmektedir (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 64). Wæver'a göre, "güvenlik yalnızca belirli bir yerden, kurumsal bir ses ile, seçkinler tarafından dile getirilmektedir" (Wæver, 1995, s. 57). Bu söylemler ise dinleyicileri rıza bakımından kategorize etmektedir. Dolayısıyla Kopenhag Okulu'nun bu odak noktası, dinleyiciyi; güvenlikleştirme hareketine rıza gösterenler, buna karşı çıkanlar veya pasif alıcılar olarak ayırmaktadır (McDonald, 2008, s. 574). Bu ayrımlara ek olarak, güvenlikleştirme aktörü yeteri kadar doğru insanı varoluşsal bir tehdide ikna ettiğinde güvenlikleştirmenin başarıya ulaşmasını açıklayan "kritik kitle" kavramını da incelemek elzemdir. O'Reilly'e göre kavramın yapısında 2 basamak mevcuttur: "hacim" ve "kalibre." Hacim, dinleyicilerin (alımlayıcı kitle veya hedef kitlenin) çoğunluğunun ikna edilmesinin gerekliliğini açıklamaktadır. Kalibre ise, ikna edilmesi gereken halkın alaka düzeyini içeren basamaktır. Kritik kitle kavramına göre dinleyicilerin %20'sinin ve/veya varoluşsal tehdit karşısında alınacak olağanüstü önlemlerle yakından alakalı olmayan bir grubun iknası, başarılı bir güvenlikleştirmeden söz etmek adına yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla güvenlikleştirmenin başarısı, dinleyicilerin nitelik ve nicelik açısından iknasından bağımsız düşünülemez (O'Reilly, 2008, s. 67).

²⁶ *Bir parlamento, güvenlik konseyi veya kongre buna örnek olarak gösterilebilir (Balzacq, 2005, s. 185).*

²⁷ *Atinalı hatip Demosthenes'in konuşması, bu söyleme uygun bir örnek teşkil etmektedir: "(...)Muhafiflerim geçmişte doğru bir politika izlemiş olsaydı, bu tartışma şüphesiz gereksiz olurdu... Philip'in; mevcut gücünün boyutu ve Atina'nın stratejik noktaları kaybetmesi nedeniyle yüzleşmesi zor bir düşman olduğuna inanılıyorsa, bu; doğru bir inançtır... Gerçekleri düşünün beyler. Philip'in aştığı korkunç mesafeleri düşünün. Bize eylem ve eylemsizlik arasında bir seçim sunmuyor. O, tehditler savuruyor... Ne zaman harekete geçeceğiz (Saunders, 1978, s. 188-189)?(...)*

1.3.3. Kolaylaştırıcı Koşullar

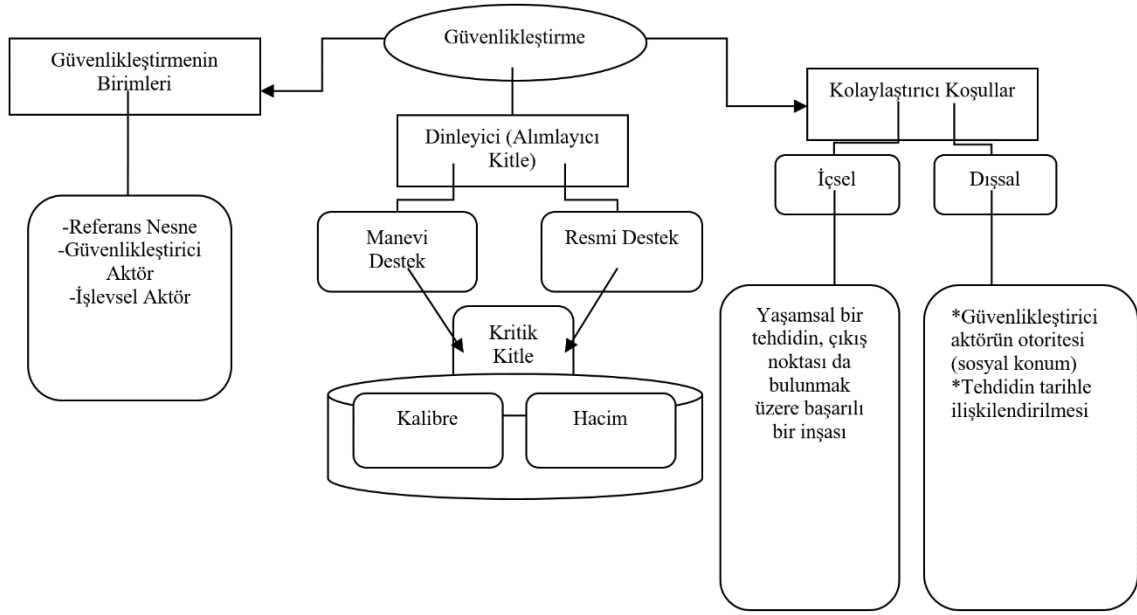
Güvenlikleştirme, söz edimi yoluyla inşa edilen intersubjektif bir süreç olarak; bu söz ediminin başarıya ulaşmasına yardımcı olacak birtakım koşullara sahiptir. “Kolaylaştırıcı koşullar” olarak adlandırılan bu koşullar, 2 kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, içsel (dil bilimsel) koşullardır. Güvenlik grameri şeklinde de ifade edilen bu koşullar; yaşamsal bir tehdidin, çıkış noktası da bulunmak üzere başarılı bir inşasını içermektedir. Güvenlikleştirmenin başarısı, dinleyicilere; varoluşsal bir tehdit başarılı bir şekilde sunulduğunda ve bu tehditten korunmak adına alınacak önlemlerin de var olduğu alımlayıcı kitlenin zihnine enjekte edildiğinde “kolaylıkla” söz konusudur.

Kolaylaştırıcı koşullardan ikincisi, dışsal (bağlamsal ve sosyal) kolaylaştırıcı koşullardır. Bu koşullar ise, 2 şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki; güvenlikleştirenin, onu eyleme geçirebilecek bir otoritesinin bulunmasıdır (eylemin gerçekleştirilebileceği bir sosyal konumda bulunmak). Bu, belirli bir güvenlik meselesine karşı gerçekleştirilecek/dinleyicinin iknası sonrası uygulamaya geçirilecek prosedürler ile kişiler ve şartlar arasında bir uyum olmasını ifade etmektedir (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 32-33). Dışsal koşullardan ikincisi ise, tehdidin tarihle ilişkilendirilmesidir. Güvenlikleştirilecek tehdit, geçmiş enformasyonu ile desteklenirse²⁸, güvenlikleştirme girişiminin başarılı olma olasılığı yükselecektir (Floyd, 2010, s. 13).

Kopenhag Okulu yazarlarının da belirttiği üzere, bu kolaylaştırıcı koşullar tek başlarına güvenlikleştirmeyi sağlayamamaktadırlar ancak güvenlikleştirmenin gerçekleşmesinde kesinlikle önemli bir etkiye sahiplerdir. Nitekim güvenlikleştirme, kolaylaştırıcı koşulların etkili olduğu bir argüman veya argümanlar grubunun öznelarasılılık çerçevesinde şekillendiği bir müzakere sürecidir. Dinleyici ile kolaylaştırıcı koşullar arasındaki bu bağlantı, dinleyicilerin iknasının önemi ve Kopenhag Okulu’nun güvenliğe yönelik algı temelli bakış açısı²⁹, bu çalışmanın propaganda ile güvenlikleştirme ilişkisine odaklanmasının temelini oluşturmaktadır.

²⁸ Geçmişe bağlı sebepleri olan düşmanca duygular, daha önce gerçekleşmiş ve özellikle fiziksel olmuş bir saldırı gibi etmenler, başarılı bir güvenlikleştirmenin gerçekleştirilmesinde yardımcı olmaktadır. Ancak tek başına bir güvenlikleştirmeyi sağlayamamaktadırlar (Wæver, 2003, s. 15).

²⁹ Kopenhag Okulu yazarlarına göre güvenlik, hayatta kalmakla ilgili bir algı meselesidir. Algı ve gerçeklik daima örtüşmez ve insanoğlunun duygu, tutum ve davranışlarını belirleme konusunda algılar da, gerçekler kadar etkilidir. Bütün bireyler de güvenlik endişelerine ve bununla ilgili algılara sahiptir (Buzan, 1983, s. 33).

Şekil 1.2: Güvenlikleştirme Teorisinin Kavramsal Şeması

2. GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA

2.1. Propagandanın Tarihsel Gelişimi ve Tanımlanması

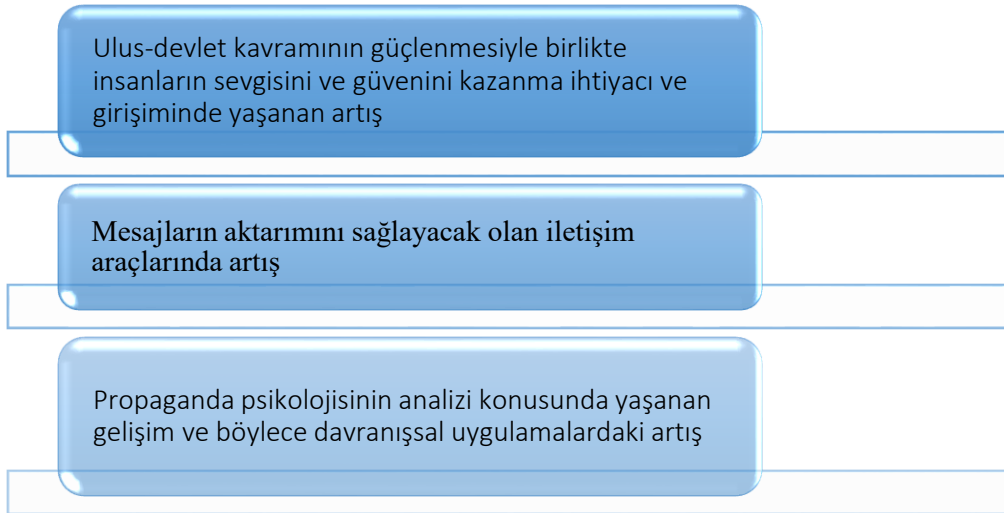
Toplumlar/kitleler tarihsel süreç içerisinde daha sofistike bir yapıya büründükçe, kitle medyası ve multimedyanın gelişimi ve küresel çatışmanın itici bir güç rolünü üstlendiği propagandanın gelişimi konusunda gerçekleştirdikleri sorgulamaları kuvvetlendirmişlerdir. Bu nedenle propaganda, hızla değişen teknoloji ile de birlikte, farklı şekillerde yorumlanabilecek ve devamlı değişime açık bir tanımlar dizisini içermek durumunda kalmıştır (Welch, 2019, s. 15). Tarihsel süreçle birlikte değişen tanım ve algılardan önce propaganda kelimesinin kökenine inecek olursak propaganda; ismini, Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) esnasında Papa XV. Gregori'nin faaliyetlerinden almıştır (Fellows, 1959, s. 182). Gregori, din savaşlarının psikolojik sahadaki üstünlüğünü sağlamak ve Katolik inancın lehine fikirlerin korunması ve yayılmasını gerçekleştirmek adına 1622'de "*Congregatio de Propaganda Fide (İnanç Yayma Topluluğu)*"³⁰nu kurdurmuştur (Dedeoğlu, 2018, s. 256-257). Ancak Papa'nın söz konusu faaliyetleri, günümüzdeki propaganda teknik ve kategorizasyonundan uzak sayılmaktadır. Günümüz literatüründeki propaganda,³¹ anlamını I. Dünya Savaşı'na giden dönemde kazanmıştır (Goebbels, 2021, s. 8-9). Propaganda sözcüğünün modern kullanımı ise, "yayma-yayılma" anlamlarındaki³² "propagation" sözcüğünden türemiştir. Kelimenin kökü, Latince bitki dikmek anlamına gelen "pag" sözcüğüne dayanmaktadır. "Pro" ise, ileri anlamında kullanılan bir ön ektir. Dolayısıyla propaganda; düşüncelerin, haberlerin veya inançların adeta bir bitki gibi yayılması anlamında kullanılmıştır (Online Etymology Dictionary, 2021).

Propagandanın tanımlanması için tarihsel olarak yaşadığı değişimin ve gelişmelerin getirdiği temel altyapısına değinmek gerekmektedir. Propagandanın tarihsel gelişimine bakıldığında, 3 başat sac ayağı görülmektedir:

³⁰ Bu topluluk 1627'de, inanç yayma misyonlarına sahip olacak genç papazları eğitime işlevini gören Propaganda Okulu (Collegium Urbanum) isimli bir kuruluşa dönüşmüştür. Böylelikle "propaganda" sözcüğü, bir doktrini yayma misyonu edinmiş organizasyonları açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Ancak tarihsel süreç içerisinde doktrinin kendisi ve söz konusu yayma işleminde kullanılan yöntemler için kullanılmıştır (Welch, 2019, s. 17).

³¹ Politik veya siyasal anlamını kazanmış formuna atıfta bulunmaktadır.

³² Jowett ve O'Donnell'a göre propaganda, en sistematik şekilde "belirli fikirleri yaymak veya desteklemek" anlamını taşımaktadır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 24).

Şekil 2.1: Propagandanın Tarihsel Gelişiminde Üç Önemli Sac Ayağı

Kaynak: Jowett & O'Donnell, 2017, s. 82-83

Yukarıda gösterilen 3 öge, propaganda tarihi boyunca çeşitli kombinasyonlarla birleşip propagandanın gelişiminde en önemli rolü oynamışlardır. Hedef kitleleri etkileme yöntemleri ve hatta hedef kitlenin doğuşu dahi bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkmıştır. Propagandanın tarihi istikrarlı, açık ve düz bir çizgide ilerlememekle birlikte, belirli dönemlerde propaganda yapımcılarının ihtiyacı ve bilimsel (iletişim araçları ve psikoloji alanındaki gelişmeler başta olmak üzere) gelişmeler, propagandanın gelişimini şekillendirerek günümüzdeki tanımlamalarının temelini hazırlamıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 82-83).

İnsanoğlunun bireysel yaşamdan toplumsal yaşama geçmesiyle birlikte, söz konusu toplumun nasıl ve kim/kimler tarafından yönetileceğine, ticari tanıtımın (reklamın) nasıl yapılacağına veya dini yayılımın ne şekilde gerçekleştirileceğine dair bir sorunsal ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda propaganda, insanoğlunun gruplar halinde yaşamaya başlamasıyla birlikte temellenmiştir (Welch, 2022 & Summak & Erkiş, 2011, s. 295). Sümer, Babil, Asur, Mısır ve diğer krallıklar, propagandayı kullanmışlardır. Ancak söz konusu kullanımdaki propaganda uygulamaları, düzenli ve sistematik uygulamalar olarak adlandırılmamaktadır. Antik Yunan'ın düşünsel ve kuramsal sistemi ise, propagandayı sistematikleştirmek adına bir kök oluşturmuştur. O dönemde dilin modifiye edilmiş kullanımı ile “ikna edici” mesajın alıcıya aktarımı detaycı şekilde hesaplanmıştır.³³ M.Ö. 500'lü yıllarda propaganda, hükümdarların savaş veya dini meselelerde belirli ikna yöntemlerine başvurdukları Antik Yunan'da, savaşın kim için yapıldığına yönelik paradigmayı değiştirmeye yönelik girişimlerde önemli bir araç olmuştur. “Tanrı adına savaş”tan, “hükümdar adına savaş”a geçişte; hükümdarın yaşayan bir

³³ Konfüçyüs'ün “*Analects*” yazıları da, belirli kalıplara sokulmuş yazıların ve sözlerin, insanların yaşamlarına dokunduğunu önemle vurgulamaktadır (Confucius, 1998; Jowett & O'Donnell, 2017, s. 82).

tanrı olduğu simgeselleştirilmiştir.³⁴ Büyük İskender'e bakıldığında da, kendisini "ilahlaştırma" konusunda şiddetli bir isteği olduğu görülmektedir. Hasımlarının silahları ve savaş taktiklerine ek olarak psikolojileriyle de ilgilenen bir lider olarak İskender, kendi krallığında entegre olmuş bir toplum yaratma isteğini, tüm insanlığın eşitliği vurgusunu yaparak yaymıştır.³⁵ Söz konusu sembolik propaganda, herhangi bir siyasi anlaşma olmaksızın farklı kültürleri bir araya getirmeyi başarmıştır. Dolayısıyla İskender, bu birlikteliği sürdürmek ve yayılmış toprakları elde tutmak adına, halklara gücünü unutturmamak için propaganda simgelerinin³⁶ elzem bir sembol olduğunun bilincinde olan ilk ve önemli isimlerdendir. Bu strateji ise, küreselleşen dünyada varlığını sürdürmekte ve liderler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Büyük İskender'in izinden giden Roma İmparatorluğu ise, iletişim ve semboloji çeşitlerinin büyük çoğunluğunu kullanarak sistematik bir propaganda uygulaması gerçekleştirmiştir. Propagandayı; genişleyen coğrafyası sonrasında idare ile ilgili yaşanan problemlerin çözümü için merkezi yönetimi güçlendirme yolunda kullanmışlardır. Edebiyat, mimari ve madeni paralarda,³⁷ refahlarını ve güçlerini; propaganda yoluyla zihinlerde kalıcı hale getirmeyi hedeflemişlerdir. Nitekim Caesar, Roma İmparatorluğu'nun bütün sembollerini tek bir çatı altında toplayıp "kurumsal bir sembolde" birleştirerek, modern reklam dünyasının günümüz stratejilerinden birini, bundan yaklaşık 2000 yıl önce uygulamıştır. Toplumların psikolojik tahlilini, yaşam şekillerini analiz ederek gerçekleştirmek ve bu doğrultuda "ihtiyaçları olan" gerçek veya gerçek-dışı şeyleri vadetmek, onları aynileştirmek ve onlara işbirliği odaklı politikalar sunmak gibi birçok propaganda ilkesini kullanan Caesar, modern dünyanın propaganda kullanımına farklı açılardan kaynak oluşturmuştur (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 83-88). M.S. 50'li yıllara geldiğimizde ise, karşımıza; propagandanın toplumsal uygulamalardan bireysel uygulamaya dönüşümüne dair önemli izler çıkmaktadır. Bu dönüşüm, iletişim yöntemlerindeki çeşitliliğin artışıyla beraber yaşanmıştır. Para, papirus belgeleri ve yazım alanındaki gelişmeler, propagandanın kelime kökeni olan "yayılma"yı daha kolay bir hale getirmiştir. Bir para veya yazılı belge, bir heykelin aksine hareket halinde olabileceği için, propaganda uygulamalarında daha fazla tercih edilmiştir.

Propaganda tarihinde yoğun sembolizm, basit ve istikrarlı bir ahlaki ideolojiye dayanan dinler, halkların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemek bakımından ikna yöntemlerine ihtiyaç

³⁴ Mısır firavunları, bu konuda verilebilecek en iyi örneklerdendir. Sfenks ve piramitler gibi yapılarla saygınlıklarını ve meşruiyetlerini ete kemiğe büründürerek propagandayı kişileştirme bakımından önemli bir adım atmışlardır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 83).

³⁵ Makedon ve Persleri birleştirme hedefi doğrultusunda Pers Kralı Darius'un kızı Barsine ile evlenmiş, kendi ordusundan askerlerin Persli soylu kadınlarla evlenmesini sağlamış ve Asya'ya giden ordularının arkasından İranlı cariyeleri de göndermiştir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 85-86).

³⁶ Büyük İskender, kendisini Zeus'un oğlu ilan edip madeni paralara ismini bastırmış ve bunun yanında kendi adına birçok heykel ve birçok eser yaptırarak liderliğinin izlerini her yere yaymayı hedeflemiştir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 86).

³⁷ Paralar, hedef kitlenin en geniş sınırlarla çizildiği, büyük topluluklara yönelik propagandanın ilk gerçek araçlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Örneğin Roma İmparatorluğu'nun ne kadar geniş sınırlara ulaştığını gösteren en önemli belgeler, madeni paralar olmuştur. Galya Savaşları döneminde Caesar'ın bastırdığı paralar, propaganda tarihinin en yoğun yazılı propaganda kullanımlarından biri olarak tarihe geçmiştir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 87).

duymuşlardır. Bunun önemli bir örneği, Haçlı Seferleri'nin yapılması amacıyla uygulanan propaganda kullanımıdır. O dönemde Katolik kilisesinin, güvenlikleştirme olarak da adlandırabileceğimiz tehdit sunumu,³⁸ büyük çoğunlukla dini figürlere dayanmaktaydı. “Kafirlere karşı intikam alma çağrısı” şeklinde ifade edilen bu sunum adına, Müslümanların Hristiyanlara yaptıkları “zulümleri” içeren yazılı metinler halka dağıtılmış, kahramanlık şiirleri yazılmış ve halk belirli bir bölgede bir araya getirilerek dini konuşmalar yapılmıştır. Hristiyanlık figürleri, Martin Luther ile Roma Katolik Kilisesi'nin propaganda rekabetine de öncülük etmiştir. 15. yüzyılın ortalarında icat edilen hareketli matbaa ile, bu propaganda rekabetine yeni bir iletişim metodu eklenmiştir. Luther'in propaganda faaliyetleri, ofansif satış teknikleri kullanan matbaa sahiplerince bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla yayılım, teknoloji ve yeni iş alanlarıyla birlikte hız kazanmıştır. Luther'in propaganda teknikleri ise, bir mesajın nasıl kanalize edileceği konusunda modern dünyanın propaganda uygulamalarına örnek oluşturmaktadır. Luther, mesajlarının; toplumun ruhuna işlemesi adına vaazlarını benzetme yoluyla vermiş, hikayeleştirme ve diyalog yönetimlerini kullanmış, halkın kullandığı dilin dışına çıkmamış ve hatta söylemlerinde sıklıkla bu halkın kullandığı deyimsele ifadeleri tercih etmiştir. Bu ifadeleri ise, coğrafyaya göre dizayn etmiştir. Luther böylelikle, Alman toplumunun bütün sosyal sınıflarına hitap etmeyi başarmış ve bu kitleler heterojen olmasına rağmen kendi mesajlarını onlara başarıyla ulaştırabilmiştir. Protestan reformcuların propaganda faaliyetlerine karşılık Roma Katolik Kilisesi, İsa Cemiyeti olarak da adlandırılan Cizvitler'i³⁹ en önemli koz olarak kullanmışlar. Cizvitler, eğitimin genç bireyler üzerindeki etkisini fark ederek kendilerine has bir propaganda yöntemi oluşturmuşlardır. Katolik-Protestan mücadelesini barındıran 30 Yıl Savaşları (1618-1648), her iki tarafın da yoğun propaganda kullanımını görebileceğimiz bir dönemi işaret etmektedir. Nitekim bu dönemde matbaa teknikleri gelişmiş, bakır oymalara posterler basılmış (bu durum, daha fazla insana ulaşmaya olanak sağlamıştır) ve kendi lehine propagandayla birlikte rakibin aleyhine propaganda kullanımı da yüksek ölçüde artmıştır. Bu durum, katliamları ön plana çıkarma ve hasmı kötü gösterme gibi uygulamalarda artışı doğurmuştur. Propagandaya ismini veren “*Congregatio de Propaganda Fide (İnanç Yayma Topluluğu)*” de yine 1622 yılında, 30 Yıl Savaşları döneminde kurulmuştur.

18. yüzyıla bakıldığında, ulaşım hızında yaşanan gelişmeler, mesajların ulaştığı kitlede büyük bir genişleme yaşanmasını sağlamıştır. Birçok ülkede halk, basılı materyallere erişimlerinin artması nedeniyle okuryazarlık konusunda önemli bir ilerleme katetmiştir. Bu durum, propaganda

³⁸ Papa Urban'ın Hristiyan topluluğu önündeki konuşmasının bir kısmı: “Sizi ve tüm inanç sahiplerini tehdit eden tehlikenin yakınlığı bizi buralara kadar getirdi. Kudüs'ün sınılarından, Bizans illerinden buralara kadar uzanan korkunç bir hikaye... Lanetlenmiş ırk, Tanrının elini çekmiş olduğu soy (...) Bu hataların öcünü almaya çalışma, bu toprakların iyileşmesini sağlama sizin değilse kimin görevi? Kutsal mezar yolundan içeri girin ve günahkar ırklardan toprağı alın ve bunu kendinize görev edinin” (Fremantle, 1965, s. 54-55; akt. Jowett & O'Donnell, 2017, s. 98).

³⁹ Cizvitler (İsa Cemiyeti), Martin Luther'in reform hareketiyle birlikte kutuplaşan Avrupa kıtasında Katolik inancı temel alıp misyonerlik faaliyetleri yürüten ve İspanyol rahip Ignatius Loyola'nın, Peter Faber ve Francis Xavier ile birlikte kurucusu olduğu örgüttür (Hechenberger, 2007, s. 85-86).

mesajlarının daha fazla okuyucuda anlam ifade etmesini sağlamıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 83-111). Baskı teknolojisinde yaşanan gelişmeler ise, halk ile doğrudan iletişim kuran karikatürlerin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu karikatürler, hedef kitlenin dil bilip bilmemesi fark etmeksizin propaganda yapıcısının amacına ulaşmasını sağlayabilir.⁴⁰ Philippe'nin ifadesiyle, “görüntü uzay ve zamanın dil bilgisinden arındırılmıştır, böylece dinamik, saldırgan, verimli ve yaratıcı kalır” (Philippe, 1980, s. 5; akt. Jowett & O'Donnell, 2017, s. 110). 18. yüzyıl Amerika'sında ise, okur-yazarlık oranının ve politik bilincin yüksekliği, propagandanın devrimci ideolojiye olan etkisini artıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gazeteler, propagandanın yayılma hızını büyük ölçüde etkilemiştir. Amerika'da bir gazete kapandığında yerine bir başkasının kurulması, kışkırtıcı haber yapma oranını artırmıştır. Zira editörler, kapanan bir gazetenin yerine hızlı bir şekilde bir başka gazeteyi kurabileceklerinin farkında olmaları ve kışkırtıcı haberlerin, dolaşım hızını artırdığının bilincinde olmaları nedeniyle, böyle bir strateji izlemeyi tercih etmişlerdir. Amerikan Devrimi'nin sona ermesiyle birlikte propagandanın; halkın örgütlenmesinde, ortak bir bilinç ve savaş esnasında dahi bir irade oluşturmada önemli bir rol oynadığı açıkça görülmüştür (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 113-121). 18. yüzyılın son çeyreğindeki Fransa'da ise, devrimin en önemli tetikleyicilerinden birisi, modern propaganda tekniklerinin temelini oluşturan propaganda kullanımı olmuştur. Radikal ve eleştirel bir atmosfer, broşürlerin haftada yüzde 25 oranında çoğaltıldığı ve 60'tan fazla yeni gazetenin yayıncılığa adım attığı devrim döneminde, Fransız devrimcilerin; kendi ideolojilerini yaymaları için uygun bir ortam hazırlamıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 122-123). Söz konusu modern propaganda tekniklerinin temelini oluşturan bu dönemde, Fransız kamuoyunu manipüle etmek ve ulusal bir kimlik oluşturma amacı güdülmüştür. Bu dönemde uygulanan propaganda, geniş bir kitleye hitap etmek için detaylara entegre edilmiştir. Bu entegrasyon, okuma-yazma bilmeyen kitleyi de hedef alarak; sanattan oyun kartlarına⁴¹ kadar geniş bir alanı kapsamıştır (NGV, 2012). Modern propagandacılar arasında yerini almış ilk figürlerden olan Napolyon, tıpkı Ceasar gibi askeri başarılarını bir araç olarak kullanıp kriz anlarında dahi yanına kitleleri çekmeyi başarmış⁴² bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarzını yayarak moda da dahi etki eden “beyaz atlı adam”, çok kısa sürede medyayı bir silah olarak kullanabilmeyi başarmış, yerli sansürler uygulamış, açık ara bir farkla kendi lehinde sonuçlanacak referandumlar düzenlemiş, resimlerinde halkın duygu durumunu kendisiyle örtüştürmüş ve propaganda tarihine Fransız Devrimi'yle birlikte adını kazımıştır. (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 123-125). Fransız Devrimi'ne kadar propaganda, pasif

⁴⁰ 1757-1815 yılları arasında yaşamış İngiliz karikatüristi James Gillray'in ilham verdiği Amerikalı Thomas Nast'in, 19. yüzyılda Amerikan senatör William Macy Tweed'e karşı yürüttüğü propaganda faaliyetleri sonrasında Tweed'in açıklamaları, bu konuyu özeler niteliktedir: “Bu Allahın cezası resimleri durdurun! Gazetelerin benim hakkımda yazdıkları pek umurunda değil. Seçmenlerim okuma yazma bilmiyor ama resimleri görebiliyorlar” (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 111).

⁴¹ Oyun kartlarında kraliyet simgeleri yer almaktaydı. Kraliyet simgelerinin ortadan kaldırılması amacıyla oyun kartlarında bile değişiklikler yapılması gerekmiştir (NGV, 2012).

⁴² Bu başarılarının arkasında, devrim öncesinde de çalışmalarını sürdürmüş ve Napolyon'un propagandası için de bir komisyon üstlenmiş Jacques Louis David (1748-1825) bulunmaktadır (NGV, 2012).

kitle (propagandadan etkilenen kitle) üzerinde uygulanırken; Fransız Devrimi'yle birlikte, propaganda yapıcının amacı ile etkilenen kitlenin gereksinimi arasındaki ilişkinin bir sonucu olmaya başlamıştır (Gürgen, 1990, s. 136-137).

19. yüzyıldan 20. yüzyıla giden süreçte, silah teknolojisinin gelişmesi; hasar etkisinin iyileştirme etkisinin önüne geçmesine neden olmuştur. Söz konusu tahribat, ölü sayısının hızlı bir şekilde artmasına neden olurken, gelişen teknoloji de bu verilerin yayılmasına olanak sağlamıştır. O dönemdeki Amerikan İç Savaşı'nı ele alırsak, ölü sayıları bu kadar fazlayken, halkın moral gücünü yüksek tutmak adına ölü sayıları ve hatta savaşı kimin kazandığı konusunda bile⁴³ halka yanlış bilgiler verilmiştir. İç Savaş döneminde Amerikalı yurttaşlar, gazetelerin sıkı takipçisi haline geldiler. Söz konusu dönemde Amerika'daki günlük yayın yapan gazete sayısı 4.500'ü geçerken telgraf ise ülke çapında yaygınlaşmıştır. Bu durum, propaganda faaliyetleri için rahat bir zemine işaret etmekteydi. Nitekim gelişen yeni teknoloji, yeni bir iletişim aracını doğururken, bu yeni iletişim aracı da yeni dinleyiciler doğurmuştur. Bununla birlikte, demokratik siyasi kurumların gelişim göstermesi, propagandanın kazandığı ivme için itici bir güç oluşturmuştur.⁴⁴ 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı, ulaştırmadaki iyileşme ve hızla gelişen basın yayın nedeniyle, propagandanın yeni tekniklerle buluşmasına ve kullanımının artmasına yol açmıştır. Sinema, televizyon, radyo ve baskı gibi alanların her biri, kendilerine has teknikler geliştirerek propagandanın olanağını artırmışlar ve reklamcılığın sosyal hayatın bir parçası haline gelmesi de denkleme dahil edilince, propagandanın siyasi ve toplumsal alanda yarattığı kuvvetli etki kaçınılmaz olmuştur (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 126-129). Bu etki, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'ndaki propaganda kullanımında görülebilir. I. Dünya Savaşı'nda propaganda, kendi tarihinde "benzeri görülmemiş" bir kurumsallık kazanmıştır. Küresel bir mücadelenin söz konusu olduğu bu dönemde propaganda, savaş-hükümet kadrosunun vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Carruth, 1997, s. 385-396). Savaşın maliyetini karşılamak adına hem insan, hem de lüks harcamalardan feragat edilmesinin ve toplumsal birliğin sağlanmasının gerekliliği adına, iktidarlar; propaganda yoluyla, düşman nefreti ile korkuyu yaymayı ve söz konusu toplumsal birliği sağlamak adına vatanseverlik duygusunu oluşturmayı hedeflemişlerdir. Bu bağlamda kilise vaazları, filmler, fotoğraflar, kitaplar, haber programları, broşür ve posterler gibi birçok araç ile

⁴³ Örneğin Bull Run Savaşı, halka; ilk önce bir kuzey galibiyeti gibi gösterilmiştir ancak gerçekte kuzey, büyük bir yenilgi almıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 127).

⁴⁴ Propaganda, kamuoyuna karşı sabit fikirleri olan siyasetçiler için dahi, halkın iknasının gerekliliği bakımından zorunlu şekilde önem kazanmıştır. Seçmen kitlelerinin ve nüfusun genişlemesiyle birlikte ikna dışındaki yollar, propaganda temelli iknaya göre oldukça masraflı hale gelmeye başlamıştır. Zira artık propaganda ile ikna etmek, oyları satın almaktan daha karlı bir seçim haline gelmiştir. Bu durum, politikacıların propaganda kullanımını artırmak için geçerli bir sebep olmuştur (Qualter, 1962, s. 33; akt. Jowett & O'Donnell, 2017, s. 128). Ancak propaganda ile demokrasinin ve demokratik kurumların gelişimi arasındaki ilişkinin tek yönü bu değildir. Demokrasi, yanlış bilgi yayma potansiyeli yüksek propagandanın önünü açacak da bir zemin hazırlamıştır. Liberal demokrasi, ifade özgürlüğünü de içermektedir. Güvence altına alınan ifade özgürlüğü sayesinde propaganda amaçlı söylemler (yanlış bilgiler olsa dahi), liberal demokrasi tarafından yasaklanmamaktadır (Stanley, 2018, s. 55). Nazi Almanyası'nın propaganda bakanı Goebbels'in deyimiyle: "Kendisini yerle bir edecek yöntemleri en ölümcül düşmanlarına bizzat kendi eliyle vermiş olmak, demokrasiye dair daima en büyük komikliklerden biri olarak kalacaktır" (Stanley, 2018, s. 5).

propaganda mesajları hedef kitlelere ulaştırılmıştır. Genel amaç, insanların; zafer adına kendi yaşamları dahil olmak üzere yapacakları büyük fedakarlıklara zemin hazırlamak⁴⁵ olmuştur. Kaynağı çoğu zaman belli olsa da, bilgilerin yanlışlığı ve hasım uluslara yönelik abartılı iddialar,⁴⁶ propagandanın kötü şöhretinin yükselişinin ilk büyük basamağına sebep olmuştur. Lasswell bu durumu, kitle medyasının, propaganda yoluyla davranış ve tutum değişikliğinde yaratacağı önemli etkilerin varlığını işaret ederek açıklamıştır. Kitlelerin düşünce ve davranışlarının propaganda yoluyla, propaganda yapıcısının istediği yöne çekilmesinin kolaylaştığı ve bunun için uygun araçların çoğaldığı bu çağda, propagandaya yönelik endişelerin artması da kaçınılmaz olmuştur. Nitekim ilk bakışta dikkatleri üzerine çekmeyen bir araç, milyonlarca insanı; nefret veya umut gibi duyguların etrafında birleştirme potansiyeline sahiptir (Lasswell, 1938).

II. Dünya Savaşı'nda uygulanacak olan propagandanın faaliyetleri ise, I. Dünya Savaşı'nda uygulanmış olan propaganda faaliyetlerinin psikolojik etkileri bakımından; I. Dünya Savaşı'ndakine göre daha öngörülebilir olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda uygulanmış olan propagandanın keskin farkı, yabancı ülkelere yönelik uygulanan propagandada, radyonun temel araç olarak kullanılması olmuştur. Geleneksel propaganda araçları (bildiri, afiş, görüntüler vb.) ise, psikologlar tarafından hedef kitlenin kültürel ve sosyal incelemelerinin ardından büyük bir farkındalıkla kullanılmıştır. Radyoların uzak mesafeli iletişimi, kaynağı belli olmadan sağlıyor olması nedeniyle, II. Dünya Savaşı'nda beyaz, siyah ve gri⁴⁷ propaganda kullanımı yaygınlaşmıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 316-317). Bu döneme damgasını vuran Nazi Almanyası ise, bir gücün iktidara gelişinde ve bu iktidarı genişletmesinde propagandayı nasıl kullandığını gözler önüne sermiştir. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya'nın ekonomik ve siyasi sorunlarının çözümünün kendisinde olduğuna yönelik bir ikna girişiminde bulunan Hitler, propagandanın yardımıyla halkın büyük bir kısmının desteğini kazanmayı başarmıştır. Nazi Almanyası'nın Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı olan Paul Joseph

⁴⁵ Bu zemini hazırlamanın en etkili yolunun, titizce hazırlanmış motivasyon mesajlarını yaymak olduğunun anlaşılması, uzun sürmemiştir. Bu tür mesajlar, düşmanın gaddar ve acımasız yönünü vurgulayacak, hedef kitlenin ise asil ve saf özelliklerini içerecek şekilde dizayn edilmeliydi. Birinci Dünya Savaşı döneminde profesyonel iletişimciler, bu amacı gerçekleştirmek adına sıkı bir çalışma içine girmişlerdir (DeFleur, 2016, s. 138). Profesyoneller, kavramsal veya bilişsel alanlara olan hakimiyetleri nedeniyle imtiyazlı bir konumda bulunan insanlar olarak; toplumun; kendilerinin gerekli gördüğü özgürlük alanlarına müdahale edebilir. Hatta bu müdahaleyi, toplumun kendisi tarafından bile arzu edilir kılabilir. "Modernite, elbette profesyonellere güvenmeyi gerektirir." Stanley'e göre, profesyonellere güvenmek, propagandanın en temel özelliklerinden birisidir (Stanley, 2018, s. 12).

⁴⁶ Örneğin İngiliz basını, Almanların yağ üretmek adına kendi askerlerini kaydattığını iddia etmiştir. Bu iddianın temeli, Almancada hayvan cesedi anlamındaki "kadaver" ile insan cesedi anlamına gelen "corpse" sözcüklerinin karıştırılması ve Alman karışıklığını artırmak ve Almanların gaddar olduklarına yönelik bir algı oluşturmak adına bunun küresel çapta kullanılması olmuştur. Söz konusu bu yanlış bilgi, 1925'te İngiliz Avam Kamarası tarafından yalanlanana dek gerçek zannedilerek yayılmaya devam etmiştir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 211).

⁴⁷ Beyaz, gri ve siyah propaganda; kaynaklarının belirginliği ve içeriklerinin doğruluğu bakımından sınıflandırılmış propaganda çeşitleridir. Kısaca; beyaz propagandanın kaynağı bellidir ve bilginin doğruluğuna önem verilir. Gri propagandanın kaynağı ve bilgisinin doğruluğu belirsizdir. Siyah propagandada ise kaynak, bilinçli şekilde farklı gösterilir ve sahtelik serbesttir (Tarhan, 2013, s. 16-18). Bu konu, çalışmanın devamında detaylandırılacaktır.

Goebbels⁴⁸ ile birlikte, propaganda ajanslarının gücüne yoğunlaşmış ve radyo, okul, sinema ve hatta kilise gibi bütün iletişim kanalları, halka propaganda taşımak amacıyla kullanılmıştır. Bu propaganda; tek gücü, tek iradeyi ve tek görüşü ifade edecek şekilde dizayn edilmiştir (Yourman, 1939, s. 148-149). Nelson’a göre Nazi Almanyası’nın propagandasını başarılı kılan 3 ilke bulunmaktadır: dünyayı devasa bir sahne olarak görüp propagandayı dramatize etmek, devamlı yayılım ve saldırgan propaganda (sadece retorik değil, aynı zamanda eylem propagandası için de bu durum geçerlidir) ve kitlelerin dilinden konuşup onlara istediklerini vermek ve onları yeni bir Almanya’nın aktörleri olduklarını hissettirmek (Nelson, 1933: 294).

II. Dünya Savaşı’nın ardından küresel sahnede yer alan iki büyük güç (ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)), diğer devletler üzerinde siyasi ve kültürel hegemonyalarını maksimize etme amacıyla propaganda kullanımını daha kapsamlı bir forma dönüştürmeye çalışmışlardır. Soğuk Savaş dönemiyle birlikte propaganda, dış politikanın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş ve artık propaganda faaliyetleri, kalıcı stratejiler doğrultusunda geliştirilmeye başlamıştır. “Anında iletişimin norm olduğu bir çağda” diğer ülkeler üzerinde yaratılmak istenen belirli imajların gereksinimi, propaganda kullanımını şekillendirmiş ve devletlerin bu konuda bilinçlenmesini sağlamıştır. Televizyonlar, radyolar, anında fotoğraf veya video paylaşılabilen akıllı telefon ve platformlar; genel anlamıyla yeni teknoloji ve yeni medya,⁴⁹ uluslararası propaganda ve uluslararası bir kitleden söz edilmesini sağlamıştır (Jowett & O’Donnell, 2017, s. 346-347). Bununla birlikte propaganda, kendine has taktikleri ve yasaları bulunan, devletler tarafından ordu veya diplomasi gibi kullanılan bir sanat haline dönüşmüştür. (Summak & Erkiş, 2011, s. 298). Davison’a göre, geçmişteki eğilimler ve mevcut konjonktür dikkate alındığında, propaganda kullanımının her zamankinden daha da yaygın bir hale gelmesi öngörülmektedir. Propaganda kanallarının, kurumlarının, tekniklerinin ve alanlarının giderek kompleks bir hale geldiği çağımızda, devletlerin ekonomik, siyasi, askeri, toplumsal ve bütün bunları kapsayan psikolojik hedeflerini gerçekleştirme konusunda propagandayı giderek daha da sık bir şekilde kullanmaları, propagandaya harcanan zaman

⁴⁸ Modern propagandanın ustalarından biri olan, 3 Reich’in son ve bir günlük şansölyesi Goebbels; Hitler’in konuşmalarını ve mitinglerini organize eden ve hatta seçim zamanlarında kendisi de birçok konuşma yapmış olan, düşmanı adeta bir şeytanmış gibi anlatmış propaganda bakanıdır. Hitler’in her konuşmasından önce danıştığı ve çoğu zaman Hitler’i de her konuda ikna eden Goebbels, söz konusu muhalefet olduğunda kendi halkından olan insanları bile bir şeytan olarak göstermiştir. Hitabet sanatını oldukça etkili kullanan ve davasına sıkıca bağlı olan Goebbels, Hitler’in ardından, düşmanın eline geçmemesi adına kendi çocuklarının öldürülmesi emrini verip eşiyle birlikte intihar etmiştir (Goebbels, 2021). Goebbels hakkında daha detali bilgi ve Goebbels’in konuşmalarının/yazılarının bir çevirisi için bkz. Goebbels, 2021.

⁴⁹ Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte tanımlanmasının statik kalmadığı yeni medya, belirgin bir iletişim biçimine atıfta bulunmamaktadır. Ancak genel anlamıyla, dijital olarak sunulan ve internet bağlantılarıyla gerçekleşen iletişim biçimini ifade etmektedir. Web siteleri, e-postalar, sosyal medya (Twitter, Facebook, Instagram vb.), müzik (Spotify), televizyon (Netflix) ve artırılmış veya sanal gerçeklik yeni medyaya örnek olarak gösterilebilir. Dinamik bir alan olarak yeni medya, teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelişim hızını giderek artırmakta ve propaganda yapımcıları için birçok yeni alan ve araç sunmaktadır (Bord, 2022). Küreselleşme süreciyle birlikte iletişim araçları içerisinde keskin bir şekilde sivrilmiş internet ve yeni medya/siber uzay, Kanadalı bilim-kurgu yazarı William Gibson’ın tabiriyle; “her ülkede milyarlarca meşru kullanıcı tarafından her gün deneyimlenen rızaya dayalı bir halisünasyon” (Gibson, 1984: 69) olarak, hedef kitlelere enjekte edilmek istenen duygu, düşünce veya fikirler adına geniş tabanlı bir zemin olarak karşımıza çıkmaktadır.

ve maliyet de göz önünde bulundurulduğunda; propagandanın akademik anlamda incelenmesini ve birbirinden farklı tanımlarının ele alınmasını elzem kılmaktadır (Davison, 1971).

Bugünkü anlamıyla propaganda, “bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, tavır ve hareketlerini etki altında tutmak ve onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşlerdir.” (Tarhan, 2003, s. 15). Amerikalı siyaset bilimci ve propaganda kavramına yönelik paradigmanın değişiminde önemli bir rol oynamış olan Harold Lasswell ise, propagandayı; zihinlerin ve davranışların, manipülasyon yoluyla idaresi olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, propagandanın yalandan ibaret olmadığına yönelik görüşleriyle birlikte propagandaya yönelik bakış açısının değişmesine katkıda bulunmuştur. Lasswell’e göre propaganda; fotoğraflar, resimler, söylentiler, semboller ve “diğer sosyal iletişim biçimleri”nin “daha az doğru” biçimlerinin zihin kontrolü amacıyla sunulmasına işaret etmektedir (Lasswell, 1938, s. 1-9).

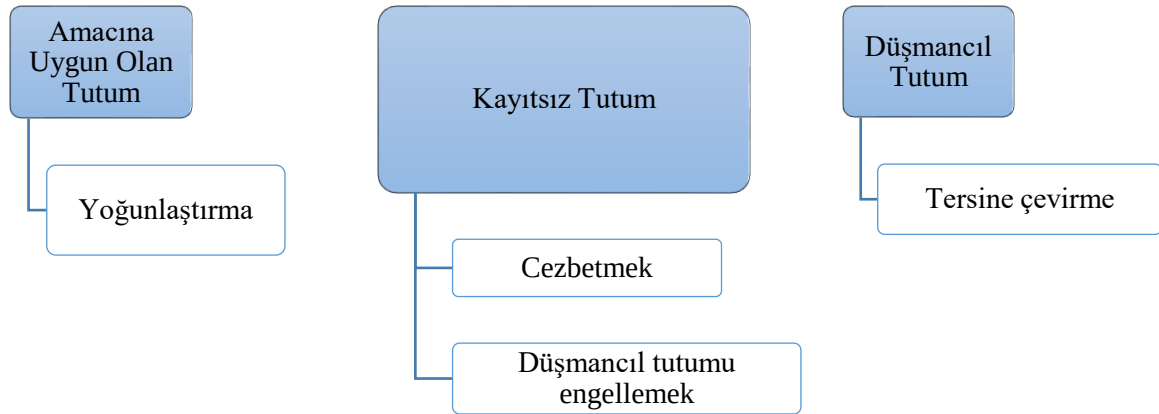
Lasswell propaganda kavramına yönelik bir paradigma değişiminde rol oynarken aynı zamanda bu değişim için bir gereklilik de bulunmaktaydı. Bu gereklilik, propaganda sanatının I. Dünya Savaşı’nda iftira atmak veya kasten yalan söylemek amacıyla kullanılmasından ve Nazilerin de bu sanatı, endişe verici bir noktaya getirmesinden kaynaklanmıştır. Propagandanın totaliter rejim deneyimi ve propagandayla kazanılabilecek başarılarının ulaşabileceği nokta, bu kavrama yönelik “buruk” yaklaşımı neredeyse kaçınılmaz kılmıştır (Freedman, 2019, s. 589-595). Henüz I. Dünya Savaşı döneminde, Birleşik Devletler; kalabalıkların iknaya açık olma fırsatını reddetmek yerine, bunu değerlendirmek için önemli bir girişimde bulunmuştur. Bu girişim, ABD’nin ilk büyük çaplı ve sistematik propaganda kampanyasına işaret eden “Committee on Public Information” (Kamuoyu Bilgilendirme Komitesi, (CPI))’dı. Aynı zamanda 20. yüzyılın sonlarında revaçta olacak kamu diplomasisinin de erken bir örneğini oluşturmuştu (Wolper, 1993, s. 17). Alman militarizmi ve revizyonizminin yarattığı tehlikeleri ve ona karşı kuvvetli bir karşılık vermenin zorunluluğu konusunda alet çantasındaki bütün araçları kullanarak bilgiler “yaymak” ve “savaşçı bir kamuoyu” yaratmakla dizayn edilmişti (Freedman, 2019, s. 591). Başkanlığı yapan Creel ise, Juvenal’ın dizelerini⁵⁰ andıran bir sloganla biliniyordu: “İnsanlar yalnızca ekmekle yaşamaz; çoğu zaman sloganlarla yaşar” (Creel, 1918, s. 188). CPI’nin kurulmasında önemli bir katkısı olan ve kuruluşun etkinliğinden memnuniyet duyan bir isim ise Amerikalı yazar Walter Lippmann olmuştur. 1922’de yayımladığı “Public Opinion”, propaganda ve algı yönetimi konusunda bir mihenk taşı olmuştur. Lippmann’a göre, bireylerin bütün bildikleri, “kafalarında bir resim”in yaratılmasıyla oluşmaktadır. Bu resim, kendileri ve “gerçek çevre”leri arasında bir yerdedir ve bu, “sözde çevre”nin bir resmidir. “Sözde çevre”, davranışı etkilediği için, bu resimlerin nasıl yaratıldıklarını sorgulamak ve anlamak elzemdir. Zira “sözde çevre” davranışı etkileyince, sonuç; eylemin gerçekleştiği “gerçek çevre”de

⁵⁰ M.S. I. yüzyılın sonları ve II. yüzyılın başlarında yaşamış Romalı şair Juvenal, “İnsan iki şeyi umar; ekmek ve sirkler / gösteri” (“panem et circenses”) şeklindeki dizeleriyle uzun yıllar konuşulacak bir söz bırakmıştır (Juvenal, 2001). Dizelerin bir incelemesi için bkz. Sanford, 1951.

vücut bulmaktadır (Lippmann, 1997, s. 15). Amerikalı sosyolog William Thomas da Lippmann'ın görüşünü, kendi teorisinde, kendi cümleleriyle desteklemiştir: “İnsanlar durumları gerçek olarak tanımlıyorlarsa, bunlar sonuçları bakımından da gerçektir” (Thomas, 1928; akt. Freedman, 2019, s. 592). Aslında bu durum kuramsal çerçevedeki (güvenlikleştirme teorisi) söz edimine ve Orwell'in “1984”ündeki “Gerçek Bakanlığı”nın faaliyetlerinin yarattığı etkiye işaret etmektedir: “(...) Herkes Parti'nin dayattığı yalanı kabulleniyorsa –eğer bütün kayıtlar aynı masalı söylüyorsa–, o zaman yalan tarihe geçecek ve gerçek olacaktı” (Orwell, 2015, s. 59).

Propagandanın bir araştırma konusu olarak önemini gösterecek noktalardan birisine, Lippmann'ın iki savaş arası dönemdeki çalışmaları işaret etmektedir. Lippmann, insan algısının sınırlı kapasitesine dikkat çekerek, “gerçek çevre”nin; insanın analiz edemeyeceği kadar kompleks bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Kombinasyon ve permütasyonların sayısı, insanın hesap kapasitesinin çok üstündedir. Dolayısıyla insan, aklındaki imajlarla gerçek üzerine bir çağrışım yaparak hareket etmektedir (Lippmann, 1997, s. 15-20). Nitekim birçok insan, gerçeği bulmak için disiplinli bir çabaya girmemektedir. Bunun için zamanları da bulunmamaktadır (Freedman, 2019, s. 593). 1980'lerden bu yana, siyaset psikolojisi alanında gerçekleştirilen çalışmaları referans aldığımızda, Lippmann'a hak vermek gerekir. Zira bu çalışmalar, insanların bilgi birikimlerinin, eylemlerini şekillendirdiğini ve yine insanların “sınırlı bilişsel kapasiteler”e sahip olduklarını ortaya koymuştur. Dünya, hiçbir beynin tamamen işleyemeyeceği bilgilerle doludur ve bu nedenle birey, bütün seçenekleri değerlendiremez. Bu noktada karar vericinin “sınırlı rasyonalite”si, geçmişteki bilgi birikimlerini ve algılarını devreye sokmaktadır (Lodge & Stroh, 1993, s. 230; Houghton, 2018, s. 45). Propagandanın önemi de, bu aşamada ortaya çıkmaktadır. İnsanlar bu karmaşa içerisinde, gerçek olanla algıları arasındaki havuzu doldurmaktadırlar. Propagandacının misyonu ise, bu yoğun ve karmaşık sürecin içerisine; oluşturduğu sahte, yarı-sahte bilgileri veya kendi lehine olmak üzere gerçekleri dahil etmektir. Bu bağlamda Finch'e göre propaganda; kamuoyu ve/veya halk üzerinde, fikirlerin ve davranışların manipüle edilerek sonuçların propaganda yapıcısı lehine değiştirilmesini sağlayan bir enstrümandır (Finch, 2000, s. 368-371).

Lasswell ile birlikte Lippmann da propagandayı kötü bir imada bulunmadan tanımlama eğiliminde olmuştur. Nitekim “ikna” yönetimini, öne çıkan yeni bir uzmanlık alanı olarak görmüştür. Bu bir sanattı ve “bilerek” icra ediliyordu. Ona göre, “rızanın nasıl yaratılacağına dair bilginin bütün siyasi sonuçları ve bütün siyasi önermeleri değiştireceğini söylemek cüretkar bir kehanet değildir” (Lippmann, 1997, s. 248). Uzmanlık alanı olarak görülmesiyle ve uzmanlarının kanaatlerin yönetiminde rol almasıyla birlikte propaganda, şiddet uygulayarak yapılanların tartışma ve ikna yoluyla yapılmasını daha rasyonel ve hatta gerekli bulmuştur. Lasswell'e göre propagandanın stratejik görevleri; amacına uygun olan tutumları yoğunlaştırmak, ona düşman olan tutumları tersine çevirmek ve kayıtsızları cezbetmek veya en kötü ihtimalle düşmanlık yapmalarını engellemektir. Bu anlamda Lasswell, propagandanın amaçları konusunda da bir şablon oluşturmaktadır (Lasswell, 1927, s. 629).

Şekil 2.2: Lasswell'e Göre Propagandanın Stratejik Görevleri

Kaynak: Lasswell, 1927, s. 629

Propaganda ile ilgili tanımların başlangıç noktası olarak görülen tanım ise, Wreford'a aittir. Wreford'un tanımı, kısa ve sade olması nedeniyle referans alınabilir gibi görünse de, eksik bir tanımlama niteliği taşımaktadır. Wreford'a göre, öncelikle "çirkin" bir sözcük olan propaganda; "ilgi çekici enformasyon ve kanaat yayma işlemi"dir (Wreford, 1923; akt. Qualter, 1980, s. 259). Qualter'a göre, bu eksik tanımlama ve propaganda-eğitim ilişkisine yönelik yapılan "eğitilen her şey propagandadır" anlayışı, propagandanın özünü ve içeriğini tam olarak karşılamamaktadır. Qualter, "okuyucu, dinleyici veya seyirci kitlelerde belirli durumlara karşı o'nun (propaganda yapıcının) istediği yönde tutum değişikliği yaratma amacı" propagandanın "sine qua non" unsuru olmakla birlikte, bir hareket tarzının propaganda sayılabilmesi için yeterlidir (Qualter, 1980, s. 261-267). Jowett ve O'Donnell ise, propagandanın en sade tanımını yapma amacıyla, propagandayı; "belirli fikirleri yaymak veya bu fikirlerin tanıtımını yapmak" olarak tanımlamışlardır. Politik, askeri veya ekonomik olarak birçok farklı boyutta çıkara hizmet edebilen propaganda; tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve hatta gazetecilikle de ilintili olan disiplinlerarası bir alandır (Jowett & O'Donnell, 2012, s. 1-2). Bu nedenle, disiplinlerarası süreç odaklı daha geniş tanımlamaları ise, "kasıtlı ve sistemli olarak algıları⁵¹ şekillendirme, idrakı manipüle etme girişimi olmakla beraber propagandacının amacına ulaşmasını kolaylaştıran doğrudan bir eylem" olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵¹ Algı, bir kişinin yaşadığı deneyimler sonucunda oluşan bir süreci ifade etmektedir. Bireyin yaşadığı yer, kişisel deneyimleri, eğitimi, sosyal statüsü ve cinsiyeti gibi birçok faktörün etkileyebildiği algılar (Royle, 1986: 155), söz konusu deneyimlerden kazanılan kompleks, psikolojik ve alışkanlık oluşturmuş düşünce kalıplarının etrafında şekillenmektedir (Hayward, 1997, s. 73). Algılamak, öğrenmeyi gerçekleştirirken bilinçsiz de olsa duyuları kullanmaktır. Yolda yürürken önümüze çıkan engelleri tek tek inceleyip öğrenmeyiz ancak bunlardan bir şekilde kaçınabiliriz. Algılamak, bu örnekte olduğu gibi bilinçli olmasa da tutumlarımızı ve davranışlarımızı etkilemektedir (Lupyan, 2017, s. 84).

Bu tanımdaki kasıtlılık, önceden planlamayı ve hedefe ulaşmak adına etraflıca düşünülmüş bir stratejiye karar vermeyi ifade etmektedir. Sistematiiklik ise, uygun metotlara ve belirli bir düzene uyarak hareket etmeyi işaret etmektedir. Tanımdaki girişim, belirli bir kitleyi yönlendirici bir teşebbüsü ifade ederken algıları şekillendirmek ise, dil ve görüntülerle gerçekleştirilen bu teşebbüsü ifade etmektedir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 30-31). Truman ve Eisenhower yönetimlerinin propaganda faaliyetlerini koordine eden ve aynı zamanda iletişim profesörü olan S. J. Parry-Giles, propagandayı; stratejik şekilde bir kurum kaynaklı tasarlanmış ve hedef kitleler üzerinde bir etki bırakmak amacıyla yayılan mesajlar olarak tanımlamıştır. Truman ve Eisenhower yönetimlerinin her ikisi de, propaganda kurumları için “bilgi ajansları” şeklinde söz etmiş olsalar da, Parry-Giles; bu tabirin I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nda propagandanın kazandığı kötü imaj nedeniyle kullanıldığını belirtmektedir. Ancak bu yönetimler, dış politika ile ilgili söylemlerinde propaganda ve psikolojik savaş⁵² terimlerini kullanmışlardır. Nitekim propaganda, dış politikanın “barış zamanlarında da” vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Parry-Giles, 2002, s. xxvi).

Öte yandan Fransız filozof ve sosyolog Ellul, propagandayı, kategorize ederek tanımlama gereği duymuştur. Ona göre, politik ve sosyolojik propaganda türleri mevcuttur. Politik propagandanın amacı siyasi ve stratejik; sosyolojik propagandanın amacı ekonomik olarak belirtilmektedir. Ancak günümüz uluslararası sisteminin çoğulcu yapısı, hem aktör sayısını artırmış, hem de aktörlerin hedeflerini iç içe geçirerek çok boyutlu bir analiz gereksinimini doğurmuştur. Bu bağlamda iki tür için de ortak kümeyi ele alarak Ellul'e göre propaganda; propaganda yapıcının, hedef kitlenin davranışlarını değiştirmek üzere kasıtlı ve hesaplanmış bir şekilde, arzulanan gayeler doğrultusundaki eylemleridir (Ellul, 1973, s. 62). Snow için ise, propagandanın en temel tanımı; “sponsorlu bilgi”dir. Propagandanın amacı, kamuoyunun davranışlarını, propaganda yapıcının hedefleri lehine etkilemektir (Snow, 2018, s. 1). Bu kavram, “halkla ilişkilerin babası” ve “Life” tarafından 20. yüzyılın en etkili 100 Amerikalı'sından biri olarak seçilen Edward Bernays'a göre (Deseret News, 1990), gerçek yönetici gücünün kullandığı bir manipülasyon aracıdır. 1928'de kaleme aldığı eserinin giriş cümlesi, “kitlelerin örgütlenmiş alışkanlıklarının ve fikirlerinin” rasyonel ve

⁵² Padover'e göre, psikolojik savaş; “düşmanın savaşma iradesini yok etmek amacıyla, mevcut bütün iletişim araçlarının kullanılmasını” ifade etmektedir. Bu bağlamda dış ilişkiler, iletişim ve propaganda gibi faaliyetleri içinde barındırmaktadır (Padover, 1951, s. 151). Dolayısıyla psikolojik savaş bir süreç, propaganda ise bu süreç içerisinde kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik savaş, özellikle Soğuk Savaş'a kadar sadece konvansiyonel savaşın bir destekçisi olarak görülmüştür. Hakim algı, askeri ve ekonomik unsurların, psikolojik unsurlara oranla oldukça yüksek bir etki kapasitesi olduğuna yönelik gelişmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ta, Amerika Birleşik Devletleri Eski Başkanı Eisenhower, psikolojik cephenin; dışarıdaki savaş riskinden daha fazla olduğuna dikkat çekip bu alandaki gelişime yönelik ihtiyacı vurgulamıştır. Ayrıca Eisenhower, psikolojik savaş propagandası ile sınırlı tutmayarak, Sovyetler Birliği'ne karşı giriştikleri mücadelenin ideolojik boyutuna psikolojik bir önem atfetmiştir (Osgood, 2000, s. 405). Psikolojik savaş üzerine yapılacak bir çalışmanın; yöntemi, süresi, sınırları ve olası sonuçları bakımından da karmaşık bir yapıda olma potansiyeli yüksektir. Zira psikolojik savaş; savaş esnasında ve sonrasında olmak üzere devamlı sürdürülmektedir. Uygulama alanları akışkandır ve çoğu zaman tamamen tanımlanamaz. Psikolojik savaşın galip gelenini belirlemek için uzun bir süre gerekmektedir ve bu savaş türünde başarının hesaplanması neredeyse imkansızdır (Linebarger, 1948, s. 1).

bilinçli kullanımının; demokratik toplumların önemli bir özelliğine işaret ettiğini göstermektedir (Bernays, 1928, s. 9). Bu da, araştırma sorusunun cevabının, Amerika'nın 2003 Irak Savaşı'na giden yolda Irak'ı güvenlikleştirmesinde aranmasını doğurmaktadır. ABD'deki demokrasinin bir sonucu olan özgür basın da, "ikna medyası"nın genişlemesine olanak sağlayarak bu sürece ortak olmuştur. Sözü edilen medya, kitlelerin zihnine açılan bir kapıdır. Dolayısıyla güvenlikleştirme işlemini gerçekleştirecek aktörler, halkın tutum ve davranışlarını etkileyebilir. Birleşik Devletler'de iletişimin devasa genişlemesi, fikirlerin enjeksiyonu için siyasi karar alıcılara nitelikli bir aygıt vermiştir. "Amerika Birleşik Devletleri, tek bir fısıltının binlerce kez yankılandığı küçük bir oda haline gelmiştir" (Bernays, 1947, s. 113).

2.1.1. Propaganda Türleri

Bilgiye erişimin yolları, bilgiyi yorumlamak ve anlamlarını şekillendirmek için yetişen profesyonellerle paralel şekilde bir artış göstermektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte saniyelik maruz kaldığımız bilgiler, bu profesyoneller veya "bilgi yöneticileri" tarafından; onların gündemlerine veya yer aldıkları kurumların, devletlerin çıkarlarına göre dizayn edilmektedir. Söz konusu koşullar altında "bilgi çağı" şeklinde adlandırılan çağımız, yukarıdaki sebeplerden dolayı "propaganda çağı" olarak da adlandırılabilir. Bu çağda belirli kategorizasyonlar içeren ve hedeflere bölünmüş kitlelere yönelik propaganda faaliyetlerinin çeşitliliği, birtakım sunum çeşitlerinin literatüre dahil olmasına yol açmıştır (Hughey, 1996, s. 569). Bu bağlamda propaganda, kaynakları ve bilgilerinin doğruluğu bakımından bazı türlere ayrılmaktadır:

Tablo 2.1. Propaganda Türlerinin Kaynakları, Bilginin Doğruluğu, Diğer Nitelikleri ve Örnekleri

	Beyaz Propaganda	Gri Propaganda	Siyah (Kara) Propaganda
Kaynak	Açıkça tanımlanmış ve tanımlanmak isteyen bir kaynaktan gelmektedir.	Kaynak belirli olabilir ancak tam olarak tanımlanmama seçeneği de mevcuttur.	Kaynak ya gizlidir ya da aldatıcı bir kaynak gösterilir. Ancak hiçbir şekilde doğru kaynak açığa çıkarılmamaktadır.
Bilginin Doğruluğu	Bilgilerin doğruluğu elzemdir. Mesajlardaki bilgi, şeffaf ve tamdır.	Beyaz ve siyah propaganda arasındadır ve bilgiler doğruluğu da, yanlışlığı (yalan/iftira oluşu) da kanıtlanamaz.	Gerçekleri değiştirmeyi ve inançları sarsmayı hedeflediği için, sahte ve kurgulanmış bilgiler esastır.
Diğer Nitelikler	Şeffaflığı ve doğruluğu nedeniyle dinleyicilerde güven uyandırmaktadır. Malzemesi haberlerdir ve doğru bilgi devamlı tekrarlanarak hedef kitlenin zihninde bir yer edinmesi sağlanır. Bilginin doğru olması nedeniyle çürütülmesi zordur. Bu durum, hedef kitlede güveni artırmakta ve böylece yeni propagandaların önünü açmaktadır. Zayıf yönü ise, menzilin düşük olmasıdır. Kaynak belirginliği ve bilgi doğruluğu, mesajın serbestçe dolaşımı önündeki önemli engellerdir.	Bulanık bir propaganda olması nedeniyle, temel malzemesi rivayetlerdir. Kaynağın belirsiz olması, dolaşımı kolaylaştırmaktadır. Aynı neden, mesajların içeriği bakımından cüretkâr olmaya olanak sağlamaktadır.	Amaç, gerçekleri değiştirmek ve hedef kitlenin zihninde karışıklık yaratmaktır. Malzemesi, çıkarı sağlayacak olan her şey olabilir. Tesiri, kaynağın gizli kalma süresiyle paralel işlemektedir. Bilgi, propaganda yapıcısının kararına göre şekillenir ve hilelerin, yalan ve iftiralar tümüne açık bir niteliktedir.
Örnek	Ulusal kutlamalar, şovenizm, vatanseverlik kampanyaları vb.	Gerçek sponsorlarını açıklamayan medya yayınları, halkın arasında gizlenen ve yalan haber yayan (hatta kötülediği kendisiymiş gibi) kişi veya örgütler vb.	Kaynağı değiştirilmiş medya kanalları, tamamen yanlış verilerin yayılımı, iftiralar, aslında gerçekliği söz konusu olmayan tehditlerin öne çıkarılması vb.

Kaynak: Becker, 1949; Tarhan, 2003, s. 16-19; Jowett & O'Donnell, 2017, s. 44-49

2.2. Propagandanın Özellikleri

Propaganda, kitleye ve bireye eş zamanlı olarak hitap etmektedir. Farklı bir deyişle, bireye hitap ederken, onu hedef kitlenin bir parçası olarak görmektedir. Dolayısıyla propaganda, bireyin; hedef kitle ile ortak olan özelliklerini (demografik ve psikografik niteliklerden yararlanarak) referans alarak ona seslenmektedir. Ancak bunu yaparken, her bireye ayrı ayrı sesleniyor gibi görünmeyi hedeflemektedir. Propaganda yapıcısı, hedef kitledeki her bireyin, önemli olduğu konusunda bir algı yaratmaya çalışmaktadır.

Propaganda, teması bakımından bütüncüdür. Hangi kitle iletişim aracının kullanıldığından bağımsız olarak, propagandacının iletmeye çalıştığı mesajlarda bir tutarlılık olmalıdır. Birbirinden farklı temaların kullanılması, propagandanın başarısına olumsuz etki yaratmaktadır. Kitle iletişim araçlarının hitap ettiği duyular, birbirinden farklıdır. Örneğin müzik ile gazete, hedef kitle üzerinde aynı etkiye sahip değildir veya sinema ile gazetenin tüketici kitlesi birbirinden farklı olabilir. Bu nedenle her kitle iletişim aracı, bütüncül bir temada hedef kitleye göre dizayn edilmektedir.

Propaganda, istikrarlı ve uzun sürelidir. Hedef kitlenin, propagandanın etki alanından çıkması durumunda, konu üzerine düşünme ve konuya eleştirel yaklaşma fırsatı doğmaktadır. Amacın, hedef kitle üzerinde duygu, tutum ve davranış değişikliği yaratmak olduğu düşünüldüğünde; bu değişikliklerin kısa sürede yaratılamayacağı aşikardır. Özellikle davranış değişikliği (eylem) yaratmak, uzun dönemli ve profesyonel bir faaliyet gerektirmektedir (Ellul, 1973, s. 6-23; Gürgen, 1990, s. 140-144).

Propaganda örgütlüdür. Psikolojik etkinin gerçekleştirilebilmesi için sistematik şekilde çalışan bir örgütün varlığına yönelik bir bağımlılık söz konusudur (Bernays, 1928, s. 50-51; Ellul, 1973, s. 6-23; Gürgen, 1990, s. 140-144).

Propaganda, taraflı bir iletişim süreci olmakla birlikte aynı zamanda tek yönlüdür. Sürekli olarak propaganda yapıcısından alıcıya (hedef kitleye) yönelik bir mesaj gönderimi söz konusudur. Bu mesajlarda ise propaganda yapıcısı, yalnızca kendi istediği konuları, kendi istediği şekilde işlemektedir. Bilgi, gerçekleri açıkça ortaya sererken; propaganda, gerçekleri arzu ettiği gibi, belirli bir yanıtı ortaya çıkarmak amacıyla servis etmektedir (Cull, Culbert & Welch, 2003, s. xx).

Propaganda, psikoloji alan bilgisini kullanmaktadır. Güçlü bir inanç veya klişenin propaganda yoluyla tamamen değiştirilmesi oldukça zordur. İnsan algısı, tutum ve davranışları; propaganda yoluyla sıfırdan tasarlanan bir “robot” değildir. Bu nedenle propagandacı, hedef kitlenin duyguları, fikirleri veya mevcut eğilimleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Diğer bir deyişle, inşa edeceği araziye olan hakimiyeti yüksek olmalıdır. Bu arazi, hedef kitlenin psikolojisidir. Propaganda; her yerde, her tür veya her teknikle kullanıma uygun bir araç değildir. “Cephane”, hedef kitleye göre belirlenmelidir.

Propaganda kolektif sosyolojik varsayımlara aşına olarak hedef aldığı kitlenin temel değer ve ideolojilerine hakim olmak durumundadır. Aksi halde toplumla bir bağ kurması zorlaşacak ve toplumu yönlendirme ihtimali zayıflayacaktır.

Propaganda, zamanlama başarısına bağlıdır. Yukarıda bahsedilen temel değer ve ideolojilerin veya yaratılmak istenen düşmanın güncel bir olay eşliğinde zihinlerde canlandırılması gerekmektedir. Söz konusu aktüalite, hedef kitledeki bireylerde bir belirsizlik yaratacak ve hedef kitle, yönlendirilmeye daha açık bir hale gelecektir (Ellul, 1973, s. 33-47).

2.3. Propagandanın Teknikleri

Propagandanın türleri ve özelliklerinde olduğu gibi, tekniklerinde de bir çeşitlilik söz konusudur. Bu çeşitlilik, propaganda yapıcısının; amaçları doğrultusunda ihtiyacı olan tekniği veya teknikleri seçmesine/bir kombinasyon oluşturmaya olanak sağlamaktadır.

Sembolize Etmek/İsim Takmak/Gruplandırma: Çeşitli propaganda tekniklerinden ilki, amacınıza bağlı olarak; belirli insanları, toplumları, ülkeleri veya genel anlamda karşı tarafı belirli sembol, duygu veya tutumlarla ilişkilendirmektir. Adalet, özgürlük, ekonomik refah gibi olumlu kavramları çağrıştıran sembollerle birlikte; terörizm, savaş, fakirlik gibi olumsuz kavramları çağrıştıran semboller; belirli insanlar, toplumlar veya ülkelerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte belirli topluluklar, belirli tiplere göre gruplandırılmakta ve mesaj direkt olarak o grubu ilgilendirecek şekilde verilmektedir. Örneğin bir “x” ülkesine faşist veya terörist şeklinde isim takılıp o ülkenin vatandaşları tek bir grup olarak gösterilebilir. Bu durum, “x” ülkesindeki üyelerin kişisel özelliklerinin dikkate alınmadan bir bütün olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır.

İzleyicilerin Eğilimleri Doğrultusunda Rôzanans Yaratımı/Tekrar: Kitlelerin eğilimlerini etkilemek adına, amaca uygun bir şekilde sıklıkla ve devamlı iletilen referansları açıklamaktadır. Tekrar tekrar iletilen mesajların, bir süre sonra izleyicilerin duygu, düşünce ve davranışlarına etki etmesini ifade etmektedir. Bu, bir rüzgarın devamlı eserek bir maddeyi aşındırması şeklinde düşünülebilir.

Seçme: Karmaşık bilgiler ve çeşitli iletişim araçları arasından, amaca en uygun olanların seçilmesini ifade etmektedir. Birçok bilgi arasından, hedef kitleye ve ulaşılmak istenen amacına en uygun olanını, o hedef kitlenin en çok etkileneceği iletişim aracıyla aktarmayı açıklamaktadır.

Kaynak İnanırlığı: Hedef kitlelerin, toplum tarafından güvenilir bir kaynaktan gelen mesajlardan etkilenmesi daha muhtemeldir. Bu durum, güvenilir kaynak seçiminin; propaganda yapıcıları tarafından bir teknik haline gelmesini sağlamıştır.

Fikir Liderleri/Otoriteye Başvurmak: Bu teknikte mesajlar, hedef kitle tarafından güvenilen ve saygı gören bireyler/otoriteler tarafından iletilmekte ya da onlar tarafından iletilmese de, ileten tarafından söz konusu bireylere/otoritelere atıfta bulunmaktadır.

Yüz Yüze İletişim: Yüz yüze iletişimde beden dilinin denkleme dahil edilmesi, inanırlılığı artıran bir faktördür. Bu nedenle propagandacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Yüz yüze iletişim, yalnızca fiziksel olarak hedef kitlenin yanında olmak şeklinde düşünülmemelidir; videolar, filmler, belgeseller veya röportajlar da yüz yüze iletişime dahildir.

Grup Davranışı/Sürü Psikolojisini Kullanma: Bireyler, grup halinde olduklarında; bireysel kararları veya davranışlarından daha farklı bir tutum sergileyebilmektedir.⁵³ Bunun sebebi, bir grubun değerler, inançlar veya belirli tutumlarla oluşturduğu grup normlarıdır. Bireylerin gruba uyum sağlama hareketi, propagandacı tarafından kullanılmaktadır. Örneğin, kendisine fazla destek verildiğini yansıtmayı amaçlayan propagandacı, kendisini destekleyen bir grubu küçük bir salonda toplayarak onları olduğundan daha kalabalık gösterebilir veya bir fotoğraftaki topluluğu basına aktarmadan önce, fotoğraftaki topluluğun yoğun olduğu kısımlar dışındaki yerleri fotoğraftan kırabilir.

Ödül ve Ceza Vermek: Propaganda yapıcısı, hedef kitlenin duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmek adına, arzu ettiği gibi bir tavır takınan gruplara ödül verip hem bu grubu aynı safta tutmaya devam etmeyi hem de diğer insanları da yanına çekmeyi amaçlamaktadır. Cezada da aynı şekilde kendi tarafından olanları, olmayanların başına gelecekleri göstererek yanında tutmayı hedeflerken; karşıt düşüncede olanları da verdiği cezalarla bezdirmeyi amaçlamaktadır. Bir ülkenin diğerine yaptığı ekonomik dış yardım “ödül”e örnek olarak gösterilebilirken; Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)’nin koalisyon güçlerinde görev yapmış Muadh al-Kasasbeh’in, bir kafesin içinde diri diri yakıldığı 22 dakikalık videoyu paylaşması, propagandada ceza tekniğine örnek olarak gösterilebilmektedir.

Tekelleşmiş İletişim Kaynağı: Hedef kitlenin haber kaynağının kısıtlılığı ve devamlı olarak tek elden çıkan bir mesajlar ağı, bir süre sonra hedef kitlenin (her ne kadar mesaj alımının ilk dönemlerinde bu mesajlara inanmıyor veya bu mesajlar nedeniyle duygu ve tavırlarında bir değişiklik olmuyor olsa da) duygu, düşünce ve tavırlarında değişiklik meydana getirebilmektedir. Zira karşıt bir görüşe ulaşamayan kitlenin, devamlı olarak tekrarlayan bu mesaj dalgasına direnci düşmektedir.

Gücün Görsel Sembolizasyonu: Görsel öğeler, gücün; farklı anlarda ve farklı yerlerde bir yansımasını oluşturabilmesi bakımından propagandacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bir Amerikan başkanının arka planda hiçbir görsel öge olmadan mikrofonun arkasında konuşmasıyla, devasa bir Amerikan bayrağı önünde aynı mikrofonların arkasında konuşması arasında bir fark bulunmaktadır. Zira o bayrak, izleyicilerde bir güç sembolizasyonu oluşmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde bir şirket binası ele alındığında, şirket lobisinin girişindeki uzun ve canlı ağaçlar, büyük

⁵³ Yapılan çalışmalara göre, gruplar; “onları oluşturan bireylerin toplamından daha fazlasını ifade etmektedir.” Birliktelik yanılması, kişisel şüphelerin bastırılması, söz konusu davranış veya karara karşı gelenlere yönelik oluşturulan veya oluşturulma ihtimali olan tabu ve bunun korkusu gibi sebepler, bireylerin grup içerisinde normal şartlardakinden daha farklı bir tutum takınmasına sebep olmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Houghton, 2018: 85-98; Pratkanis & Aranson, 2001, 167-173.

amblem, çeşmeler ve yöneticilerin; diğer personellerden farklı olarak yüksek kapıları, gücü sembolize eden öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilin Hedefe Yönelik Taraflı ve Sembolik Kullanımı: Dilin bu şekilde kullanımı, hedef kitlede kendi tarafını tanımlama ve karşı tarafı şeytanlaştırma eğiliminde olan kalıpları ifade etmektedir. Nitekim sözel simgeler, bir tarafa otoriter anlamlar yüklenmesini sağlayabilirken, diğer tarafı muhalif ve en genel anlamıyla “kötü” gösterebilir.⁵⁴ “Ana Kilise” veya “Sam Amca” (ABD) gibi kalıplar, otoriter bir anlam veren ebeveynlik sıfatını kullanıp hedef kitlede bir güç sembolizasyonu oluştururken; “hırsızlar” veya “katiller” gibi kalıplar, hedef kitlede karşı tarafı şeytanlaştırma amacı taşımaktadır.

Müzik Kullanımı: Müzik, duygulara dokunma konusunda oldukça etkili ve sanatsal bir araçtır. Müzik; çağırışlar yapmakta, geçmişini hatırlatmakta, belirli ideolojileri içerisinde barındırmakta ve en önemlisi dinleyicileri eşlik etmeye (birlik olmaya, aynı dili konuşmaya) davet etmektedir. Ülkelerin milli marşları, markaların reklam müzikleri gibi örnekler akılda kalıcı ve duyguları harekete geçirici etki barındırmaktadırlar. Böylelikle hedef kitle üzerinde amaçlanan duygu değişimini gerçekleştirmek için önemli bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düşman Sunumu: Bu teknik, yalnızca belirli şeyler lehine propaganda yapmak yerine; aynı zamanda gerçek, yarı gerçek veya gerçek olmayan bir düşman aleyhinde propaganda yapmanın, söz konusu amaca gitme yolundaki etkiyi artıracaklarını ifade etmektedir. Düşman sunumu, “biz” ve “öteki” ayrımının keskinleşmesini sağlayarak güvenlileştirilmeye⁵⁵ katkı sunan en önemli tekniklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teknikte propagandacı, hedef kitleyi acilen bir seçim yapmaya itmektedir. Seçim yapmakta kararsız olanlar dahi, propagandacı tarafından “öteki” şeklinde konumlandırılabilir.

Korku Yaratma: Hedef kitleye aşılanan korku, bu hedef kitlenin acilen bir seçim yapmasını; tutum ve davranışlarında bir değişikliğe gitmesini ve birlik olma/sürüye dahil olma duygusunu kolaylaştırmaktadır. Korku, ortak bir düşmana karşı birleşme eğiliminde en önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 369-378; Geçikli, 1999, s. 269; New World Encyclopedia, 2007).

2.4. Propagandanın Disiplinlerarası Niteliği ve Uluslararası İlişkiler Teorilerindeki Yeri

Propaganda; içerisinde tarih, gazetecilik, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi alanlarını barındıran disiplinlerarası bir perspektif olarak ele alınmıştır. Her bir alan, propagandanın farklı yönlerini irdelemektedir. Tarih, propagandacının eylemlerini; kronolojik olaylar çerçevesinde etkileri bağlamında incelemektedir. Gazetecilik, propagandaya; haberi ve kurumları istenen doğrultuda

⁵⁴ Chomsky'e göre, Soğuk Savaş'ta Batı'nın Doğu'ya karşı mücadelesinin en büyük araçlarından biri dil olmuştur. Batı'da “virüs diğerlerine de bulaşabilir” veya “çürük yayılabilir” şeklindeki ifadeler, halkın gözünde SSCB'nin şeytanlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır (Chomsky, 1992, s. 141).

⁵⁵ Bkz. Güvenleştirme birimleri: referans nesneler. (Bölüm: 2.3.1.)

yönlendirmek şeklinde bakmaktadır. Siyaset bilimi, ideolojilerin ve kamuoyunun bilgiyi yaymadaki etkilerini analiz etmektedir. Sosyoloji ise, propagandayı; toplumsal hareketler ve muhalefet tarafından gelen karşı propagandanın analizi bağlamında irdelemektedir. Psikolojiye bakıldığında ise odaklanılan nokta, propagandanın bireyler üzerindeki etkisinin analizidir. Uluslararası ilişkilerin eklektik yapısı ise, propagandanın toplumsal, dini ve siyasal sistemlerin bir parçası olarak görülüp, bir iç ve dış politika aracı olarak analiz edilmesine olanak sağlamaktadır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 23-24).

Propagandaya uluslararası ilişkilerin teorik perspektifinden yaklaşıldığında, güç kavramı ve çıkar maksimizasyonuna odaklanan realist perspektif, kitle psikolojisi üzerine yapılacak olan çalışmaların, devletlerin kendi görüşlerinin kabul edilip ulusal çıkarlarına hizmet etmesi açısından hızlı ve gerekli⁵⁶ olduğunu savunmaktadır. Bütün toplumlarda kitle psikolojisi ve davranışının örgütlenmesi adına yapılan zorlayıcı önlemler mevcut olmuştur. Propagandaya, özellikle aklın kötüye kullanımını içermesi nedeniyle olumsuz bir anlam yükleyenlere karşı realistlerin tezi ise, tarihin akışındaki neredeyse her yeni buluşun veya her yeni tekniğin olumsuz yanlarının olmuş veya oluşturulmuş olmasıdır. Örneğin motorlu taşıtların trafik kazalarını doğurması, motorlu taşıta yönelik itirazların doğmasına sebep olmuştur. Ancak bu itirazların yaygın kabulü, insanlığın gelişimini yavaşlatacaktır. Dolayısıyla bugüne kadar geliştirilen propaganda tekniklerinin silinemeyeceği ve kaotik uluslararası sistemde daima yeni propaganda tekniklerinin oluşturulmaya devam edeceği kaçınılmaz bir gerçektir (Carr, 2002, s. 163-165).

Propagandanın etkilendiği diğer bir yaklaşım, Wilson merkezli idealizmdir (Wolper, 1993). Zira Wilson'un "Açık Diploması" ilkesi, tarafların ödün verme ve pazarlık girişimlerinin büyük oranda önüne geçerek diplomasinin propaganda yöntem ve tekniklerini içermesini gerektirmiştir (Summak & Erkiş, 2011, s. 297-298). Buradan yola çıkarak liberal perspektif, propagandanın teknik boyutuna odaklanarak multi-disipliner bir yaklaşımla, propagandanın problematiğini etki olarak belirlemiştir. Kaynak-alıcı ilişkisine odaklanan liberaller; siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji alanlarından faydalanan uyarı-tepki ilişkisine odaklanmaktadır (Robins, Webster & Pickering, 1987, s. 2-3; akt. Özgür, 2019, s. 10). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan eleştirel paradigma ise Frankfurt Okulu⁵⁷ ile birlikte propagandayı bir sorun olarak görmüş ve paradigma, alıcı üzerine odaklanmıştır. Eleştirel yaklaşım, medyanın politik ekonomisine yönelik eleştiriler (Varol, 2011) ile propagandanın alıcısının değişkenliği üzerinde durmuştur. Eleştirel yaklaşıma göre, propagandanın etkisi; alıcının

⁵⁶ Realist teorinin kurucu isimlerinden biri Carr'a göre, "İkna sanatı, her zaman; siyasi liderlerin donanımlarının bir parçası olmuştur" (Carr, 1939, s. 142).

⁵⁷ Frankfurt Okulu, bir "eleştirel teori kalesidir" (Manheim, 1992, 31). Farklı geçmişlere sahip Carl Grünberg ve Hoikheimer gibi çoğunluğu üst sınıf bireylerle kurulmuş olan bu okul, farklı geçmişlere rağmen iki dünya savaşı arasında çalışmalarını gerçekleştirmiş ve benzer kaygılara sahip kişilerden oluşmuştur. I. Dünya Savaşı'nın ardından yaşadıkları ortak kaygılar ise Hitler Almanyası ve Stalin Rusyasıydı (McClelland, 1974, s. 513). Güvenlik çalışmalarında eleştirel teori, güvenliğin farklı bir boyutunu çalışma alanlarına dahil etmiştir. Güvensizliği ortadan kaldırmanın ötesinde güvensizliği oluşturan nedenlere odaklanmıştır. Frankfurt Okulu ise bu teorinin temsilcilerinden biri olarak Nazizm, Faşizm ve Rus Devrimi'nin odağının sapmasıyla "Stalinizm"e dönüşmesinden duydukları rahatsızlık ile ortaya çıkmıştır. Sac ayaklarını kapitalizm ve Sovyet Sosyalizmi oluşturan Frankfurt Okulu'nun güvenliğe yönelik bakış açısı ise "insan merkezli" olarak değerlendirilmektedir (Birdişi, 2014, s. 237-240).

ekonomik durumu, ideolojik görüşü, yaşı, cinsiyeti veya eğitim durumuna göre değişmektedir. Bu nedenle propagandada alıcı, sabit bir değişken olarak değerlendirilmemelidir (Özgür, 201, s. 11).

Siyaset Bilimi'nde ise, izleyici tutumunun şekillendirilmesine veya değiştirilmesine yönelik simgelerin organize bir şekilde kullanımını ifade eden propaganda (Yüksel, 2011), “siyasetin aktarımı” şeklinde görülmektedir. Bu bağlamda propaganda, siyasetin tamamlayıcı unsurudur. Özellikle medya, internetin ortaya çıkışıyla birlikte siyasetçinin sözcüsü konumuna gelmiştir. Örneğin “halktan biri” yöntemi, siyaset bilimine göre siyasetçinin puanını artıran bir propagandadır. Buna göre, bir siyasetçinin, kendisini kamuoyu ile eşit gördüğünü ve onlardan biri olduğunu ifade etmesi, kendisine olumlu geri dönüşler sağlayacaktır. Bunun dışında, propagandanın en büyük ve en güncel sahalarından biri olan ve internet sayesinde daha ulaşılabilir olan medyanın; hükümete olan bağlılığına dair bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre, medya kuruluşlarının hepsi, hükümetin vereceği izinler veya ruhsatlara ihtiyaç duymaktadırlar. “*Leviathan*”, bu kozu bir “sopa” olarak kullanabilmektedir (Özer, 2019). Bu nedenle medya ve medyanın propagandası, hükümetin denetim ve baskısına uygun bir zeminde vücut bulmaktadır. Zira “güçle kapışmaya girmek pahalı ve zor bir iştir” (Chomsky, 1998, s. 21).

Propaganda çoğu zaman, toplumun içindeki bireyi hedef almaktadır. Toplumu bir grup olarak ele alırsak, siyaset psikolojisindeki durumcu yaklaşıma⁵⁸ göre grup, onu oluşturan bireylerin toplamından daha fazlasını ifade etmektedir (Houghton, 2018, s. 98). Dolayısıyla propagandayı stratejik olarak etkili kullanmak isteyen aktör, hedef aldığı toplumun kültürünü ve psikolojisini denklemin içerisine dahil etmelidir (Kane & Lonsdale, 2016, s. 61). Siyaset psikolojisinin öngördüğü bu yaklaşıma göre, propagandanın bir bireyi hedef alan uygulamasının etki kapasitesi ile bir grubu veya toplumu hedef alan uygulamasının çıktısı farklı olacaktır. Zira “grup psikolojisi”, karar alma mekanizmalarına nüfuz ederek, “cemaatleşme”ye ve kendi fikirlerindense grubun fikirlerine yönelik bir eğilim göstermeye neden olmaktadır (Houghton, 2018, s. 85-89). Örneğin dolaysız olarak, toplumun büyük bir kısmının algı ve davranışını değiştiren bir propaganda, dolaylı olarak toplumun tamamının tutum ve davranışını değiştirme kapasitesine sahip olabilir. Toplumsal bir canlı olan insan, propagandanın etkisini istemeyerek de olsa artırma kapasitesine sahiptir.

Propagandaya sosyolojik bir bakış açısı ise; propagandayı, insanların tarihsel algılarını ve eleştirel düşünce tarzlarını yıkan bir fenomen olarak yorumlamaktadır. Bu fenomen, siyasal propaganda ve sosyolojik propaganda olarak birbirinden ayrılmaktadır. Siyasal propaganda, bir

⁵⁸ *Durumcu yaklaşıma göre bireyin davranış modelinin en önemli belirleyicileri, söz konusu bireyin çevresini sarmış olan etkenlerdir (Houghton, 2018, s. 16). Sosyal Psikolog Irving Janis'in farklı ve özellikle dışarıdan gelen görüşlere kapalı, “aceleci ve yetersiz bir konsensüs süreci” olarak tanımladığı grup düşüncesi de bu yaklaşımın bir ürünüdür (Janis, 1972, s. 9). Janis'e göre grup düşüncesini tehlikeli ve irrasyonel kılan bazı etkenler vardır. Grubun neredeyse tamamı tarafından hissedilen bir “dokunulmazlık yanılsaması” ve sağduyu eksikliği, hali hazırda grupta hakim olan düşüncenin akılcı yönlerine vurgu yapılması ve bu nedenle eleştirel düşüncenin önüne geçilmesi, karşı veya düşman taraftaki karar alıcıların kendilerinden zayıf bir stratejik zekaya sahip olduklarına yönelik inanç, grup içerisindeki karışık düşüncelere yapılan baskı ve bu nedenle yeni karışık düşüncelerin doğmasının önüne geçilmesi veya grup üyelerinin kendi düşüncelerinin değerini küçümsemesini içeren “oto-sansür” bunlardan bazılarıdır (Janis, 1972, s. 174-175).*

hükümet veya siyasi aktör tarafından gerçekleştirilirken; sosyolojik propaganda, medya kuruluşu veya kamu ilişkilerindeki aktif bir aktör tarafından gerçekleştirilmektedir ve birleştirici bir nitelik taşımaktadır. Sosyolojik propagandanın en önemli örneği; Amerikan tarzı bir yaşamdır (Çetin, 2014, s. 241-242). Birleştirici bir nitelik taşıyan sosyolojik propagandaya bakış, liberal perspektifin siyasal propagandaya bakışından ayrılmaktadır. Zira “yayma” işlemi, demokratik değerler ve serbest ticaretin yayılmasını içerdiği sürece, uluslararası barışa hizmet edecektir. Uluslararası barışın sağlanması için sosyal ilişkilerin dönüşümünü “sine qua non” bulan inşacılık ise, kimliklere; dolayısıyla algılara ve bunlara bağlı olarak politikaların öznel arasındaki etkileşimine vurgu yaparak uluslararası ortamın inşasını açıklamaktadır. İnşacı yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerdeki aktörler, birbirinden tamamen kopmuş birimler değildir. Sosyal bir varlık olarak uluslararası ilişkiler aktörlerinin aralarındaki çatışma durumunun nedeni ise, iletişim eksikliğidir. İletişimin artmasıyla oluşacak sosyal bir dünya toplumu, çatışma ihtimalini azaltacaktır. Bu bağlamda karşılıklı işbirliğini artıracak iletişimin ve sosyal bir dünya toplumu oluşturma en önemli unsurlarından birisi propaganda olarak karşımıza çıkmaktadır. Propaganda ile hızlıca inşa edilecek ve savaşı istemeyip engellemek adına kitlesel girişimler yapacak küresel bir kamuoyu oluşturulabilir (Kanat, 2016, s. 534-539). Güvenliğin sosyal ilişkiler sonucunda şekillendiğine vurgu yapan inşacı yaklaşım, güvenliğin salt maddi verilerle irdelenemeyeceğini savunmaktadır (Agius, 2013). İnşacı yaklaşımın öncülerinden ve konstrüktivizmin popüleritesine büyük katkı yapan Wendt’e göre, Amerika için Kuzey Kore’nin elinde bulunan 5 adet nükleer silah, İngiltere’nin elinde bulunan 500 nükleer silahtan daha tehlikelidir. Bu durum, konstrüktivizmin güvenlik çalışmalarında “algı”ya verdiği ağırlığı gösterir niteliktedir (Wendt, 1995, s. 73). Güvenliği algı temelli açıklama konusundaki öncü ekollerden birisi de Kopenhag Okulu ve bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturacak olan teori ise güvenlikleştirme teorisidir.

2.5. Güvenlikleştirme Teorisinde Propagandanın Rolü

“Evrimleşmiş fizyolojik yapımız, bizi her türlü gerçek ve potansiyel tehditten korkmaya yönlendiriyor, sadece hayal gücümüzde var olanlardan bile” (Higgs, 2006, s. 447).

Dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir zamanında, herhangi bir insan öldürülmekte, aç bırakılmakta, yerinden edilmekte veya eğitimden mahrum bırakılmaktadır. Bu durum, dünya siyasetini; kendisine atıfta bulunmadan anlamlandırmanın oldukça zor olduğu bir kavramı karşımıza çıkarmaktadır: güvenlik. Bu; televizyonda, gazetelerde, sosyal medyada veya insanların dilinde devamlı var olan bu kavramı büyüleyici olduğundan çok önemli kılmaktadır. Bu önemli kavramın ne olduğuna odaklanıldığında güvenlik, genelleyici ve kapsayıcı bir tanım olarak; “değerlere yönelik tehditlerin minimize edilmesi durumu” şeklinde değerlendirilebilir (Williams, 2013, s. 5). Kopenhag Okulu, yukarıdaki tanımda yer alan değerleri, Soğuk Savaş sonrası dönemde genişleten bir ekol olarak; güvenliğe, hayatta kalmakla ve bu değerleri hayatta tutmakla ilgili bir algı meselesi olarak yaklaşmaktadır. Algı ve gerçeklik daima örtüşmemekte ve insanoğlunun duygu, tutum ve

davranışlarını belirleme konusunda algılar da, gerçekler kadar etkili olmaktadır. Dolayısıyla bütün bireyler de güvenlik endişelerine ve bununla ilgili algılara sahiptir (Buzan, 1983, s. 33). İnsanın akıl ve duygularına hakim olmuş korkular, gerçekten var olan tehditlerin önüne geçebilmektedir.⁵⁹ Güvenliğin algı temelli açıklamasına bilimsel bir çerçeve sunan güvenlikleştirme teorisi de, tehdit algılamalarının objektif gerçeklerin yanında sübjektif ön yargılara da dayalı olduğuna dair bir yaklaşım sunmaktadır (Karabulut, 2019, s. 11-12). Kopenhag Okulu yazarları, güvenlikleştirme teorisinde “dinleyici”nin önemine yaptıkları vurguyu zamanla⁶⁰ artırmış ve güvenlikleştirmenin başarısı, “dinleyicinin rızası”na bağımlı hale gelmiştir. Böylece güvenlikleştirme teorisinin ana vurgusu, intersubjektiviteye dayalı bir güvensizlik inşası olmuştur (McDonald, 2008, s. 566). Söz konusu intersubjektiviteye dayalı bu inşa, tutumları ve davranışları etkileyen algıları yönetmekten geçmektedir. Tutum, duygu, davranış ve algıları kendi lehine değiştirmek veya korumak için, güvenlikleştirici aktörün ihtiyaç duyduğu en önemli araçlardan birisi ise propaganda olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenlikleştirme, güvenlikleştirici aktör ve dinleyici arasında geçen bir müzakere süreciyle birlikte şekillenmektedir. Güvenlikleştirici aktörün ilettiği mesajlar, dinleyicinin; olağanüstü bir önlem alınmasının gerekliliğine ikna olması amacını taşımaktadır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 26). Bu noktada propaganda, güvenlikleştirici aktöre; çeşitli teknikleriyle birlikte önemli imkanlar (korku yaratma, sürü psikolojisini kullanma, otoriteye başvurma, tekrar etme, seçme, rözenans yaratma vb.) sunmaktadır. Propagandanın sunduğu imkanları başarılı bir şekilde kullanan güvenlikleştirici aktör, dinleyicide kendi lehinde bir tutum değişikliği yaratabilir. Güvenlikleştirici aktör, amacına uygun olan tutumu propaganda yoluyla yoğunlaştırabilir, kayıtsız tutumu cezbedebilir veya negatif tutumu tersine çevirebilir. Dinleyicinin rızasını kazanma gerekliliği arayan güvenlikleştirme, propagandanın stratejik görevlerini⁶¹ kullanarak bu gerekliliği yerine getirebilir.

Buzan, Wæver ve Wilde’a göre (1998, s. 26-27), güvenlikleştirmenin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için, varoluşsal bir tehdidin, önemli bir “kitle”⁶² tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Varoluşsal tehdit, öznelerarasında inşa edilen bir sürece işaret etmektedir. Bu süreç, “bir hedef kitleyi, onları ve onların değerlerini güvenli hale getirebilmek için olağanüstü bir politikayı gerektiren bir tehdidin varlığı konusunda ikna etmeyi amaçlayan sürekli stratejik bir uygulamadır” (Balzacq, 2005, s. 173). Propagandanın sürece etkisi ise, kendi içerisinde barındırdığı özellikleriyle ilintilidir. Nitekim propagandanın hitabeti, birey ve kitleye eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Olağanüstü bir politikayı gerektiren tehdidin varlığı, her bireye ayrı ayrı ve doğal olarak aynı zamanda hedef kitleyi ilgilendirir şekilde sunulmaktadır. Zira propaganda, birey ile hedef kitlenin ortak

⁵⁹ “Evrinleşmiş fizyolojik yapımız, bizi her türlü gerçek ve potansiyel tehditten korkmaya yönlendiriyor, sadece hayal gücümüzde var olanlardan bile” (Higgs, 2006, s. 447).

⁶⁰ Bkz. Buzan, Weaver & Wilde, 1998, s. 26-33.

⁶¹ Bkz. Şekil: 3.2.

⁶² Söz konusu kitlenin kavramsallaştırılmış versiyonu (“kritik kitle”) için bkz. O’Reilly, 2008, s. 67.

özelliklerini referans olarak güvenlikleştirici aktöre kolaylık sağlamaktadır. Bu durum, hedef kitleye “seslenen” güvenlikleştirici aktörün, aslında her bireye sesleniyor hissini yaratmasına olanak sağlamaktadır. Burada yaratılmak istenen algı, her bireyin ayrı ayrı önemli olduğu ve söz konusu tehdidin her bireyi ilgilendirdiğidir. Bireylere, propagandanın bir tekniği olan “düşman yaratma” tekniğiyle “biz” ve “öteki” duygusu aşılabilir ve böylece söz konusu tehdit karşısında hızlı bir şekilde taraf seçmenin gerekliliği vurgulanabilir. Bu teknik, propagandanın “sürü psikolojisini kullanma” tekniğiyle paralel işleyerek etkisini artırabilir ve bireyler bir gruba olan aidiyet hissi adına güvenlikleştirici aktörün sunumunu yaptığı tehdit karşısında “biz”i korumak adına tehdiye karşı grupla birlikte hareket edebilir.

Balzacq’a (2005, s. 184) göre, güvenlikleştirmenin başarısı, güvenlikleştirici aktörün; dinleyicilerin duyguları, ihtiyaçları ve çıkarları ile sağladığı uyuma bağlıdır. Dinleyiciyi (hedef kitleyi) varoluşsal bir tehdit ve olağanüstü bir önlem gerekliliğinin varlığı konusunda ikna etmek adına, dillerini; dinleyicilerin deneyimlerini göz önünde bulundurarak şekillendirmeleri gerekmektedir. Bu, güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı koşullarından tarihsel ilişkilendirmeye işaret etmektedir. Propaganda bu noktada, “zamanlama” özelliği ve “seçme” yöntemi ile güvenlikleştirme işleminde önemli bir rol oynamaktadır. Propaganda, hedef kitlenin (dinleyicinin) temel değerlerini veya yaratılmak istenen düşmanı güncel bir olay veya tarihsel bir olay eşliğinde zihinlerde canlandırabilmektedir. Bu şekilde dinleyicide yaratılacak belirsizlik, onları; yönlendirilmeye daha açık bir hale getirebilmektedir. Aynı zamanda güvenlikleştirici aktör, “seçme” tekniği ile dinleyicilerin zihninde uyandırmak adına tarihten kendi amacına uygun istediği bilgiyi alıp aktarabilmektedir. Williams da başarılı güvenlikleştirmeyi, izleyicilerin varoluşsal tehdidi ve olağanüstü müdahaleyi kabul etmelerine bağlamaktadır (Williams, 2003, s. 523). Güvenliğe algı temelli yaklaşan güvenlikleştirme teorisindeki başarı için propaganda, farklı kitle iletişim araçlarıyla farklı duylara hitap ederek algıyı kontrol etme konusunda önemli bir araçtır. Öğrenirken duyları kullanmayı ifade eden algı konusunda propagandanın bu çeşitlilikteki imkanları, bizzat barındırdığı bir özelliktir.

Güvenlikleştirme, konstrüktivist bir perspektifle “inşa edilmiş bir güvenlik tasavvuru”nu barındırmaktadır. Bu tasavvur, algı temelli bir güvenlik yaklaşımının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Algı (perception) sözcüğünün kökeni, “almak” anlamındaki “kap” kelimesidir. Buradaki almak, nesnel dünyadan öznel bilince aktarılan duyuya işaret etmektedir. Öznel bilince aktarılan şey, zihinde bir değer oluşturmakta ve bu değer davranışa yansıtılmaktadır. Dolayısıyla insanın duylarına, duylarına hitap eden propaganda, güvenlikleştirmenin başarısı için en önemli değişkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim algılarda yaratılacak değişiklik, davranışsal bir çıktı doğuracaktır (Karabulut, 2019, s. 13-15). Değer farklılaşması sayesinde varoluşsal bir tehdidin algılanması, güvenlikleştirmenin başarısını doğrudan etkileyecektir. Güvenliğe algı temelli yaklaşım konusunda Wendt’in örneğini yeniden hatırlamak önemlidir: “Amerika için İngiltere’nin elinde

bulunan 500 adet nükleer silah, Kuzey Kore'nin elinde bulunan 5 adet nükleer silahtan daha az tehlikelidir" (Wendt, 1995, s. 73).

Tehdit algılamalarının nasıl inşa edildiğini incelemek, güvenliği daha geniş bir perspektiften anlamak adına elzem görülmektedir. Bu anlayışa göre, yeni tehditlerin veya yeni düşmanların nasıl yaratıldığı deşifre edilmelidir (Krause & Williams, 1997, s. 49-50). Söz konusu gereklilik, propagandanın güvenlikleştirme üzerinde oynadığı rolün önemini açıklamaktadır. Özellikle ele alınan konu güvenlikleştirme olduğunda, kimlik ve tehdit inşa süreçlerine odaklanmanın önemi artmaktadır. Bu noktada "biz" ve "öteki" ayrımının yaratılması bu güvenlik yaklaşımını anlamak açısından oldukça önemli olmakla birlikte, propagandanın "düşman yaratma" tekniğine işaret etmektedir. Bu ötekileştirmenin en bariz örneklerinden biri, ABD'nin 11 Eylül 2001 Saldırıları sonrasında Irak'ı ötekileştirmesidir (Peoples & Vaughan-Williams, 2010, s. 105-106).

Propaganda, özelliği gereği; hedef aldığı kitlenin temel değer ve ideolojilerine hakim olmak durumundadır. Güvenlikleştirici aktör ise başarılı olabilmek için, dinleyicinin "değer"lerini ve ideolojilerini doğru saptamalıdır. Dolayısıyla toplumun bu değer ve ideolojilerini referans alarak yapılan propaganda faaliyetleri, güvenlikleştirmenin başarılı olma olasılığını artıracaktır. Nitekim toplumla bağ kurmak ve toplumu yönlendirmek adına, bu değer ve ideolojileri referans alarak hazırlanan propaganda faaliyetleri, toplumun duyularına ve dolayısıyla algılarına hitap ederek onların davranışlarını güvenlikleştirici aktörün amacı doğrultusunda değiştirebilecektir.

Wæver'a göre, güvenlikleştirme söylemsel bir süreçtir ve faaliyetlerinin temelinde bulunan faktör söylemlerdir (Wæver, 2008). Propaganda ise, "dilini hedefe yönelik taraflı ve sembolik kullanımı" taktiğiyle güvenlikleştirici aktöre, karşı tarafı (varoluşsal tehdit olarak sunulacak olan) şeytanlaştırma kalıpları sunmaktadır. Propaganda yoluyla dinleyiciye aktarılan sözel simgeler, karşı tarafın; hedef kitlenin gözünde büyük ve kötü bir tehdit olarak algılanmasını sağlama fırsatı sunmaktadır. Bu sembolik kullanım aynı zamanda güvenlikleştirici aktöre de otoriter ve güvenilir anlamlar vermektedir. Propagandanın bu taktiği, güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı koşullarından olan, güvenlikleştirici aktörün sosyal konumunun güçlendirilmesine de hizmet etmektedir.

Güvenlikleştirme konseptinin önemli geliştiricilerinden olan ve dinleyiciyi (alımlayıcı kitleyi) güvenlikleştirmenin merkezine alan Balzacq'a göre, güvenlikleştirici aktörün; dinleyicilerin ihtiyaçları, duyguları ve çıkarlarıyla bütünleşme başarısı ile güvenlikleştirmenin başarısı doğru orantılı olmaktadır. Bu bağlamda dinleyicinin kapasitesi ve geçmiş enformasyonuna göre tasarlanmış olan bir tehdit sunumu, güvenlikleştirmenin başarısına pozitif bir etkide bulunacaktır (Balzacq, 2005, s. 184). Schneider ve Ingram için bu, dinleyici ile güvenlikleştirici aktörün ortak kümelerinin elemanlarının yer aldığı bir haritayı ifade etmektedir (Schneider & Ingram, 1993, s. 335). Propaganda ise, Ellul'e göre; hedef kitle ve geçmişteki fikir, değer ve inançlarla pekiştiği varyantta başarıya daha yakındır (Ellul, 1973). Propaganda yapımcılarının ve bu alandaki yazarların çoğunun hem fikir olduğu

nokta, propagandanın; hedef kitlenin inanç ve değerleriyle uyum içerisindeyken daha fazla güç kazandığı yönünde olmakla birlikte (Welch, 2019, s. 27), söz konusu özelliğin güvenlikleştirmenin başarılı olmasına pozitif yönde etki edecek etkenlerle paralel olduğu görülmektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirici aktör, Huxley'in propaganda hakkındaki görüşünü⁶³ referans alıp, “var olan bir akıntıyı kanallize ederek” güvenlikleştirme işlemindeki başarı şansını artırabilir.

Güvenlikleştirmenin birimlerinden olan işlevsel aktörü ele aldığımızda, hem propaganda faaliyetleri yürütebilen hem de propaganda faaliyetlerinin yürütülebildiği mecraların kendisiyle karşılaşılmaktadır. İşlevsel aktörler, güvenlikleştirme sürecini referans nesne ve güvenlikleştirici aktörden bağımsız şekilde etkileyebilen birimler olarak (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 36), aynı zamanda güvenlikleştirici aktör için doğru kullanımda “sessiz bir operasyon”dur (O'Reilly, 2008, s. 68; Baysal & Lüleci, 2015, s. 80-81). Bu aktör, alımlayıcı kitlenin varoluşsal tehdit ve acil bir olağanüstü önlem gerekliliği konusundaki iknasında önemli rol oynayan ve bu kitleyle güvenlikleştirici aktör arasında bir köprü de olabilen medyadır. Konu, güvenlik gibi kamusal ve hayati bir soruna işaret ettiğinde, medyanın aynı anda uzaklık fark etmeksizin kitlelere ulaşabilme yeteneği, onu; güvenlikleştirmenin işlevsel aktörü haline getirmektedir. Bu noktada propaganda, kitle medyası ve multimedyanın gelişimiyle birlikte kendine güvenlikleştirme sürecini etkilemek adına itici bir güç sağlayacak uygun bir zemin bulmuştur. Genişleyen politika zemini, siyasal katılımın doğasını dönüştürürken; propagandanın gücünü artırmıştır. Bu güç, güvenlikleştirici aktörlerin propagandayı kullanma tercihlerini etkilemekle kalmamış, aynı zamanda alımlayıcı kitlelerin propagandadan etkilenme potansiyelini de artırmıştır.⁶⁴ Kamuoyu oluşturucuları ve devlet liderleri, “kalpleri ve zihinleri kazanma” olarak da adlandırılan propaganda faaliyetlerini, ülke içinde ve ülke dışında halkın tutumlarını kendi lehlerinde şekillendirme amacıyla, medya aracılığıyla kullanmaktadır. Küresel medya yayıncılığı, güvenlikleştirici aktörün; işlevsel aktör olan medya aracılığıyla yaptığı propaganda faaliyetlerini dinleyiciye enjekte etme anlamında önemli bir silahtır. Bu durum, propagandanın güvenlikleştirme işleminde oynadığı rolün etkisini artırmaktadır (Welch, 2019, s. 15-34).

İletişim ağlarının fırsatlarında ve kullanım oranlarındaki yaygınlaşma, güvenlikleştirici aktörlerin medya etkinliklerinde bir genişleme yaratmıştır. Bu iletişim ağının işlerliğinin dünya çapında olması, alımlayıcı kitleyi kendi fikrine çekmeye çalışan güvenlikleştirici aktörün, resmi ve ahlaki, ülke sınırları içinde veya dışında her çeşit dinleyiciye yönelik propaganda faaliyeti yürütmesi için uygun bir ortam hazırlamıştır (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 335). Medyanın dinleyicilere bilgi aktarım işlevi, diğer konularda olduğu gibi güvenlik meselelerinde de bir taraflılık içerebilmektedir. Medya, toplumun belirli bir yöndeki fikir değişikliği için ikna çabasına girişebilmektedir.

⁶³ “Propagandacı, halihazırda var olan bir akıntıyı kanallize eden kişidir” (Huxley, 1936, s. 39; akt. Welch, 2019, s. 27)...

⁶⁴ Kitle iletişim araçlarının sayısındaki, kullanım oranlarındaki ve bu araçların özelliklerindeki artış, eğitim seviyelerindeki ilerleme, teknolojik gelişim ve küreselleşme süreci bu artışın önemli faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Welch, 2019, s. 15-16).

Güvenikleştirme teorisine göre medya, bunu bilinçli bir şekilde yapabildiği gibi gerçekten güvenikleştirme işlemine katkıda bulunma amacı gütmekten de gerçekleştirebilir. Aynı şekilde medya, bir güvenlik sorununu olduğundan daha önemli gösterebilmekle birlikte, tam tersi için de bilinçli veya bilinçsiz şekilde hizmet edebilmektedir. Mesajlarını subjektif ölçütlere göre dizayn eden medya, bu özellikleriyle propaganda faaliyetlerinin güvenikleştirme işleminde oynadığı rolün önemini artırmaktadır. Özellikle medyanın güvenikleştirici aktörlerle (güvenlik elitleri veya iktidarlarla) geliştirdiği ilişkiler, bu aktörlerin güvenlik söylemlerine verdikleri destekleri fazlasıyla etkilemektedir (Doğan, 2019, s. 79-81). Bu noktada propaganda, güvenikleştirici aktörler için medya aracılığıyla dinleyiciye aktarılan varoluşsal tehdit ve acil bir olağanüstü önlem gerekliliğinin enjeksiyonu bakımından temel bir sac ayağı niteliği taşımaktadır.

Güvenikleştirmenin, dinleyicileri; varoluşsal bir tehdidin ve bu tehdiye karşı alınacak acil ve olağanüstü önlemlerin varlığına ikna etmeyi içeren bir süreç olduğu düşünüldüğünde, propagandanın bu süreçteki önemi belirginleşmektedir. Zira propagandanın, “ikna” ile kayda değer bir ilişkisi mevcuttur. İkna, bir “alıcı” ile bir “verici”nin⁶⁵ bağlantı kurduğu ve bu bağlantıda sözlü veya sözsüz semboller kullandığı kompleks ve etkileşimsel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (O'Donnell & Kable, 1982: 9). Bu noktada propaganda, alıcıların ihtiyaçlarını karşılamayı vadederek alıcı ile vericinin isteğini aynı anda yerine getirmektedir (Jowett & O'Donnell, 2017, s. 59). Güvenikleştirme teorisinde bu ihtiyaç, güvenlik ihtiyacıdır. Ancak bir güvenlik ihtiyacı oluşturmak için gerekli olan şey, güvensizliğin enjeksiyonudur. Nitekim güvenikleştirmenin temel motivasyonu, güvenikleştirici aktörün sunduğu varoluşsal tehdidin, “biz”im bir özne olarak hayatta kalmamıza izin vermeyeceğine dair yaşadığımız korkudur (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 26).

2.5.1. Güvenikleştirmenin Temel Motivasyonu: Korku ve Korku Propagandası

“Büyük bir korkunun etkisi altında; ne bir insana, ne bir kalabalığa ne de bir millete insanca davranıp aklı başında düşünebileceği konusunda güvenilemez” (Russel, 1943).

“Her çağın korkuları vardır, her hükümdarın düşmanları vardır, her iktidarın suçu vardır ve her yurttaş bunları propaganda olarak öğrenir” (Altheide, 2002, s. 17 akt; Higgs, 2006, s. 449).

İlk insan Adem'in yaşadığı ilk duygu korkudur. Adem, yasaklı elmayı yedikten sonra Tanrıdan saklanırken “korkmuştum, çünkü çıplaktım” ifadelerini kullanır. Adem'in bu noktada hissettiği şey utanç veya arzu değil, korku olmuştur. Bunun nedeni, korkunun; duyguların en gerilimli ve en yüksek heyecanda yaşananı olması şeklinde görülmektedir (Robin, 2004, s. 1). Korkunun, insanoğlunun yaşamında diğer hayvanların hayatına göre daha az rol aldığı düşünülebilir. Geyikler, kuşlar, zebalar devamlı bir korku ve aynı zamanda mecburi bir uyanıklık halinde yaşarlar. Devamlı etraflarını kontrol edip beklenmedik durumlarda (sesler, görüntüler, kokular veya eylemlerde) fazlasıyla ürkerler ve bunu gün içerisinde sıklıkla yaşarlar. Biz insanlar ise parklarda veya sahillerde

⁶⁵ Bkz. “Lasswell'in İletişim Modeli” (Sapienza, Iyer & Veenstra, 2015).

dolaşırken, üniversite kampüsündeki yeşilliklerde kitaplarımızı okurken, televizyonumuzu veya bir filmi izlerken, sosyal medyada vakit geçirirken etrafımızdaki dünyayı unuturuz. Ancak aslında homo sapiensin en korkak hayvanlardan dahi daha fazla korku içinde yaşadığı hipotezi göz ardı edilmemelidir. Bunun temel dayanağı, insanın; kaygı veya korkunun olmadığı yerlerde veya anlarda bile kaygı ve korku için nedenler icat eden bir canlı olmasıdır. İnsanlık tarihi boyunca var olan ve her kültür ve toplulukta farklı formlarıyla da karşımıza çıkabilen bu duygunun nedenleri uçsuz olabilir ve bu duygu birçok farklı nedenle yaratılabilir. İnsanoğlu büyülerden, hayaletlerden, iblisten veya kendi zihninde ürettiği birçok karanlık güçten korktuğu gibi; terk edilmekten, işsiz kalmaktan, statüsünü kaybetmekten korkabilir. İnsanoğlunun korkması için, gözle görülür bir gerçekliğin olması koşul değildir. Korkularımız, algılarımız kadar gerçektir (Hankiss, 2001, s. 6-8).

Korku, insanoğlunun birbirleriyle olan ilişkilerinde, var olduğundan bu yana etkili olmuştur. Kabuslarımız, paranoyalarımız ve hatta nevrozlarımızda daima yer almıştır. Yunan trajedilerinden Goya'nın tablolarına; Kafka, Camus veya Dostoyevski'nin romanlarına kadar birçok sanat eserinin arka planını kaplamıştır (Hankiss, 2001, s. 7). Bizim devasa uçurumlara veya yırtıcı hayvanlara yaklaşmamızı engelleyen veya bizden daha güçlü insanlara ya da toplumlara karşı temkinli yaklaşmamıza neden olan duygu, korkudur. Bu, insanların hayatta kalmasını sağlamaktadır. Ayrıca korkular, çevreyi algılama şeklimize ve bu algılar doğrultusunda nasıl bir eylemde bulunabileceğimize yönelik yüksek bir etki kapasitesine sahiptir (Pashakhanlou, 2017, s. 10). Korku ilkindir ve Charles Darwin'in de bu duyguyu neden altı temel duygudan biri olarak belirttiğini anlamak güç değildir (Booth & Wheeler, 2008, s. 62).

Uluslararası düzeyde karar alıcı otoriteler, uygulamak istedikleri politikalar için korkuyu kullanmaktadırlar. Bu, uluslararası ilişkiler disiplininde korku kavramının önemini de açığa çıkarmaktadır. Korku, “algılanan bir tehdide veya tehlikeye karşı savunma yapmak için yoğun bir dürtü yaratan spontane bir duygu”dur. Bu duygu, kendini savunma yaparak korumak veya kendini korumak için saldırganlık göstermek şeklindeki eylemlere temel oluşturabilmektedir. Dolayısıyla bir devlet, korku nedeniyle savaştan kaçınabilmekle birlikte korku nedeniyle savaşıma yolunu da tercih edebilir.⁶⁶ Salırganlığın tercih edilmesi ilk bakışta korku kavramıyla tezat bir eylem gibi görünse de, korkuya sebep olan tehdidin yapısına göre anlaşılabilir bir durumdur. Böceklerden korkan birinin, evinde bir böcek görmesi sonucunda o böceğe saldırmamasının normal karşılanması bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir. Zira söz konusu kişinin evini terk edip kaçmasını bekleyemeyiz. Dolayısıyla kaçınma veya kısıtlama, her zaman uygulanabilir bir seçenek olmayabilir ve korku, tehdit kaynağına yönelik saldırgan davranışı teşvik edebilir (Pashakhanlou, 2017, s. 10-11).

Uluslararası siyasette korkunun nedeni büyük ölçüde güvensizliktir. Aktörler, varlıklarının ve/veya değerlerinin yok olma/zarar görme olasılıklarının ortaya çıkmasıyla birlikte korku

⁶⁶ *Tukidides, Peloponez Savaşları'nı anlattığı eserinde bu durumu şöyle açıklamıştı: “Savaşı kaçınılmaz kılan şey, Atina'nın yükselişi ve bunun Sparta'da uyandırdığı korkuydu” (Thucydides, 1974, s. 17).*

yaşamaktadırlar. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerde korkunun en önemli koşulu, güvenlikle ilişkili⁶⁷ olarak karşımıza çıkmaktadır (Pashakhanlou, 2017, s. 12). Güvenliğin “varoluşsal tehdit” yoksunluğu olarak görüldüğü güvenlikleştirme teorisinde “acil bir olağanüstü önlem” gerekliliği, söz konusu tehditten “korku”lmasının en önemli tetikleyicilerinden biridir. Zira “gündelik siyaset” ve “acil bir olağanüstü önlem” arasındaki keskin ayrım bulunmaktadır (Abrahamsen, 2005, s. 59).

Korkunun yokluğu durumunda, bir durgunluk, “yumuşak bir dinginlik” söz konusudur (Burke & Philips, 1999, s. 32). Ancak bir terör saldırısının hayal edilmesi, hayal eden bireye veya topluma “hoş bir dehşet” yaşatmaktadır (Burke & Philips, 1999, s. 123). Bu dehşet, söz konusu topluma, bireye ve devlete dirilik ve aktiflik kazandırmaktadır. Modern politikacılar ve yazarlar, her ne kadar siyasi korkuyu özgürlüğün ve aklın düşmanı olarak görüyor olsalar da, siyasi canlılığın temel kaynağı olarak yine korkuyu benimsemektedirler. Zira yaşanan korkular (11 Eylül 2001 Saldırıları gibi), onlar için kolektif bir yeniden yapılanma fırsatı niteliği taşımaktadır. Bu anlamda politik korku, birtakım politik değerlerin önemini yeniden hatırlatma görevini üstlenmektedir. Potansiyel bir iç savaş korkusu, hukukun üstünlüğünün önemini hatırlatırken; totaliterlik korkusu, liberal demokrasinin değerini yeniden canlandıracaktır. İç savaştan, totaliterlikten veya terörizmden kaçınmak adına, bunlara karşı önlem almaya ikna olunmaktadır. Bu noktada tehdit-önlem-ikna kavramları, güvenlikleştirme ve propaganda arasındaki bağlantıyı belirginleştirmektedir. Dinleyici, kendisine veya elinde bulunan değere tehdit oluşturabilecek şeye karşı bir korku yaşayıp bu tehdeye yönelik olağanüstü bir önlem almaya ikna olmaktadır. Bu bağlamda güvenlikleştirmenin başarısı için, dinleyicinin “zihnin huzursuzluğu”nu tatması gerekmektedir. Tehdit ve tehdeye bağlı korku olmaksızın dinleyicinin değerler konusundaki tutumunun olağanüstü bir önlem alınmasına izin verecek düzeyde olmasını beklemek güç görünmektedir. Varlığı koruma çabalarına yönelik legalitenin sağlanmasına temel oluşturacak olan şey, korku olarak karşımıza çıkmaktadır (Robin, 2004, s. 3-6).

Politik korkunun insanları bir tutum değişikliğine götürmesi için, korku nesnesinin; dinleyicilerin algısında bir şekilde politik alandan ayrı tutulması gerekmektedir. Bu, konunun yalnızca politik hamlelerle çözülemeyeceğine yönelik bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla politize edilmişliğin ötesinde olan güvenlikleştirme, dinleyicilerin korku temelli önlem almaya ikna edilmesiyle ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır (Robin, 2004, s. 3-6). Nitekim insanlar, korku anlarında; korku duymadıkları anlara göre bazı varlık, özgürlük ve mahremiyetlerinden daha kolay vazgeçmektedirler (Higgs, 2006, s. 461).

Kopenhag Okulu yazarlarına göre güvenlikleştirmenin temel motivasyonu, güvenlikleştirici aktörün sunduğu varoluşsal tehdidin “biz”im ve değerlerimizin varlığına yönelik doğurduğu tehditten oluşan korkudur. Bu tür tehditlerin yarattığı saldırı korkusu, karar alıcıların meşruiyetini

⁶⁷ Uluslararası ilişkiler literatüründe belirsizlikten kaynaklanan korkuyla nasıl başa çıkılacağına yönelik iki temel yöntemi inceleyen bir çalışma için bkz. Tang, 2008.

pekiştirmektedir. Buna göre güvenlikleştirmenin başarısı, dinleyicilerin; varoluşsal tehditte ne kadar korktuğuna bağlıdır (Buzan, Wæver & Wilde, 1998, s. 50-51). Dinleyicilerin ne kadar korktuğuysa, bu korkunun nasıl ve ne kadar “yayıldığı”yla ilişkilidir. Korkularımız, algılarımız kadar gerçek; güvenlikleştirme ise algı temelli ve “intersubjektif” bir yaklaşımdır (Williams, 2003, s. 521). Schmitt’e göre bir halk, dost ile düşman ayrımını ancak bir korku ve “gerçek bir olasılığın” varlığı durumunda keskin bir şekilde gerçekleştirebilir. Söz konusu halk, sosyal düzeni korumak adına mevcut normlardan vazgeçerek olağanüstü yöntemlere başvurmaktadır. Halkın hayatta kalması, bu olağanüstü yöntemlere başvurmaya; ve bu da bu halkın korkmasına bağlıdır (Schmitt, 1988; akt. Williams, 2003, s. 518).

Propaganda yapıcısı, hedef kitlenin korkularını “istismar” ederek güvensizlik duygusu oluşturabilmektedir. Amaç, hedef kitlenin korkularını kullanarak gerçekleştirilmesi planlanan eylemi haklı çıkarmaktır. Tetiklenen korkular, hedef kitlenin rasyonel karar alma becerisini kısıtlamakta; “geçmiş”e dair yanlış anımsamalar geliştirilmesine ve/veya sunulan tehdide karşı zalimce bir tutum sergilenmesine neden olabilmektedir (Pratkanis & Aranson, 2001, s. 29). Propaganda yapıcısı, hedef kitlenin belirli bir hareket tarzını benimsememeleri doğrultusunda bir felaket ile karşı karşıya kalacaklarını vurgulayarak korku propagandasını kullanmaktadır. Hedef kitlede uyandırılan bu korkularla, “felaket”ten kaçınmak adına propaganda yapıcısının arzuladığı hareket tarzına sıcak bakılması amaçlanmaktadır.⁶⁸ Bu amacın gerçekleştirilmesi, başarılı bir korku propagandası için ise gerekli 4 unsur bulunmaktadır: algılanan bir tehdit, önerilen bir eylem, dinleyicinin harekete geçebileceği ve tehdidi sindirmede rol oynayabileceğine yönelik iddia ve eylemin tehdidi azaltacağına yönelik varsayım. Politik karar alıcılar, halkı dış tehdit unsuruyla korkutup kendi politikalarını desteklemeleri gerektiğini vurgularken (Propaganda Critic, 2019); bu ikna edici mesajların⁶⁹ güvenlikleştirme için önemi Paratkanis ve Aranson tarafından açığa çıkarılmaktadır: “Deneyisel veriler, ezici bir çoğunlukla, diğer her şey eşit olduğunda, bir kişinin; iletişimde ne kadar korkarsa olumlu önleyici eylemde bulunma şansının o kadar yüksek olduğunu göstermektedir” (Paratkanis & Aranson, 2001, s. 87). Dolinski ve Nawrat (1998), çalışmalarında belirli bir insan grubunu polis düdüğü çalarak veya bu insan grubunun arabalarına polisin yazdığı para cezasına benzer bir kağıt parçası yapıştırarak o grubu önce korkutup ardından arzu ettikleri eylemi yapmalarını istemişlerdir. Polis düdüğü aslında onları tutuklamak için çalmıyordu ve para cezasına benzer kağıt parçası da aslında bir saç uzatma ilacının reklamıydı. Arzu ettikleri eylem ise bir anket doldurmak veya bir hayır kurumuna bağışta bulunmaktı. Aynı eylemi, polis düdüğü çalmadıkları veya arabalarına hiçbir şey

⁶⁸ Buna basit bir örnek vermek gerekirse; bir emniyet kemeri reklamında izleyicilere korkunç bir trafik kazası sunulur ve böylelikle emniyet kemerinin yokluğunda gerçekleşebilecek felaket senaryosu, izleyicileri emniyet kemeri kullanmaya (propaganda yapıcının arzuladığı tutuma) teşvik eder (Propaganda Critic, 2019).

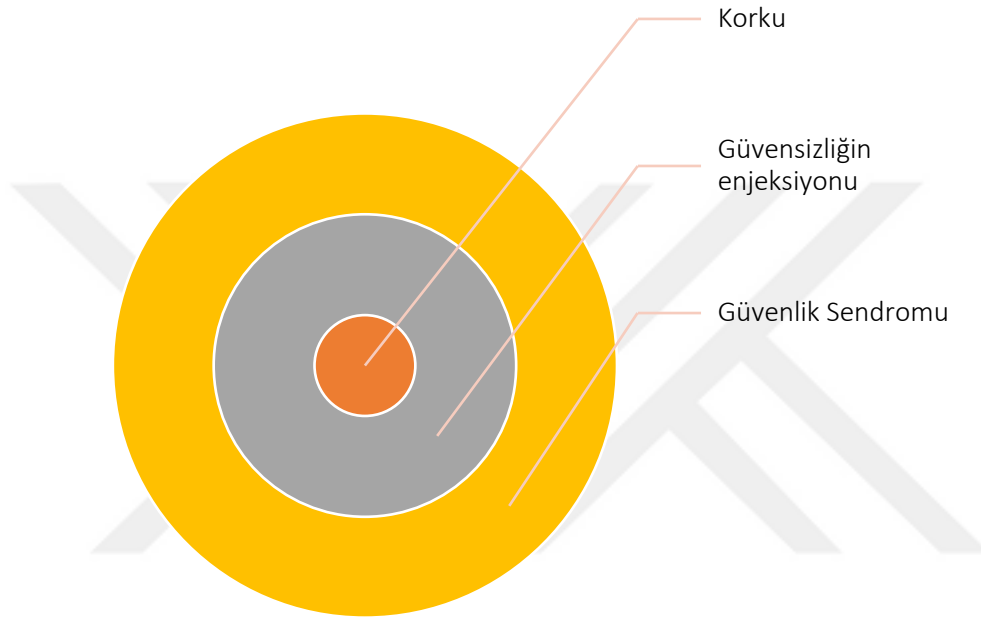
⁶⁹ Bu ikna edici mesajlarla karşılaşıldığında sorulması gereken sorular ise şu şekilde belirtilmektedir: Konuşmacı, desteği almak için korkuyu veya tehdidi abartıyor mu? Konuşmacının vurguladığı korku ne kadar meşru? Tehdidi sunan otoritenin önerisini uygulamak tehdidi gerçekten azaltacak mı? Objektif ve eleştirel bir bakış açısıyla yorumlandığında tehdidi sunan otoritenin önerdiği eylemin faydaları nelerdir (Propaganda Critic, 2019).

yapıştırmadıkları insan grubundan da istemişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda, önce korku duygusu uyarılan insan gruplarının söz konusu isteğe uyma oranları (polis düdüğü çalınan ve arabasına polislin yazdığı para cezası gibi görülen kağıt yapıştırılan), düdüğü çalınmayan veya kağıt yapıştırılmayan insan gruplarına göre önemli ölçüde daha fazla olmuştur. Bu çalışmada varılan sonuç, korkunun uyarılmasının ardından taleplerin değerlendirilme niteliğinin zayıfladığı ve bu taleplere uyma olasılığının arttığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Dolinski & Nawrat, 1998). Korku propagandasının başarısı, gündemi belirlemesi ve halkın görüşlerini şekillendirmesi doğrultusunda ele alınmaktadır. Bu doğrultuda amacı, hedef kitlenin sunulan probleme odaklanmalarını ve bu yoğunlukta propagandacı tarafından sunulan talimatları veya arzulan eylemleri uygulamasını sağlamaktır (Pedrini, 2017, s. 84).

Korku propagandasında bir tehdit söz konusudur. Ancak bu tehdidi sunmanın belirli ilkeleri bulunmaktadır. Amerikan Başkanı Wilson; “Saldırırsak, bu bir saldırganlık beklediğimiz içindir” açıklamasını yaptığında savaşı yalnızca önleyici bir eylem şeklinde sunmuştur. Bir saldırı beklenilmesi, halka korku yayacak bir tehdit ve savaşı meşru çıkaracak bir araç olarak kullanılmıştır. Bu, Ponsonby’nin (1940) “Falsehood in War-Time” eserinin Dr. Anne Morelli tarafından sistematize edilmiş propaganda ilkelerinden birinci ve ikinci ilkeye işaret etmektedir. Bu ilkeler, devletlerin; savaşları haklı çıkarma ve savaş konusunda halkın desteğini kazanma konusunda sistematize edilmiş temel ilkelerdir. Söz konusu ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır: 1) Savaş istemiyoruz, yalnızca kendimizi savunuyoruz. 2) Savaşın tek sorumlusu karşı taraftır. 3) Düşmanımızın lideri kötüdür. 4) Savunduğumuz şey özel bir çıkar değil, asil bir amaçtır. 5) Düşman, kasıtlı bir şekilde vahşete sebebiyet vermektedir. 6) Biz çok az kayıp verirken düşman çok fazla kayıp vermektedir. 7) Davamız kutsaldır. 8) Aydınlar ve seçkinler davamızı desteklemektedir. 9) Düşmanımız izinsiz silah kullanmaktadır. 10) Davamızdan, propagandamızdan şüphe duyanlar haindir (Douglas, 2021). Düşmanı, savaşın tek sorumlusu ilan etmek ve savaşın arzu edildiğini değil, savaşa mecbur kalındığını vurgulamak, silahlı müdahaleyi haklı çıkarmak adına atılan adımlardır. Bu şekilde düşünüldüğünde savaş yalnızca önleyici bir müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır. Karar alıcılar tarafından korkunun manipüle edilmesi, ilk yüzyıllardan bu yana politikacıların ve dini liderin yazılarında yer alması nedeniyle kökenini keşfetmesi kolay olmayan güçlü bir “duygusal stratejidir”. Ancak temelde tehlikenin varlığı fikri, bu tehlikenin nasıl giderilebileceğine dair önlemleri içeren mesajların, halk tarafından daha kolay kabul edilmesini sağlayan korku paradigmasını oluşturmaktadır. Bu duygusal strateji, mesajların “yayılması” ile güvensizlik hissini dikey ve yatay olarak genişletmeyi içermektedir. Korkuyu yayma amacıyla düşman tarafından karşı karşıya kalınabilecek tehlikelerin ve düşmanın bütün suçlarının ortaya dökülmesiyle birlikte düşman “şeytanlaştırılmaktadır”. Böylelikle silah üretimi ve/veya savaş, bir zorunluluk olarak sunulmaktadır⁷⁰ (Pedrini, 2018, s. 161). Ancak

⁷⁰ I. Dünya Savaşı’nın ardından Hitler’in stratejisi, korku propagandasının kullanımına bir örnek teşkil etmektedir. Hitler, korku yayan bir komünist ve Yahudi tehdidini sunup düşmana karşı yapılacak eylemleri hakkı

korkuya karşı hangi reaksiyon verilirse verilsin, ilk olarak korkunun varlığı gerekmektedir. İktidarlar ise bu gerçeği bilip korkuyu sömürebilmektedirler. Belirleyecekleri hareket tarzını, kitlelerin korku duygusuyla iş birliği içinde yaratmaktadırlar (Higgs, 2006, s. 447-448). Güvenlikleştirmenin temeli de bu iş birliğinde yatmaktadır. Güvenliği sağlamanın yolu, güvensizliği yaratmaktan geçmektedir. Güvenlikleştirmenin temeli, güvensizliğin enjeksiyonudur. Güvensizliğin enjeksiyonu sonucunda oluşacak olan güvenlik sendromu ise, korku temellidir. Dolayısıyla korku, güvenlikleştirmenin çekirdeğidir. (Bkz. Şekil: 2.3.)

Şekil 2.3: Güvenlikleştirmenin Çekirdeği

çıkarma amacı gütmüştür. Hitler bir tehdidi, çözümüyle birlikte sunarak halkı da bu “görev”den kurtarmıştır. 1932’de yaptığı konuşma, hedef kitlenin korkularını kışkırtma konusunda önemli bir örnektir: “Caddelere bir karışıklık hakim. Üniversiteler isyan eden asi öğrencilerle dolmuş durumda. Komünistler ülkeyi yok etmeye çalışıyorlar. Rusya bizi gücüyle tehdit ediyor ve cumhuriyetimiz tehlikede. Evet! İçeriden ve dışarıdan tehlikede. Kanun ve düzene ihtiyacımız var! Bir ülke bunlar olmadan ayakta kalamaz” (Pedrini, 2018, s. 162).

3. ABD DIŞ POLİTİKASINDA IRAK'IN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE PROPAGANDANIN ROLÜ

3.1. Irak'ın Tarihi

3.1.1. Saddam Hüseyin Öncesi Irak

Irak ismi, Arapça iki nehir anlamına gelen “ırakayn” deyiminden gelmekle birlikte (Etimolojiktürkçe, 2021), 8. yüzyıl itibarıyla Dicle ve Fırat'ın verimli vadisini anlatmak adına, nehrin kıyısı ve bu nehrin etrafını dolanan verimli toprak anlamında kullanılmıştır. Avrupalılar da antik çağ itibarıyla Yunanca kökenli ve nehirlerin kapsadığı bölge anlamına gelen Mezopotamya kelimesini tercih etmişlerdir. Ancak Türkçede kullanılan Irak kelimesi, eski Türkçede uzaklaşmak anlamına gelen “ıra” kelimesinden türeyerek “merkeze uzak” anlamıyla yerini almıştır. Bu topraklar, bilim ve medeniyete kucak açmış ilk misafirperver bölgelerdendir. Zengin nehirler ve bu nehirleri çevreleyen bereketli topraklar, tarih boyunca elzem nitelikte olmuşlardır (Keegan, 2005, s. 13). Schmitt, suyun önemini Goethe'nin mısralarına aktardığında bu niteliğe şaşırmaması gerektiği açıkça görülmektedir: “Her şey sudan çıktı, her şey suyla elde edildi” (Schmitt, 2020, s. 17).

Irak'ın bulunduğu Mezopotamya bölgesi, Büyük İskender ve ardından varislerince Helenleştirilmiş ve İslamiyetin 8. yüzyıldaki yayılma dönemine dek, Pers İmparatorluğu ile Roma arasında bir sınır bölgesi olarak kalmıştır. Hz. Ali döneminde yönetim merkezi ve başkent olarak Kufa'nın seçilmesi, bölgenin İslamiyet merkezi olarak ortaya çıkışını gösterir niteliktedir. Dört halifeden sonuncusu olan Hz. Ali ile, onun halifeliğini kabullenmeyen Emeviler (Muaviye) arasında çıkan Sıffin Savaşı da Irak toprakları üzerinde gerçekleşmiştir. Nitekim bu savaşın ardından baş gösteren etnik ve mezhepsel anlaşmazlıklar, günümüz Irak sorunlarına da temel oluşturmaya devam etmektedir (Keegan, 2005, s. 14). Bölgeye önce Emeviler (661-750), ardından Abbasiler (750-1258) hakim olmuştur. Yunan ve Pers geleneklerinin bıraktığı izlerden de faydalanan Bağdat, ikinci Abbasi halifesi Al-Mansur tarafından 762 yılında başkent olarak imarına başlanan ve tarım, ticaret, şehir hayatı gibi alanlarda üstün potansiyelini kanıtlamış bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip olduğu güçlü bilimsel ve entelektüel yaşamıyla birlikte Bağdat⁷¹ (Marr, 2012, s. 5), “*Bin Bir Gece Masalları*”nda aktarılabilecek şekilde, zenginlik ve ihtişam merkezi olmuştur (Keegan, 2005, s. 15). Ancak bu rüya uzun sürmedi. Emevi muhaliflerinin oluşturduğu bütünsel kuvvetle kazanılan Bağdat'ta, ittifak içindeki güç ilişkilerinin tanımlanması sorunu baş göstermiştir (Hourani, 2016, s. 57-58). 9. yüzyılın ortalarıyla birlikte ise; göçebe grupların akınları, kayıtsız yönetim, sulama sistemlerinde çıkan problemler ve ekonomik zorluklar, Orta Asya steplerinden gelen 1258'deki Moğol saldırısıyla birleşince, Bağdat için muazzam ve uzun süreli bir durgunluğa sebep olmuştur. Marr'a göre, Irak her ne kadar Abbasiler dönemindeki ihtişamıyla da hatırlansa da, modern Irak karakterini şekillendiren şey, bu uzun süreli yoksulluk ve entelektüel durgunluğun mirasıdır (Marr, 2012, s. 5).

⁷¹ Yunan ve Pers geleneklerinin etkisine sahip olan bölge, Yunanca eserlerin ve bilimsel deneylerin çevirilerinin yapıldığı bir bölge olmuştur.

Moğol ve Timurlenk güçlerinin ardından tekrar İran egemenliğine geçen Irak, 16. yüzyılda Osmanlı kontrolüne girene kadar Pers yönetimince idare edilmiştir (Keegan, 2005, s. 15). Ancak Osmanlıların, I. Dünya Savaşı'na kadar Irak'ı kontrol altına alma süreci sancılı olmuştur. Zira Sünni Osmanlı, Irak toprakları için Şii Safevilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. İki tarafın da Irak algısı önemlidir. Irak toprakları, Sünni Osmanlı için, evrensel İslamiyet kurucuları olan Abbasilerin başkent mirası; Şii Safeviler içinse, Şiiliğin kutsal yerleri olan Necef ve Kerbela'nın bulunduğu dini açıdan elzem topraklar olmuştur. Bölge topraklarının derinlerine kadar nüfuz eden bu mezhepsel bölünme, çağdaş Irak tarihindeki sorunların temellerinde yerini almıştır (Cleveland, 2008, s. 62-63).

Irak, 16. yüzyılda Osmanlılar tarafından adım adım fethedilmiştir. Sırasıyla Musul (1516-17), Bağdat (1534) ve Basra (1538-46)'yı alan Osmanlı (Çetinsaya, 2006, s. 4), Irak'a; potansiyel bir İran saldırısına karşı bir merkez bölge olarak önem atfetmiştir. Kırsal kesimin zenginliğinin azalmış olmasıyla birlikte bölgedeki denetim, kırsal aşiretlerin, "yerel vali" veya "vergi toplayıcıları"nın eline geçmiştir (Hourani, 2016, s. 275). Osmanlılar kademe kademe fethettiği Irak'ı aynı şekilde 3 vilayete bölmüşlerdir: kuzeyde Kürt yoğunluklu Musul, orta kesimde Sünni ağırlıklı Bağdat ve güneyde Şii yoğunluklu bir "deniz üssü" olarak Basra (Keegan, 2005, s. 15). Bu "deniz üssü", Körfez'deki Portekiz ve Hollanda tehditlerinin 17. yüzyıl sonlarında zayıflamasıyla birlikte bu bölgedeki donanma da zayıflamaya mahkum edilmiştir. Irak, Osmanlı Devleti'ndeki kaderleri bakımından, Mısır ve Yemen ile ortak bir kümede, başarılı bir idari entegrasyon yoksunluğunda, buluşmuşlardır (Çetinsaya, 2006, s. 4). Nitekim her ne kadar, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, bölgedeki Pers etkisi yoğun bir şekilde hissediliyor olsa da, Osmanlı'nın Irak'taki "başarısızlığının" en önemli nedeni, kendi merkezi hükümetinin zayıflaması olmuştur. Bu durum, Osmanlı'nın vilayetler üzerindeki kontrol gücünü olumsuz etkilemiştir. Kontrol gücünün zayıflamasıysa, Irak'ın kuzeyindeki dağ ve vadilerde Kürt hanedanlıklarının oluşmasına neden olmuştur (Marr, 2012, s. 6).

Modern Irak devletinin temelleri ise, 1831'de Bağdat'ın Memluk valisinin itaatsizlik nedeniyle görevden alınması ve Bağdat, Musul ve Basra'nın doğrudan İstanbul yönetimine bağlanmasıyla atılmıştır. Zira bu dönemde Osmanlı yöneticileri, Irak'a reformlar getirme girişiminde bulunmuşlardır (Marr, 2012, s. 7). Reformlar, daha önce benzeri görülmemiş Avrupa modellerine dayanmaktaydı. Bu reformlar her bölgede uygulanabilecek reformlar olarak değerlendirilmemektedir (Çetinsaya, 2006, s. 5). Nitekim Irak'ta da, reformlara karşı verilen katı tepkiler, reformların önüne adeta devasa kasisler koymuştur (Keegan, 2005, s. 17-18). Ancak Irak'ın, Osmanlı'dan kopuşuna değinmeden önce, dönemin sanayi devi Londra'nın Irak'a bakışı önem arz etmektedir.

Osmanlı yöneticilerinin tarihsel deneyimi, onları; Avrupalı güçlerin imparatorluk içindeki nüfuz alanlarını artırmalarından endişe duymaları gerektiğini berrak hale getirmiştir. Irak'ta ise en berrak endişe, İngiliz tehlikesi olmuştur. İngiltere'nin devasa ekmek teknesi Hindistan, Londra'nın; gözlerini Körfez'den ayırmaması için önemli bir neden olmuştur (Çetinsaya, 2006, s. 127-128). Bununla birlikte, Basra'nın; İran petrol yataklarının korunması ve 1912'de İngiliz donanmasının yakıt

olarak kömür kullanımından petrol kullanımına geçmesi nedeniyle İngiliz politikasındaki yeri kilit bir nitelik taşımıştır (Cleveland, 2008, s. 171). Nitekim 1902’de Irak’taki petrol rezervlerinin keşfi ve 1907’de İngiliz uzmanları tarafından hazırlanan raporda, bölgedeki petrolün işlenmesiyle birlikte elde edilecek potansiyel kazancın analizi, İngiliz politika yapımcılarının hamlelerini şekillendiren nedenler olmuştur. Sonuçta Kızıldeniz, Akdeniz ve Basra Körfezi’nin, köşegenlerini oluşturduğu üçgen, İngiliz politikasında kilit bir role sahip olmuştur. Bu üçgenin adı Mezopotamya veya Irak’tır (Şahin, Şahin & Yüce, 2014, s. 105-108). Bölgedeki Avrupa nüfuzunun tekeline elinde bulunduran İngilizlerin gemileri, Körfez’de devriye gezerken, “Great Game”⁷² ve “Eastern Question”⁷³ kavramlarını yeniden düşünmek gerekmektedir. Zira İngiliz-Osmanlı ilişkilerinin nispeten daha yakın olduğu Tanzimat Dönemi’nde dahi Körfez’de artan İngiliz etkisi, 1877-78’deki savaşta Ruslara karşı alınan mağlubiyet, petrolün stratejik olarak artan önemi, Irak’ta 20. yüzyılın başında keşfedilen petrol rezervleri ve yaklaşan Alman tehdidi, İngiliz stratejik bakışında kritik bir manevra için gerekli şartları oluşturmuştur (Çetinsaya, 2006, s. 127-130).

Bu manevranın tezahürü, 1914 yılında başlayan Büyük Savaş’ta Almanya ve Avusturya ile birlikte savaşa giren Osmanlı’ya karşı, Hindistan üzerinden Basra’ya gönderilen İngiliz askerleridir. Hem “Great Game”deki rakibi Rusya’ya yardım etmek, hem de Körfez bölgesindeki İngiliz petrol gereksinimlerini karşılamak adına gerçekleştirilen bu hareket, stratejik bakış değişiminin diğer tezahüründen hemen önceydi (Keegan, 2005, s. 19). 1916’da İngiltere ve Fransa tarafından imzalanan Syces-Picot Anlaşması, bölgeyi daimi yetki alanlarına bölmekteydi (Hourani, 2016, s. 373). Bu anlaşmayla birlikte Irak, İngiliz kontrolünde⁷⁴ olacağı kararlaştırılmış ve bununla birlikte, Mekke Şerifi Hüseyin’e verilen Arap Krallığı’nın kurulmasına yönelik vaat de ortadan kalkmıştır. Nitekim Amerika, Rus ve Alman Yahudilerine erişim ile Süveyş Kanalı bölgesindeki kontrolü adına Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulmasını içeren Balfour Deklarasyonu da, Arap halkının zihnine, tutulmamış bir söz ve ahlaki bir ihlal olarak kodlanmıştır (Cleveland, 2008, s. 182).

Mondros Ateşkes Anlaşması ile birlikte İngiliz işgali altına giren Irak, Kürt nüfus yoğunluklu Musul ve Kerkük bölgeleri de dahil olmak üzere, İngilizlerin Hindistan’daki idaresini esas alan yönetimi altına girmiştir (Keegan, 2005, s. 20). 1920 tarihli San Remo Konferansı, Osmanlı’nın yıkılışının ardından bölgedeki Arap topraklarının hakimiyetini Fransız ve İngiliz manda yönetimlerine bırakmıştır. Manda yönetimleri, Milletler Cemiyeti’nin; “modern dünyanın ağır koşullarına henüz

⁷² 19. yüzyılın ilk çeyreğinden 20. yüzyılın başlarına kadar süren Orta-Asya’daki İngiliz-Rus hakimiyet mücadelesini açıklayan kavram.

⁷³ Zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu’nun sonu geldiğinde Balkanlar’dan Kafkaslara, Karadeniz’den Basra Körfezi’ne kadar uzanan geniş toprakların akıbetinin ne olacağı sorunu ve İngiltere’nin, Hindistan ulaşım güzergahının güvenliğini sağlamak adına Osmanlı’yı bir tampon bölge olarak korumasını açıklayan kavram (Gökay, 1998, s. 3).

⁷⁴ Anlaşmanın ilk haline göre Musul, Fransız kontrolünde olacaktı. Ancak Avrupa’daki güvenlik endişeleri temel sebep olmak üzere Fransa, savaşın 3 hafta sonrasında bu hakkından vazgeçmiştir. Fransa’nın Musul üzerindeki kontrolünün İngiltere’ye devrinin detaylı bir incelemesi için bkz. Fitzgerald, E. P. (1994). *France’s Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918. The Journal of Modern History*, 66, 4, 697-727.

ayak uyduramayacak insanlar”ın “tek başlarına ayakta duracak duruma gelene kadar ilerlemiş devletlerin kontrolüne verilmesi” anlayışının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem, İngiltere ve Fransa için stratejik bir çıkar aracı olmuştur. Ancak üzerine bastıkları Arap topraklarındaki Arap siyaseti, iki savaş arası dönemde yabancı devletlerin yönetimi ve kontrolünden bağımsızlaşma eğilimi göstermiştir (Cleveland, 2008, s. 194).

İlk aşamada ülkeyi bizzat yönetme arzusu içerisinde olan İngiltere, bölge halkının bu duruma sıcak bakmadığının farkına varıp 1921 Kahire Konferansı ile, Irak’ın 3 ayağını tasarlamıştır. Buna göre ilk ayak, monarşinin sahibinin; Mekke Şerifi’nin oğlu Haşemi prens Faysal’ın olmasıdır (Marr, 2012, s. 24). Faysal, Hz. Muhammed’in sülalesinden gelmesi nedeniyle bir Sünni olmasına rağmen Şii halkı tarafından saygı kazanıyor veya Arap isyanının gerçek lideri olarak görülüyor olsa bile, Kürt ve Şii kesim tarafından Sünni ve Osmanlı yanlısı bir şekilde görülmüştür. Nitekim Faysal’ın İngilizlerle olan yakın bağlantısı da, Haşemi otoritesinin bölge topraklarındaki legalizasyonunda problemlere neden olmuştur (Keegan, 2005, s. 23). Diğer iki ayak ise, İngiltere’ye yasal bir dayanak sağlanması ve Irak nüfusunun demokratik bir formülde hazırlanmış anayasası olmuştur (Marr, 2012, s. 24). Ancak bu demokraside, mevcut otoritenin itaatkar bir çoğunluk kazanmasına yarayan sınırlı bir oy hakkı bulunuyordu. Bunun yanında 1922’de Irak ve İngiltere arasında gerçekleştirilen anlaşma doğrultusunda, Irak’ın güvenlik politikaları İngiltere’ye devredilmiştir. İngilizlerin amacı, Irak’a yönelik olası bir Türk müdahalesini önlemek ve manda yönetimine baş kaldıracak Kürt ayaklanmalarının önüne geçmektir (Keegan, 2005, s. 24). Ancak bu anlaşma, özellikle ikamet olmak üzere, İngiltere’nin birçok mali masrafını Irak’a yüklemiştir. Ayrıca anlaşma, Irak yönetiminin 18 farklı departmanına İngiliz görevlilerinin atanmasını içermektedir. Dolayısıyla bu anlaşmayla birlikte Irak, hem kalkınmasını zorlaştırmış, hem de aleyhine işleyebilecek bir istihbarat etkisi altına girmiştir. Son olarak anlaşma Irak’a, mümkün olan en kısa zamanda bağımsızlık, Milletler Cemiyeti üyeliği vadetmekteydi (Marr, 2012, s. 24-26).

1929’da İşçi Partisi’nin iktidarında olan Britanya, deniz aşırı bölgelerdeki ulusal duygulara yönelik daha anlayışlı bir yapı sergilemiştir. Ancak yine de İngiltere’ye askeri imtiyazlar veren bir anlaşma ile Irak, 3 Mart 1932’de bağımsızlığını elde etmiş ve aynı yıl Milletler Cemiyeti’ne bağımsız bir devlet olarak üye olmuştur. Bağımsızlıktan hemen sonra, 1933 eylülünde Kral Faysal’ın ölümü ise, ülke içindeki çatışmaların alevlenmesine neden olacak kaotik ortamın kritik bir dönüm noktası olmuştur. Faysal’ın yerine geçen oğlu Gazi, ülkenin “milliyetçi subayları” tarafından indirildi ve yerine, pratik ve rasyonel sebeplerden dolayı Batı yanlısı, “duygulu bir vatansever” olan Nuri el-Said getirilmiştir. Said, İngiltere’nin desteğiyle birlikte yaklaşık 20 yıl, monarşinin yıkılışına dek ülkeyi yönetmiştir. Said her ne kadar iç politikadaki uygulamalarıyla halkın saygısını kazanmakta başarılı olmuş olsa da, demografik yapı nedeniyle (Kürt ayrımcılığı ve Şii çoğunluğun siyasi bir güç olmak adına gerçekleştirdiği sert ısrarları kaynaklı) iç politika ve İngilizlerin Orta Doğu’nun geniş bir alanında yayılmış olan gücüyle de dış politikası sınırlanmıştır (Keegan, 2005, s. 25-30).

Irak'ın ilgilenmesi gereken sorunları ve bölgedeki önemi, paralel bir şekilde artış göstermiştir. Dünyanın yaklaştığı 2. Büyük Savaş, bu savaşı gerçekleştirecek olan devletlerin petrol ihtiyacını artırırken, Irak'ta tahmin edilenden daha fazla petrolün bulunduğu ortaya çıkışı, ABD dahil olmak üzere, bu devletlerin dikkatini Irak'a yöneltmesi için önemli bir sebep sağlamıştır. Yayılmacı devletlerin yarattığı tehdit birincil sebep olmak üzere İran, Türkiye ve Afganistan ile birlikte Sadabat Paktı'nı imzalayan Irak, fiilen girmediği II. Dünya Savaşı'nın ardından ise yükselen 2 süper güç kaynaklı problemler ve İsrail sorunuyla karşı karşıya kalmıştır (Marr, 2012, s. 41-49). Nitekim SSCB'nin yükselişiyle birlikte komünizm sempatisi ve İsrail'e karşı milliyetçilerin düşmanca tutumu, Irak politikasının manevra kabiliyetini kısıtlamıştır. Said'in İsrail sorununa yönelik reaksiyonu, 1948'deki savaşta İsrail'e karşı 18,000 kişilik Irak birliklerini göndermek olsa ve o dönem Filistin'de bulunan en büyük Arap gücü Irak askerleri de olsa, özellikle Mısır tarafından çok pasif bir duruş sergilemekle suçlanmaktan kaçamamıştır. SSCB'nin yükselişine yönelik olarak ise, 1955 yılında Türkiye, İran, Pakistan ve Birleşik Krallık ile birlikte Bağdat Paktı oluşturulmuştur. Bu pakt ile birlikte Sovyetlere karşı bir blok yaratılmış ve ABD bu pakta üye olmasa da, Irak silahlı kuvvetlerinin eğitimi konusunda bir taahhütte bulunmuştur. Ancak emperyalizm karşıtlığı iddiasıyla gelen Sovyetler, Irak'taki Arap milliyetçileri tarafından önemli bir müttefik olarak görülmekteydi. Bu milliyetçiler arasından sıyrılan en önemli kesim “Serbest Subaylar” ise, Said'in ordudaki generallerle arasında herhangi bir sorun çıkma olasılığını düşük görmesi nedeniyle Said tarafından bir tehdit olarak algılanmamaktaydı. Fakat algılanmalıydı. Zira bu genç nesil, kendini; Batı ile ortaklık yapıp ahlaki değerleri zayıflamayan ve İsrail'e karşı gerçekleştirilen savaşta mağlup olsa da tecrübe kazanmış bir nesil olarak görmekteydiler. Onlar için Said geçmişte kalmış bir politikacı, SSCB ise Birleşik Arap milleti adına en uygun müttefik ve destekçi olarak görülmüştür. Bu durum, liderleri için de geçerli olmalıydı. Önlerinde önemli bir örnek de vardı: Nasır (Keegan, 2005, s. 30-34).

II. Dünya Savaşı'nın ardından yükselen Pan-Arapçı perspektif, Nasır'ın da Süveyş Kanalı'nı millileştirme başarısıyla birleşerek, Irak'taki eski yerel partiler ve komünistlerin birleşimiyle ortaya çıkan Baas Partisi'ne uygun bir ortam hazırlamıştır. “Rönesas”, “yeniden doğuş” ve “diriliş” gibi anlamlara gelen Baas, “Birlik, özgürlük, sosyalizm!” ve “Ölümsüz bir misyonu olan bir Arap ulusu” sloganlarıyla hareket etmekteydi (Devlin, 1991, s. 1396-1398). Modernlik ve laiklik yanlısı bu parti, ilk olarak Suriye'deki bir Hristiyan olan Michel Aflaq tarafından kurulmuş ve Serbest Subaylar ile bir “dirsek teması” içinde olmuştur. 1958 baharında Mısır ve Suriye'nin birleşip oluşturduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti (UAR)'nden ısrarla uzak duran Said için, bu ilkbahar; onun son baharıydı. Zira buna karşılık Ürdün'le Arap Birliği'ni kurmuş olsa da, Haşemi monarşisinin devamını sağlama temeliyle oluşturulan bu birlik, onun kurulma temelinde Batı yanlısı rejimler olması nedeniyle Irak'taki milliyetçileri tatmin etmemiştir. 14 Temmuz 1958'de ise, ordu birlikleri Bağdat'a girip krallık sarayını basmış, ertesi gün de Said'i öldürmüşlerdir. Bu “devrim”in ardından, Irak'ta cumhuriyet ilan edilmiş ve Tuğgeneral Abdülkerim Kasım; Başbakan, Savunma Bakanı ve Genel

Kurmay Başkanı olmuştur (Keegan, 2005, s. 34-35). Kasım, iktidarı süresince Suriye’den etkilenen Baasçıların izolasyonunu gerekli görmüş ve bunun için UAR ile entegrasyonu isteyen gruplara yönelik baskıcı ve otoriter bir tutum izlemiştir (Devlin, 1991, s. 1401). Nitekim kendisi, bağımsız ve zengin bir Irak isteyen bir milliyetçiydi. İktidarda olduğu 5 yıl boyunca petrol gelir kullanımları, elektrik ve sağlık gibi konularda halkın takdirini kazansa da, Şattü’l-Arap ve Kuveyt üzerindeki ısrarcı hak iddiası, Kuveyt’in bağımsızlığını tanıyan Arap ülkeleriyle ilişkisini kesmesi ve Arap Birliği’nden temsilciliğini çekmesi neredeyse ülke içindeki bütün grupları rahatsız etmiştir. Buna Nasırcılar ve Baasçılar dahildir (Keegan, 2005, s. 38-39). Dolayısıyla Irak’ın modernleştirilmesini amaçlayan 1958 “devrim”i, bunun yerine istikrarsızlık ve askeri bir diktatörlük getirmiştir. Ayrıca zayıf köklerle tutunsa da, ilerleme göstermeye ve Irak’a tutunmaya çalışan Batı tarzı kurumlar da bu dönemde büyük hasar almıştır. Zira bu kurumlardaki siviller, yerlerini askeri personellere devretmek zorunda kalmışlardır. Kasım; yeni rejimlere, etnik ve mezhepsel sorunların çözümünün zorlaştığı ve yönetim için uygun siyasi yapıların oldukça zayıfladığı bir ülke bırakmıştır (Marr, 2012, s. 81).

Kasım’ın otoriter yönetimine rağmen Baas Partisi, Irak’ın gayri resmi siyasetinde güç kazanmış ve Kasım’a yönelik gerçek bir darbe vuran taraf olmuştur. Her ne kadar Kasım ‘ın eski ortağı olan Abdülselem Arif Baasçı olmamasına rağmen darbenin lideri olsa da, 1966’da ölmüş ve yerine kardeşi geçmiştir. Kardeş Arif, abisiden tecrübesiz bir şekilde 1967’deki İsrail savaşı, Kürtlerin kronikleşmiş sorunları ve komünist destekli ayaklanmalar ile uğraşırken Baas Partisi gücünü toplayıp “yarım darbe” denebilecek bir müdahale ile 1968’de iktidarı ele geçirmiştir. Başkan, ordudan Gazi Ahmet Hasam el Bekir, yardımcısı ise, gücünü kabile ve aşiret ilişkilerinden alan genç Saddam Hüseyin’di (Keegan, 2005, s. 38-41). Bütün bunlar, Nasır’ın da etkisiyle, dönemin baskın ideolojisi olan Arap Birliği’nin bir enstrüman olarak kullanılmasının bir sonucudur (Marr, 2012, s. 113).

3.1.2. Saddam Hüseyin İktidarında Irak

Saddam iktidarı, Irak için çeyrek asırdan fazla bir süre “savaş koşulları altında yaşamak” anlamına gelmiştir. İktidarı süresince belirli askeri müdahalelerde bulunan bir lider olan (Blaydes, 2018, s. 82) ve yoksul bir aileden gelen taşralı Saddam (1937-2006), akademide hayal kırıklığına uğramış ve herhangi bir askeri pozisyonu da bulunmayan ancak kendine güven konusunda kusursuz ve istekleri doğrultusunda acımasız olabilen biriydi. Babası, o küçükken ölmüş ve üvey babası tarafından hor görülmüş olan Saddam’a, İngilizlerden nefret eden dayısı kucak açmıştır. Geçimini hırsızlık gibi yollarla sağlayan Saddam’ın eğitim almasına dayısı yardım etmiş ve bu durum, Saddam’ın Baas’ta bir öğretmen olarak saygı görmesini sağlamıştır. 1958’deki ihtilalde siyasal şiddetle tanışan Saddam, 1968’de El Bekir’in yardımcısı olarak ona “vurucu güç” sağlamaktaydı (Keegan, 2005, s. 42-54). 1958’den beri üçüncü darbesini yaşayan Irak, siyasi ve toplumsal bir istikrarsızlık döneminde Sünni bir Arap’ın (Sünniler azınlıkta olmakla birlikte) diktatörlüğüne doğru ilerlemekteydi. Nitekim Saddam, subay ve bürokrat kadrolarına kendi istediği Baasçıları yerleştirmiş ve sadakatinden kuşkulandığı Baasçıları veya kendine rakip olan Iraklıları hapse atmış veya idam

ettirmiştir. 1970'lerin sonunda "resmi" idamların sayısı 88'ken, Saddam'ın doğduğu yer olan Tikrit'ten birçok kişi, rejimin kilit noktalarına yerleştirilmiştir. Bu durum, rejim politikasının ideolojik ve kurumsal yanının, kişisel yanına karşı ezilmesi anlamına gelmekteydi (Cleveland, 2008, s. 452-454).

Saddam, Bekir'e sadık olsa da, Bekir giderek pasifleşmiş ve 1976'da Saddam kara kuvvetlerinde general olmuştur. Ayrıca buna Saddam'ın; Bekir'in dışarıdaki sorunlarla başa çıkamayacağına yönelik düşüncesi de eklenince, Bekir'den "nazikçe" istifa istenmiştir. 1979'da Saddam; Cumhurbaşkanı, Baas Partisi genel sekreteri, Devrim Komuta Konseyi (DKK) Başkanı ve silahlı kuvvetlerin başkomutanı olmuştur (Cleveland, 2008, s. 454). Stalin'in Sovyet Rusya'daki hareket tarzı, Irak'a Saddam'la yansımış ve Saddam; bütün teşkilatları, öğretmenleri, akademisyenleri ve yazarları partiye bağlamıştır. Sıkı bir denetim altında olan ordu, Saddam iktidarının ilk yılında 250,000 kişilik bir kapasiteye kadar yükselmiştir. Aslında parasız okul ve sağlık sistemi, ucuz yemek, kadın haklarının iyiye gitmesi gibi noktalar göz önüne alındığında sıradan ve partiye itaat eden vatandaşların şikayetçi olduğu fazla bir mesele yoktu (Keegan, 2005, s. 66-69). Nitekim 2004 yılında Saddam'la yapılan bir röportajda Saddam'ın da Irak'a yönelik faaliyetlerinden gurur duyduğu anlaşıyordu. Saddam iktidara geldiğinde gıdaya erişim, eğitim, sağlık konularındaki zayıflık ve ülkedeki "cehalet" yüksek seviyelerdeydi. Ancak Saddam, iktidarı sırasında Irak halkının refahı ve kalkınması için geliştirdiği birçok programla iftihar etmekteydi (FBI, 2004). Saddam'la söz konusu röportajı gerçekleştiren Amerikalı sorgu görevlisi George Piro da Saddam'ın düşünceleriyle paralel fikirlere sahipti. Saddam'ın açıklamaları, Bağdat Uluslararası Havalimanı'ndaki bir gözaltı tesisinde tutsak edilmiş birinin kendini masum göstermek adına yaptığı bir konuşma dizisi gibi görünse de Blaydes'e göre "Irak'ta alternatif bir ulus inşası" göz önüne alındığında açıklamaların gerçekliğine dair izler bulmak mümkündür (Blaydes, 2018, s. 61-62).

Saddam'ın gerçekleştirdiği faaliyetlerin bir bedeli bulunmaktaydı: Batının tersine, "siyasi ve düşünsel anlamdaki özgürlüklerin sınırlandırılması." Irak'ın lideri olmayı hedeflemiş olan Saddam bunu başarmıştı. Arzularının dayandığı nokta ise aşıkardı: Körfez'in ve Arap aleminin lideri olmak (Keegan, 2005, s. 66-69). Bu amaç doğrultusunda Saddam'ın önünde, iç ve dış problemlerin muazzam uyumundan doğan bir problem bulunmaktaydı. İngiltere'nin geride bıraktığı Irak, genel olarak güneyde yaşayan ve çoğunluk olan Şii Araplar, azınlık ama etkin Sünniler ve petrol zengini bölgede, kuzeyde, Kürtler olmak üzere karmaşık bir yapıdaydı. Özellikle Kürtlerin tartışmalı konumu, Saddam iktidarı için önceki yıllardan daha büyük bir sorun haline gelmişti. Cleveland'a göre en basit şekliyle Kürt sorunu, "özerklik isteyen bir halk ile merkezi kontrol isteyen bir hükümet arasındaki, kendi milliyetini iddia eden kültür ve dil bakımından ayrı bir azınlık ile Arap milliyetçiliğinin önceliğine bağlı yönetici seçkinler arasındaki çatışmaydı" (Cleveland, 2008, s. 455). Bu sorun, İran Şah'ının Kürt nüfusu silahlı ayaklanmaya kışkırtmasıyla birlikte daha büyük bir hale bürünmekteydi. Dolayısıyla İran, Saddam'ın iktidarı için büyük bir tehdit olarak belirmiştir. Bunun yanında, Irak'ın iç

kısımlarından denize açılan yegane su yolu Şattül Arap'ın mülkiyetinin paylaşımı konusu da, iki ülke arasındaki gerilimi artırmaktaydı (Tanner, 2005, s. 89).

1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi'nin ardından yükselen militan Şii görünüşü ise, Saddam'ın tehdit algısında daha derin bir yer edinmiştir. Nitekim iki ülke arasındaki sorunlar, Arap ve Pers uygarlıklarının tarihsel ve kültürel rekabetiyle de birleşince milliyetçilik ve din unsurlarının çatışması kaçınılmaz olmuştur. İran'daki devrimi bir fırsat olarak gören Kürtlerin Irak'ın kuzeyinde silahlı direniş başlatmaları, İran'ın da 1975 Cezayir Anlaşmasını⁷⁵ ihlal etmesi ve Humeyni'nin Irak Şiilerine Saddam'ı devirme çağrısında bulunma tehdidi, Saddam'ın İran'a saldırması için gerekli olan tehdit algısının oluşmasında büyük rol oynamıştır (Cleveland, 2008, s. 460-461). Artık Humeyni hükümetini devirme kararı alan Saddam, ABD'nin de desteğine sahipti. Zira Amerika'nın Körfez'deki önemli müttefiki olan İran, yaşadığı devrimin ardından Amerika'nın bölgedeki birincil düşmanı haline gelmiştir (Tanner, 2005, s. 92). Ancak yine de Washington ile Irak arasında 1967'de kesilen diplomatik ilişkiler, İran-Irak Savaşı'nın başlangıcında henüz yeniden başlatılmamıştı. Bu, Amerikan'ın savaşın iki tarafıyla da diplomatik ilişkisinin olmadığı anlamına gelmekteydi. Dolayısıyla Batılı güçler, Körfez'deki krize yönelik müdahale yeteneklerinin sınırlı olduğunun farkındaydı (Stern, 1984, s. 128).

Irak televizyonları, 17 Eylül 1980'de Saddam'ın Cezayir Anlaşmasını yırttığını göstermiş ve 5 gün sonrasında Irak birlikleri süratli bir zafer umuduyla İran'a girmiştir. Fakat hakikat, 20. yüzyılın en uzun savaşı ve muazzam bir masraf ile can kaybı olmuştur (Cleveland, 2008, s. 461-463). Söz konusu savaş, "geleneksel bir modern savaş" olarak değerlendirildiğinde uzun diyebileceğimiz kadar sürmüştür. Bu savaşın sekiz yıl sürmesinin belirli nedenleri bulunmaktaydı. Askeri teknoloji referans alındığında göze çarpan Irak üstünlüğü, nüfus göz önüne alındığında İran'ın üstünlüğü ile dengeleniyordu (Blaydes, 2018, s. 84-85). Savaşın maliyetini karşılayabilmek adına İsrail'in reddiyesine yönelik tutumu değiştiren Irak, Mısır'la da ilişkilerinde düzeltme yoluna gitmiştir (Cleveland, 2008, s. 461-463). ABD ile ilişkisindeki en önemli değişken ise, 1982'deki İran zaferlerinin ABD'de yarattığı tutum değişikliği olmuştur. İran'ın Körfez'deki hakimiyet tehdidi, Washington'ın tarafsız politikasından kademeli olarak vazgeçmesini tetiklemiştir (Stern, 1984, s. 129). Böylece 1984'te Irak ile ABD arasında yeniden kurulan diplomatik ilişkilerin ardından ABD, Irak'a askeri istihbarat alanında destek vermeye başlamıştır. Bunun yanında, İran'ın Kuveyt gemilerine yönelik saldırılarının artması, Kuveyt gemilerine Amerikan bayraklarının çekilme izni ve Amerikan gambotlarının İran'a saldırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, Körfez'deki Washington deniz varlığının da artmasına neden olmuştur. Cleveland'a göre, Birinci Körfez Savaşı'nda Saddam'a yönelik eleştirel tutumu düşünürken, İran-Irak Savaşı'ndaki Amerikan tutumunu da hatırlamak

⁷⁵ Bu anlaşmaya göre İran, Irak'taki Kürtleri ayaklanmaya kışkırtmayacak ve onlara sınırlarını kapatacağı (Cleveland, 2008, s. 460).

gerekir. Zira 1980’lerde Washington için “şeytan”, Saddam değil Humeyni’ydi.⁷⁶ O dönemde Humeyni’nin yaymaya çalıştığı Amerikan karşıtlığını engellemek adına Saddam rejiminin saldırgan ve otoriter iktidarı görmezden gelinmiştir. Nitekim Birinci Körfez Savaşı’nda olduğu gibi Washington için bölgedeki petrol, insan haklarından önemliydi. Olası bir Irak mağlubiyetiyle birlikte dünya petrolünün yarısına sahip olan Körfez devletleri, İran etkisinde olacaktı (Cleveland, 2008, s. 463).

İran ile Irak arasındaki savaş 1980’de bittiğinde Irak, bir şekilde kendisinden daha büyük bir ülkeyi savaşıarak durdurmuş ancak bunun bedeli 200,000 can kaybı ile 80 milyar doları aşan bir borç olmuştur. Ayrıca Irak’ın İran ile savaşa girmeden önce 35 milyar dolarlık bir döviz rezervinin bulunduğu da unutulmamalıdır. Bu şekilde düşünüldüğünde Irak’ın “ekonomik serbest düşüşü” kaçınılmaz olmuştur (Abdullah, 2006, s. 42). Ülkenin yeniden inşası ise, 80 milyar dolarlık maliyetin iki katını gerektirmekteydi. Saddam, Humeyni’nin fundamentalist vizyonunun önünün kesilmesinin bu ağır bedelini ödemek için elindeki en önemli kozunu güney sınırına yönlendirmiştir. Bu koz iyi donatılmış bir ordu, güney sınırı ise küçük ama zengin Kuveyt’tir (Tanner, 2005, s. 102). Savaş sonrası petrol gelirlerinin fiyatının düşmesi Irak’ın aleyhineyken, Kuveyt Emiri, petrol gelirlerini kısmayı reddetmiş ve Saddam tarafından bunun üzerine savaşa gerekli fiili desteği vermemekle suçlanmıştır. 2 Ağustos 1990’da Saddam, Körfez’in en büyük ordusunu (hava kuvvetleri de dünyanın en büyük altıncı filosuydu), zengin petrol yatakları ve Körfez’de uzun bir kıyı şeridinde sahip olan Kuveyt’e yönlendirmiştir. Ancak bundan önce ABD’ye karşı niyetini açıkça ortaya koyduğunu da unutmamak gerekir. Zira Saddam savaşmak istemediğini ancak mevcut şartların onu savaşa ittiğini söyleyip bir “Arap Marshall Planı” ile Irak’ın yeniden inşasını talep etmiştir. Bu talep gerçekleşmeyince Kuveyt’in 16,000 kişilik ordusu Irak kuvvetleri karşısında duramamıştır (Keegan, 2005, s. 89-91).

Bu noktada Saddam, Humeyni’ye karşı kendisine destek veren ve kendisi Kuveyt’e girene kadar ona milyarlarca dolarlık tarım kredisi açan Washington’ın sert tepkisini tahmin etmemiş olabilir. Ancak Saddam’ın Kuveyt’i işgalinin ardından dünya petrollerinin yaklaşık %20’sini elinde bulunduracak ve ardından Riyad’a yönelerek adım adım bütün Körfez’in petrolünde (dünya petrollerinin yaklaşık olarak yarısına) hakimiyet kuracak olmasına yönelik düşünce, Amerikan başkanı olmadan önce petrocülükle de uğraşmış olan George H. W. Bush’un bu olaya müdahale etmesini gerektirmiştir (Tanner, 2005, s. 104-115). Doğu-Batı bloklarının baskın olmadığı, ilk defa Birleşmiş Milletler (BM) üyesi bir ülkenin istila değil, tamamen işgal edildiği bu kriz, Kuveyt’ten de yüz binlerce insanın yerinden edilmesine neden olmuştur. Krizin taraflarının iki büyük petrol üreticisi olması da, uluslararası ekonomide bir belirsizlik doğurmuştur (Halliday, 1991, s. 223).

⁷⁶ ABD her ne kadar İran’a uluslararası silah sevkiyatını engellemek adına Sadakat Operasyonu adındaki diplomatik girişimi başlatmış olsa da, 1986 sonbaharında bir Lübnan gazetesinin haberine göre, ABD’nin gizlice Humeyni güçlerine silah sevkiyatı yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu noktada amaç, bölgedeki güçlerin birbirleriyle savaşının sürdürülmesiyle yıpranmasını sağlamaktır. Bu olay, Amerikan kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanmıştır (Tanner, 2005, s. 98).

Yukarıdaki etkenlere ek olarak, böylesine devasa petrol rezervlerinin Saddam Hüseyin gibi Halepçe Katliamı'nı gerçekleştirmiş ve insan haklarına gerekli önemi vermeyen, kanun tanımayan bir otoritenin eline geçmesi ve bu olayın bir BM ülkesinin işgal edilme yoluyla gerçekleştirilmiş olması, ABD ve Koalisyon Güçlerine ahlaki olarak da geçerli sebepler sağlamaktaydı. Bu krizde, moral sebeplerle jeostratejik sebeplerin eşsiz bir harmonisi vardı. Bütün bunlara Münih ilkesi ⁷⁷, Amerikan'ın tarihsel olarak o güne kadar eriştiği savaşa hazır en iyi konumu, uzman kadrosu ve BM desteği⁷⁸ de eklenince, müdahale kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca Saddam'ın işgalinin mikro zamanlama açısından da hatalı olduğu görülmektedir. Zira bu olay, Bush ile İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ile görüşeceği gün gerçekleşmiştir ve Demir Lady için Kuveyt, Kraliçe Victoria döneminde İngiliz hakimiyetindeki bir bölge olarak modern çağ İngiltere'sinin de ileri bir karakolu olarak büyük bir önem arz etmekteydi. "George, bu kararsız olunacak bir dönem değil." Thatcher'ın bu cümlesi, dünya toplumu ile entegre olacak bir süper gücün yanında ilk duracak tarafın İngiltere olduğunu göstermiştir. Ancak tarihsel ve politik nedenlerden dolayı sadece İngiltere yetmezdi. Bush'a göre Amerika, haklı nedenlere dayanıp herkesle ortak bir amaç uğruna dünya toplumuna liderlik ederek hareket etmeliydi. Diplomasi ile entegre olmuş bir Amerikan gücü, kesinlikle daha kalıcı olacaktı (Tanner, 2005, s. 104-121). Sonuç, sayıları 550,000'e kadar ulaşacak bir Koalisyon gücü ve Çöl Kalkanı'ndan Çöl Fırtınası'na dönüşecek bir taarruz olmuştur. Yeni teknolojiye sahip Amerikan ağırlıklı Koalisyon güçlerinin, Irak ordusuna karşı verdiği kayıplar asimetrik olmuştur (Halliday, 1991, s. 223). On binli sayılarla ifade edilen Irak ölü sayısına karşılık Koalisyon güçlerinin verdiği kayıp 400'e ulaşmamıştır. Esir sayılarında da yaklaşık 80,000 Iraklı esire karşılık, Koalisyon güçlerinden yaklaşık 50 kişi esir alınmıştır. Bu asimetri, kesin bir zaferi işaret etmekteydi (Tanner, 2005, s. 141). Ancak Bush'un 27 Şubat 1991'deki Saddam rejimini devirmeden Kuveyt'in kurtulduğunu bildirerek operasyonu durdurma kararı, uzun süre tartışmalara konu olmuştur (Cleveland, 2008, s. 532). Bu noktada Amerika biliçli veya bilinçsiz şekilde 2003'teki savaşın güvenlikleştirilmesine temel mi hazırlamıştı sorusu sorulabilir. Ancak Lewis'e göre bunun cevabı basitti: Amerika'nın Saddam'ı devirip yeni bir rejim kurması, geçmişteki manda yönetimlerini anımsatacaktı. Bu durum Arap ülkelerinin de onaylamadığı bir karar olacaktı. Bu nedenle, rejimi devirip devirmeme kararı Irak halkına bırakılmıştır. Ancak sonuçta Saddam, kendine muhalif olanları, güneydeki Şiileri ve kuzeydeki Kürtleri bastırmaya girişecekti (Lewis, 2003, s. 431-432).

Sonuç olarak Saddam Hüseyin, "siyasi çalkantıların sıklığı ve bu çalkantılara bağlı olarak yaşanan şiddet göz önüne alındığında Arap ülkeleri arasında yönetilebilmesi en zor ülke" (Hudson, 1977) olan Irak'ı 1979'dan 2003'e kadar yönetmiştir. Kurumsallaşma konusunda 20. yüzyıl boyunca sorunlar yaşayan ve iktidar konusunda istikrarsız bir yüzyıl geçiren Irak, Saddam yönetiminde bu

⁷⁷ Nazi Almanyası'na karşı verilecek erken bir reaksiyonun, Hitler'in saldırganca tutumunu yolun başındayken durdurabileceğini ifade eder (Tanner, 2005, s. 117).

⁷⁸ BM Güvenlik Konseyi'nde Washington, 12/14 oy almıştır. Aleyhte oy kullanan iki ülke Yemen ve Küba olmuştur (Tanner, 2005, s. 119).

yüzyılın en istikrarlı dönemini geçirmiştir. İç ve dış politikadaki “şiddeti” diğer tüm iktidarlardan daha fazla olan Saddam yönetimi, ABD öncülüğündeki koalisyonun 2003’teki askeri müdahalesiyle devrilecekti (Bahgat, 2005, s. 93-94).

Vietnam sendromunu global bir koalisyon ile silen Bush (Tanner, 2005, s. 142), bunu yaparken halkın desteğini kazanmayı başarmıştır. Saddam; Hitler’e benzetilerek, “merhametsiz bir despot”a yönelik müdahale, ortak bir karar ve çok sayıda devletin (asker sayıları Amerika’ya göre az olsa da), desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Elbette bunda Irak’ın Kuveyt’i işgali, oldukça önemli ve somut bir etkidir. Nitekim Körfez’deki liderler, Amerika için makul fiyatlarla petrole erişim imkanı sağlıyorlardı. Ancak Saddam’ın işgali, bu ekonomik ve siyasi düzen için bir tehdit oluşturmuştu. Bu nedenle güvenlikleştirme, somut bir Kuveyt işgali, Koalisyon gücü ve BM desteğiyle uyum içinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bu çokuluslu diplomasi, BM desteği ve somut bir işgal gibi faktörlerin devrede olmadığı 2003 Irak Savaşı (İkinci Körfez Savaşı), ilkiyle çelişki içerisinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle 2003’teki savaş için Irak’ın güvenlikleştirilmesinde propagandaya olan ihtiyaç, ilkinde göre çok daha fazla olmuştur (Cleveland, 2008, s. 528-532).

3.2. Irak’ın Güvenlikleştirilmesi ve Propagandanın Rolü

“Kolektif korku, sürü içgüdüsünü harekete geçirir ve sürünün üyeleri olarak görülmeyenlere karşı gaddarlık üretme eğilimindedir” (Russel, 1943).

Körfez Savaşı’nın geride bıraktığı izleri inceleyen Hooglund, geleceğe yönelik bir tahminde bulunurken haklı çıkacağından emin değildi. Hooglund; yaklaşık 100,000 kişinin ölümü, milyonlarca insanın yerinden edilmesi ve 200 milyar doların üzerinde bir maliyetle sonuçlanan I. Körfez Savaşı ve Irak rejiminin politikalarının, gelecek yüzyılda da bölgesel ve küresel sonuçlarının olacağını söylemiştir (Hooglund, 1991). Savaşın ardından Irak; tazminat, toprak kaybı, uçuş yasakları ve sert bir ticaret ambargosuyla karşı karşıya kaldı. Körfez Savaşı’nın ardından Süveyş’in doğusundaki sularda devriye gezen Amerikan gemileri, Washington’ı Körfez’in “koruyucusu” konumuna getirmiştir. “Çifte kontrol” politikasıyla Irak ve İran’a yönelik yaptırım ve kısıtlamalar, birbirinden farklı boyutta olmuştur. Irak’a yönelik kontrolü içeren yaptırımlar, İran’ın kontrolü için seçilen hareket tarzından çok daha sert olmuştur. (Cleveland, 2008, s. 568-569). Bu yaptırımlar Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu (UNSCOM) tarafından gerçekleştirilen araştırmalara yönelik Irak rejiminin işbirliği eksikliği nedeniyle uzun süre devam etmiştir. Sonuç olarak Irak, savaşın ardından yoksulluk, işsizlik ve hastalıklarla boğuşmuştur (Cleveland, 2008, s. 534-538). Yaptırımların doğurduğu felaket, bölgedeki karışıklık için uygun bir zemin yaratmaya devam ederken, yaptırımların kendisini önemli bir eleştiriye açık bırakmıştır: “Güvenlik Konseyi’nin bir ulusun refahını bir diktatörün iyi davranışına rehin tutması mantığa aykırıdır” (Normand, 1996, s. 43).

Amerika’nın I. Körfez Savaşı’ndaki asimetrik teknoloji üstünlüğü, Sovyetler Birliği’nin de çöküşüyle birlikte Washington’ın Orta Doğu’daki etki kapasitesini hegemon bir boyuta yükseltirken

(Cleveland, 2008, s. 545) 11 Eylül 2001’de bu asimetrik teknolojik üstünlüğü, asimetrik bir tehditle⁷⁹ karşılaşmıştır. 11 Eylül sabahı Florida’da 2. sınıf öğrencilerine kitap okuyan Bush, New York ve Washington’dan gelen haberlerle ziyareti yarıda kesmek zorunda kaldı. New York’ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi’nin güney ve kuzey kulelerine ve Washington’daki Pentagon binasına çarpan yolcu uçakları, 3,000’den fazla kişinin ölümüne sebep olmuş ve güvenlik paradigmasını derinden etkilemiştir (Tanner, 2005, s. 216-218). Böylelikle Irak’ın güvenlikleştirilmesi, güvenlik paradigmasının değişimiyle birlikte yoğun bir şekilde gerçekleştirilecekti.

Literatürde, Bush’un ihtiyacı olan “casus belli” “propaganda mucizesi” olarak (Tanner, 2005, s. 292) tanımlanır. Tanner, 2003 Irak Savaşı’nı Baba Bush ve Oğul Bush yönetimlerini kıyaslayarak açıklamaktadır. Özellikle 11 Eylül temalı propagandaya odaklanan Tanner, “Şer Ekseni”⁸⁰ndeki devletler arasından güvenlikleştirmesi ona göre en zor olan ülkeyle girilen savaşa tarihsel ve eleştirel bir perspektiften yaklaşmaktadır (Tanner, 2005). İngiliz askeri tarihçi Keegan ise; savaşın nedenlerini, komplikasyonlarını, maliyetlerini ve sonuçlarını incelediği eserinde Amerikan ve İngiliz yönetimlerinin Bağdat’a yönelik stratejilerini ele alırken, halklarını ikna süreçlerini bu stratejinin en önemli parçalarından biri olarak incelemektedir (Keegan, 2005). Terörizme karşı savaşı bir fetih savaşı olarak gören Chossudovsky ise, 2003 Irak Savaşı’nı “American military-industrial complex” (Amerikan askeri-endüstri kompleksi) için bir gerekçe olarak görüp, uluslararası sisteme farklı bir şekilde sunulduğunu iddia etmektedir (Chossudovsky, 2005). Dadge (2006), Miller (2004) Amerikan medyasının halkın iknasındaki rolüne odaklanıp bu rolün belirleyici etkenlerden olduğunu iddia ederken; Altheide ve Grimes (2005), Amerikan’ın güvenlikleştirme işlemini başarılı bulmakta ve Saddam’ın nasıl “şeytanlaştırıldığına” odaklanmaktadır. 2003 Irak Savaşı’nı güvenlikleştirme çerçevesinde inceleyen ve güvenlikleştirmenin nasıl, hangi bağlamda gerçekleştirildiğini analiz eden Baysal’a (2019) göre Amerika’nın güvenlikleştirme işlemi başarıyla sonuçlanmıştır. Fischer ve Biggar’a (2011) göre ise, Irak’taki savaş; savaş kriterlerinden⁸¹ herhangi birini tam olarak

⁷⁹ “Dünyanın en yoksul bölgelerinden birindeki kampta yaşayan küçük bir grup İslamcı radikalın, düşük bütçeyle tasarladığı bir plan, Amerikan ekonomik, askeri ve politik gücünün ikonlarını hedef almıştı” (Freedman, 2019, s. 401-402).

⁸⁰ Bush’un 29 Ocak 2002 tarihli Kongre konuşmasında Irak, İran ve Kuzey Kore için kullandığı tabirdir: “Bu devletler ve terörist müttefikleri, dünya barışını tehdit etmek için silahlanan bir şer eksenini oluşturmaktadır. Kitle imha silahları arayan bu rejimler ciddi ve giderek büyüyen bir tehlike oluşturmaktadır” (Bush, 2002b). Tabirin orijinal versiyonu “nefret eksenini” (axis of hatred) şeklinde ve yalnızca Irak’ın terörizm ile bağlantısı olduğuna dair bir vurgu yapma amacı taşımaktaydı. Nefret eksenini tabirinin yaratıcısı Beyaz Saray konuşma yazarı olan David Frum’un patronu olan Michael Gerson, kavramı “şer eksenini” (axis of evil) olarak güncellerken Bush’un ulusal güvenlik danışmanı ve yardımcısı da kavramı genişletmiştir. Buna göre kavramın içerisine dahil edilen ülkeler İran ve Kuzey Kore olarak genişlemiştir. ABD’nin komünizm karşıtlığının yerini dolduracak bir görevi olmakla birlikte bu görevin tanıtımını sağlayacak “imza” bir söylemi bulunuyordu. Bu kavrama göre terörizm sorumluluğu bütüncül bir nitelik taşıyordu. Dolayısıyla 11 Eylül’ün sorumluluğu, terörist müttefikleri olan ve elinde kitle imha silahı barındıran ülkelere ait oluyordu. Zira bu ülkeler, ellerindeki biyolojik veya kimyasal silahları terörist gruplarla paylaşabilme ve dolayısıyla ABD sokaklarına saldıracak potansiyeline sahip ülkelerdi (Heradstveit & Bonham, 2007, s. 422-424).

⁸¹ Söz konusu savaş kriterleri “haklı bir savaş nedeni, doğru bir niyet, yetkin bir otorite, savaşın son çare oluşu, orantı ilkesi (savaşın sonucunda elde edilen zarar, faydadan daha ağır basmamalıdır), muharebe dışındaki dokunulmazlıklara göre davranılması ve savaşın adil bir barışa bitmesidir” (Fischer & Biggar, 2011, s. 687).

karşılamamaktadır. Bu çalışma, okuyucu için Irak'taki güvenlikleştirmede propagandanın rolünün sorgulanmasının gerekli olduğu fikrini uyandırmaktadır. Seagren ve Henderson (2018), Amerikan hükümetinin kamuoyunu savaşa ikna etmek amaçlı propagandayı ne ölçüde kullandığını analiz ettikleri çalışmalarında, propagandanın önemini sorgulasalar da, bunu güvenlikleştirme teorisi bağlamında incelememektedirler. Aynı şekilde Kuttub (2007) da savaşın medyadaki yerini sorgulamakta ancak bunu güvenlikleştirme çerçevesinde gerçekleştirmemektedir. O'Reilly (2008) ise, Irak'taki güvenlikleştirme işlemini yeni medya üzerinden incelemekte ancak çalışmasını, propaganda faaliyetlerinin analizi noktasında “vatanseverlik” duygusunun nasıl kullanıldığını sorgulamakla sınırlı tutmaktadır. Bu çalışmada ise, literatürdeki çalışmalar göz önünde bulundurularak propaganda ve güvenlikleştirme arasındaki ilişki detaylı bir şekilde analiz edilmeye ve propagandanın güvenlikleştirmedeki rolü, 2003 Irak Savaşı sürecinde Amerika'nın Irak'ı güvenlikleştirme işlemi aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Soğuk Savaş'ın ardından geride kalan büyük güç, dünyanın geri kalanının rekabet edemeyeceği bir ekonomik ve kültürel etki kapasitesine sahipti. Britanya'nın Viktorya dönemini aratmayan ABD, 1990'lardan itibaren elde ettiği hakimiyete kılavuzluk edecek bir dış politikanın dizaynı konusunda muğlak bir görünüm çizmekteydi. Teknik açıdan kararsız, ruhsal açıdan ilgisizlerdi. 1989-2000 yılları arasında Amerika'daki televizyon kanallarının dış dünya ile ilgili haberleri, 1989 yılı öncesine göre üçte iki oranında azalmış ve yapılan anketlerin gösterdiğine göre Amerikan halkının ilgi odağı da dış politika yerine büyük oranda iç meselelerde toplanmıştı.⁸² Odağını dış politikada tutan kesim ise Amerikayı yenilmez olarak görüp diğer uluslara yönelik ilginin azalması gerektiğini düşünmekteydi. Bu bakış açısına göre Amerika için bir tehdit söz konusu bile değildi. 1997'de Joseph Nye ve James Woolsey, ABD'nin ulusal güvenlik politikasında kitle imha silahları ve terörizme öncelik verilmesi gerektiğini belirtirken Amerikan toplumunun doğasının bu konudaki engel rolüne vurgu yaptılar.⁸³ Bu vurgu, “Pearl Harbor⁸⁴ zihniyeti”ydi. Bu zihniyete göre yeterli bir savunma önlemi almak için bir saldırı ön koşuldu. Üstelik kitle imha silahı ve terörizm harmonisi, ABD'nin en az hazırlıklı olduğu

⁸² Amerikalı gençler için “farklı bölgelerin yemek tarifleri, Orta Doğu diplomasisinden daha ilgi çekiciydi” (Rutenberg, 2001).

⁸³ Bkz. Joseph S. Nye Jr. & R. James Woolsey, “Perspective on Terrorism”, *Los Angeles Times*, 1 Haziran 1997, M5; <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-107shrg75040/html/CHRG-107shrg75040.htm>.

⁸⁴ 7 Aralık 1941'de, II. Dünya Savaşı sırasında Japonya'nın Amerika'nın Pasifik'teki filosuna yönelik gerçekleştirdiği “sürpriz” saldırıdır (Vidyalankar, 1980: 847). Dönemin ABD Başkanı Roosevelt, Amerikan Pasifik Filosu'nu Hawaii'nin Oahu Adası'na konuşlandırırken Amerikan tarihindeki en maliyetli deniz felaketinin bu noktada gerçekleşeceğini tahmin etmiyordu. Bu konuşlanma, Japon donanmasına Pasifik'te önemli bir baskı hissettiriyordu. Nitekim Japon Amiral Yamamoto için söz konusu stratejik problem, “boğazımıza dayanmış bir hançer” şeklinde tanımlanıyordu. Japonya için Amerikan stratejisini dağıtmak, sadece Amerikan deniz ticaretini baltalamak veya Doğu Asya'daki varlıklarını gasp etmek gibi onlara dolaylı yoldan zarar verecek yöntemlerle gerçekleştirilmemeliydi. Japon karar alıcılar için Japonya'ya Pasifik'te arzuladığı geniş manevra alanını sağlamak, Pearl Harbor'a yapılacak bir saldırıyla mümkün görünüyordu (Coox, 1994, s. 211-212). Amerikalı karar alıcılar için ise sürpriz olan bir Japon saldırısı değildi. Amerikalıları şaşırtan asıl şey, saldırının gerçekleştirildiği yer ve saldırının havadan gerçekleştirilmesi olmuştu. Sonuç olarak Amerikalı liderler bir Japon saldırısı beklemiş ancak bu saldırı önlememişti (Vidyalankar, 1980, s. 847-849).

tehdit türü olarak belirtilmişti. Nitekim 11 Eylül 2001, Nye ve Woolsey'i haklı çıkarmıştır (Nye, 2003, s. vii-x).

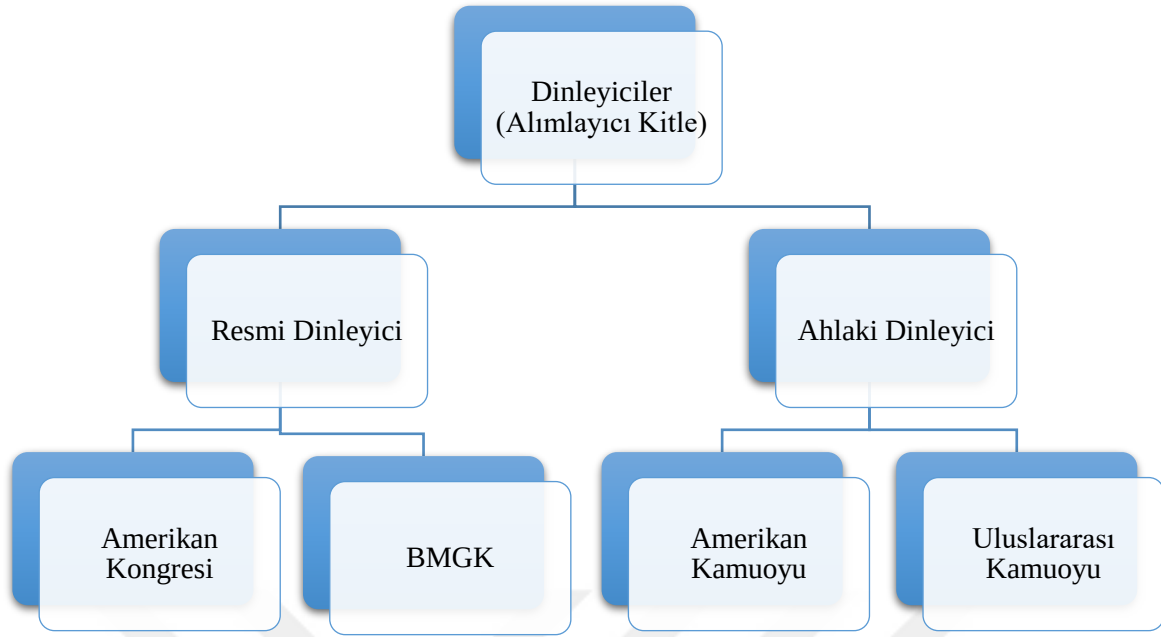
Varoluşsal bir tehdidin retoriği, güç kullanımının legalizatörü olarak 11 Eylül günü Bush'un Oval Ofis'teki sözleriyle kendini göstermiştir: “Bu eylemleri gerçekleştiren teröristler ile onları barındıranlar arasında ayırım yapmayacağız” (American Rhetoric, 2020). Amerikan istihbarat kuruluşları, yalnızca bir gün içinde, bu saldırıların El Kaide üyeleri tarafından gerçekleştirildiğini ortaya çıkarmışlardır⁸⁵ (Tanner, 2005, s. 219). Amerikan hükümetinin cevabı, “terörizme karşı savaş” temasıyla Taliban'ı devirip El Kaide'yi dağıtmak amaçlı Afganistan'a girmek olmuştur (Freedman, 2019, s. 403). Ancak Bush yönetimi için Afganistan, Irak'a yönelmek için bir “sıçrama tahtası” olmuştur (Tanner, 2005, s. 268). İran İslam Devrimi'nin ardından ABD için İsrail'in bölgede artan önemi ve güvenliği, bölgedeki petrol kaynaklarının Amerikan güdümünde olmasına yönelik arzu ve 43. hükümetin bir diktatöre karşı alacağı zaferin Amerika'da yaratacağı etki; Irak'a yönelmenin dile getirilmeyecek nedenleri olmuştur (Tanner, 2005, s. 315-320). “Ya bizimlesiniz ya da teröristlerin yanındasınız” (Dunn, 2005, s. 15) anlayışıyla ortaya çıkan “terörizme karşı savaş”, eski düşmanları yeni müttefikler haline getirme yolunda, diğer devletleri de terörizme karşı savaşmaya davet etmekteydi. Amaç, terörün kökünü kazımak ve anti-demokratik bölgelere demokrasi getirmeye kadar varmaktaydı (Dunn, 2005). O gün teröre karşı savaş ilan etmek ne kadar mantıklıysa, küresel terörizmin kökünü kazımak ve Orta Doğu'ya demokrasi getirmek de o kadar imkansız hedefler olmuştur (Booth, 2012, s. 516). Bush hükümeti, terörizm tehdidinin engellenmesi adına bir doktrin ortaya atmıştır. “Önleyici Savaş Doktrini” şeklinde anılan bu doktrin, nefsi müdafaanın tanımını genişletiyordu. Buna göre bir saldırı, gerçekleşmeden önce engellenmeliydi. Bush'un Haziran 2002'deki konuşmasında andığı bu sözleri, Irak'ın güvenlikleştirilmesinin de temelini oluşturuyordu (Kane & Lonsdale, 2016, s. 119-120): “Güvenliğimiz, tüm Amerikalıların ileriye dönük ve kararlı olmasını, özgürlüğümüzü ve yaşamlarımızı savunmak için gerektiğinde önleyici eyleme hazır olmasını gerektirecektir” (The New York Times, 2002). Zira “yalnız bugünde değil”, gelecekte de mevcut olan bir varoluşsal tehdidin inşası gerçekleştiriliyordu. Bu propagandayla birlikte yaratılması hedeflenen algıya göre, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları (KİS) ele geçirebilme imkanı, o silahlara gerçekten sahip olmasıyla aynı tehdidi içermektedir. Nitekim bu silahların terörist grupların eline geçmesi, yıkıcı sonuçlar doğurabilirdi. Farklı ve rasyonel ölçütlerle anlaşılmaz olan bu düşman, varoluşa karşı düzensiz ve belirsiz bir tehditti. Varoluşsal bu tehdidin sunumu, meselenin siyasi boyutta çözümünü engelleyip belirsiz düşmana önleyici müdahaleyi gerektiriyordu. Düşman artık herkes olabilir ve Saddam rejimi, bu teröristlere imkan sağlayabilir ya da bu silahları direkt kullanabilirdi. Bu belirsizlik, korkuyu doğuracaktır (Balta Paker, 2017, s. 113-114).

⁸⁵ Bu kadar kısa sürede elde edilen sonuçlar, Amerikan istihbaratının bu insanlardan haberi olmasına rağmen böyle bir saldırıyı neden önleyemedikleri sorusunu gündeme getirmiştir. Ancak bu, başka bir çalışmanın konusudur.

Amerikan hükümeti, bu güvenlikleştirme yapısını oluşturmak için çeşitli söylemlerde bulunmuştur. Bush'un bu sözleri, güvenlik sendromunu yaratmak adına sözü edilen korkuya ve güvensizliğin enjeksiyonuna işaret etmektedir: “Özgürlüğe yönelik en büyük tehlike, radikalizm ve teknolojinin tehlikeli kavşağında yatmaktadır. Balistik füze teknolojisi ile birlikte kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların yayılması gerçekleştiğinde, zayıf devletler ve küçük gruplar bile büyük ulusları vurmak için yıkıcı bir güce sahip olabilirler” (The New York Times, 2002). Bush, bu sözleriyle birlikte Amerikan halkı (büyük ulus) üzerinde bir yok olma korkusu oluşturup bunun enjeksionunu gerçekleştirmektedir. Yaratılmak istenen güvenlik sendromuna neden olacak tehdit ise, KİS'e sahip olan radikaller, teröristler ve onları barındıranlardır. Bu muğlak tehdidin imgelemi ise, Amerikan hükümetinin karar verme yetkisini genişletip bu kararların meşruiyet zemini kazanmasına neden olmaktadır (Balta Paker, 2017, s. 120). Bu noktada güvenlikleştirmenin başarıya ulaşması için gerekli olan öncüllerden “alımlayıcı kitle”nin iknası ve “kolaylaştırıcı koşullar”ın yayılımı için; hedef kitlenin duygu, tutum ve davranışlarını değiştirme amacı güden propagandanın kullanımı karşımıza çıkmaktadır.

Irak'ın güvenlikleştirilmesinde “alımlayıcı kitle” (ikna edilmesi gereken kitle) 2 grupta kategorize edilmek üzere 4 farklı kitleye ayrılmaktadır. Alımlayıcı kitle, güvenlikleştirme birimlerinde “dinleyici”ye işaret etmektedir. Bu bağlamda “resmi dinleyiciler”, her ikisi de tartışmalı olsa da, Kongre ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'dir.⁸⁶ “Ahlaki dinleyiciler” ise, Amerikan kamuoyu ile uluslararası kamuoyudur (Baysal, 2019, s. 369-370). (Bkz. Şekil 4.1.)

⁸⁶ Kongre'nin savaş ilan etme yetkisine karşılık, 1973'te alınan kararlar doğrultusunda Başkan, ABD'yi Başkomutanlık yetkisiyle savaşa sokabilir. Ancak Kongre 60-90 gün içerisinde bu karara onay vermediği sürece Başkan, askerleri geri çekmek zorundadır (Allison, 1976, s. 97-98). Bununla birlikte güç kullanımının ön şartı BMGK onayıdır. Ancak bu onay olmadan güç kullanımı imkansız değildir (Baysal, 2019, s. 370).

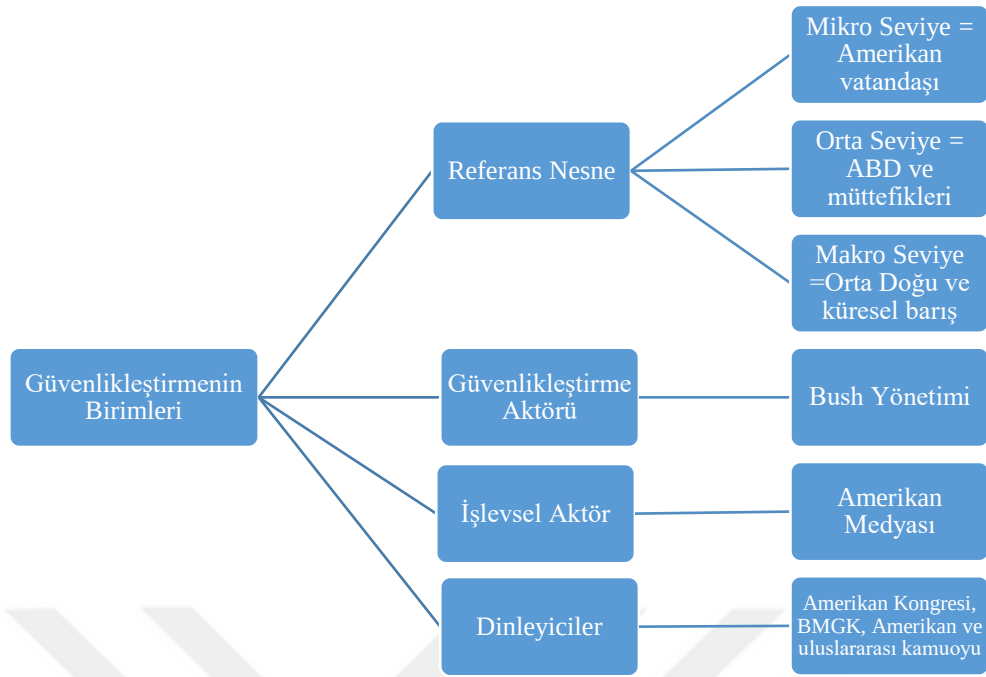
Şekil 3.1: Güvenlikleştirme Birimlerinde “Dinleyici” (Alımlayıcı Kitle)’nin Irak’ın Güvenlikleştirilmesine Göre Kategorizasyonu

Kolaylaştırıcı koşullara baktığımızda ise, bu koşullar; varoluşsal bir tehdit, sosyal konum ve tarihsel ilişkilendirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Irak’ın güvenlikleştirilmesindeki kolaylaştırıcı koşullardan birincisi; yaşamsal bir tehdidin çıkış yoluyla birlikte inşası olarak, Irak’ın KİS’e sahip olması ve terörizm bağlantısı nedeniyle Amerika’ya saldırmasıdır. İkincisi; güvenlikleştirenin, onu eyleme geçirecek bir otoritesinin bulunması ve sosyal konumu ile alakalı olmak üzere, Amerikan’ın demokratik ve refah bir devlet olması ve Bush’un Başkomutanlık yetkisidir. Üçüncüsü; Saddam’ın özellikle Halepçe Katliamı olmak üzere geçmişteki saldırganlığının ve Amerika’nın uğradığı 11 Eylül 2001 Saldırıları’nın hatırlatılmasıdır. (Bkz. Şekil 4.2.)

Şekil 3.2: Kolaylaştırıcı Koşulların Irak'ın Güvenlikleştirilmesindeki Yansıması

Irak'ın güvenlikleştirme sürecinin birimlerine bakıldığında ise, ilk olarak, “referans nesne” (tehdidin yönlendirildiği nesne), 3 ayrı seviyede incelenebilir. Mikro seviyedeki referans nesnesi, Manhattan sokaklarında iş çıkışı arkadaşlarıyla buluşmaya giden bir Amerikalı, yani Amerika'daki bireylerdir. Orta seviyedeki referans nesnesi, ABD ve müttefikleri (genel anlamda Batı dünyası)'dır. Makro düzeydeki referans nesnesi ise, Orta Doğu ve küresel barış ortamıdır. Buna göre Irak, bölgesel ve küresel barış için bir tehdit olarak sunulmaktadır. İkincisi, “güvenlikleştirme aktörü” (olağanüstü önlemler alabilmek adına varoluşsal tehditler sunan birim) olarak, en önemli aktör George Bush olmak üzere, Bush yönetimidir. Nitekim ABD, Kongre'de özellikle demokratlar olmak üzere Irak'ın işgaline karşı gelenler de bulunması nedeniyle tekil bir aktör olarak ele alınamamaktadır. Üçüncüsü, “işlevsel aktör” (güvenlikleştirme sürecini güvenlikleştirme aktörü veya referans nesne olmaksızın etkileyen birim) olarak, genel anlamıyla Amerikan medyasıdır. Irak'ın güvenlikleştirilmesinde medya, güvenlikleştirici aktör (Bush yönetimi) ile hedef kitle/kitleler arasındaki iletişim kolaylaştırıcısı ve kanalı olarak rol almıştır. Sonuncusu, “dinleyiciler” (güvenlikleştirme işleminin aslında ikna etmekle ilgili olmasına bağlı olarak ikna edilmesi gerekenler) olarak, yukarıda da belirtildiği gibi, Amerikan kamuoyu, uluslararası kamuoyu, Amerikan Kongre'si ve BMGK'dır (Baysal, 2019, s. 368-370). (Bkz. Şekil 3.3.)

Şekil 3.3: Güvenlikleştirme Birimlerinin Irak'ın Güvenlikleştirilmesine Göre Kategorizasyonu

Irak'ın güvenlikleştirilmesinde, alımlayıcı kitlelerin iknası adına güvenlikleştirici aktör, işlevsel aktör aracılığıyla bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. Nitekim propaganda, hedef kitlelerin duygu, tutum ve davranışlarında propaganda yapıcının lehine değişiklik yaratmak amacıyla “koletif tutumların manipülasyonu”nu içererek bu ikna sürecinde önemli bir rol oynar. Dolayısıyla Bush yönetimi; Amerikan halkı, uluslararası toplum, Kongre ve BMGK'deki algıları, Irak'a karşı savaş açmanın gerekliliği doğrultusunda etkilemek adına “kısa sürede”⁸⁷ yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. Bush yönetiminin, Saddam rejiminin KİS ürettiği veya onlara sahip olduğu ve teröristlerle bağlantısı olduğu yönündeki yoğun propagandası, Irak müdahalesine meşruiyet amacı taşımış ancak işgal sonrasında dahi bu iddialar kanıtlanamamıştır (Dedeoğlu, 2018, s. 258). Güvenlikleştirme bir “söz edimi” olması nedeniyle, George W. Bush'un 29 Ocak 2002 ile 17 Mart 2003 (Irak'a Özgürlük Operasyonu'nun 3 gün öncesi)'e kadar Irak ile ilgili yaptığı 50 adet konuşma (Procon, 2009) ve dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in 5 Şubat 2003'te BMGK'de yaptığı 1 saat 16 dakikalık konuşmanın (American Rhetoric, 2003) analiz edilmesiyle ortaya çıkan sonuçlara göre, yürütülen propagandanın belirli ana temaları ve alt temaları bulunmaktadır.

⁸⁷ Buzan'a göre, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni güvenliklestirmesi uzun soluklu ve başarılı bir güvenlikleştirme işlemidir. Irak'ın güvenlikleştirilmesi ise, daha kısa sürede gerçekleştirilmiş ve başarı düzeyi Sovyetler Birliği'nin güvenlikleştirilmesine erişememiştir (Buzan, 2008, s. 108).

Tablo 3.1: Irak'ın Güvenlikleştirilmesi İçin Kullanılan Propaganda Temalarının, George W. Bush'un 50 Konuşması İçerisinde Kaç Defa Kullanıldığının Sayısal Biçimde ve 50 Konuşmanın Yüzde Kaçında Kullanıldığının Orantısal Biçimde Gösterimi

Tema Seviyesi	Tema	Kolaylaştırıcı Koşul	Sayı	Yüzde
Ana Tema	Terörizm	Varoluşsal Tehdit	131	%52
Ana Tema	KİS	Varoluşsal Tehdit	94	%72
Alt Tema	Diktatörlük	Sosyal Konum	36	%48
Alt Tema	Düşmanlık	Varoluşsal Tehdit	14	%22
Alt Tema	11 Eylül	Tarihsel İlişkilendirme	17	%20
Alt Tema	Barış	Varoluşsal Tehdit / Sosyal Konum	61	%50

Ana temalar, KİS ve terörizmdir. KİS teması, Saddam rejiminin KİS'e sahip olduğu ve/veya olmaya çalıştığına yönelik nükleer hırslarını içermekte ve bu nedenle Amerikan'ın Irak'a müdahale etmesi gerektiği algısını yaratmayı hedeflemektedir. Terörizm teması ise, Saddam rejiminin terörist gruplarla bağlantısı olduğuna ve onları barındırdığına yönelik bir algı yaratmayı hedeflemektedir. İki temanın bulunduğu ortak nokta ise, Saddam rejiminin terörist gruplara KİS sağlamasına yönelik yapılan suçlamalardır. Alt temalar ise; diktatörlük, düşmanlık, 11 Eylül, ve barıştır. Diktatörlük teması, Saddam'ın insan haklarını ihlal eden bir diktatör olduğunu içermektedir. Düşmanlık teması ise, Irak'ın Amerikan düşmanı bir ülke olduğunu ve Amerikan düşmanı ülke ve gruplara destek olacağını içermektedir. Bu, Wæver'in "toplumsal güvenlik" kavramındaki tehdittir (Wæver, 2008, s. 153).⁸⁸ 11 Eylül teması, bir hatırlatmayı içermekte ve hedef kitlelerin 11 Eylül ile Irak arasında bir bağlantı kurmasını hedeflemektedir. Barış teması ise, hem Saddam rejiminin bölgesel/küresel barışa bir tehdit oluşturduğunu ve Amerikan'ın bu barışı sağlayacak ülke olduğunu içermektedir. Bu tabloya göre en yoğun kullanılan temalar, terörizm ve KİS temaları olmuştur.

Tablo 3.2: Irak'ın Güvenlikleştirilmesi İçin Kullanılan Propaganda Temalarının, Colin Powell'ın 5 Şubat 2003'te BMGK'de Yaptığı 1 Saat 16 Dakikalık Konuşması İçerisinde Kaç Defa Kullanıldığının Sayısal Biçimde Gösterimi

Tema Seviyesi	Tema	Kolaylaştırıcı Koşul	Sayı
Ana Tema	Terörizm	Varoluşsal Tehdit	26
Ana Tema	KİS	Varoluşsal Tehdit	17
Alt Tema	Diktatörlük	Sosyal Konum	0
Alt Tema	Düşmanlık	Varoluşsal Tehdit	0
Alt Tema	11 Eylül	Tarihsel İlişkilendirme	1
Alt Tema	Barış	Varoluşsal Tehdit / Sosyal Konum	2

Colin Powell'ın konuşmasının referans alındığı tabloda da, terörizm ve KİS temalarının kullanılma yoğunluğu göze çarpmaktadır. Ancak diktatörlük, düşmanlık gibi temaların kullanılmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, BMGK'deki kitle için önemli olan şeyin; Amerikan düşmanlığı veya Saddam iktidarının sosyal konumundan ziyade, bu iktidarın kitle imha silahlarına sahip olması ve

⁸⁸ Toplumsal güvenlik, "bir topluluğun; kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması"dır (Wæver, 2008, s. 153).

terör eylemlerine girişmesi olmasıdır. Ancak bu durum dahi, dinleyici için varoluşsal bir tehdit içermediği sürece, Irak'a yapılacak bir müdahalenin desteklenmesi için tek başına yeterli değildir. Irak'a yönelik askeri bir müdahalenin desteklenmesi amacıyla Bush hükümetinin gerçekleştirdiği konuşmalarda, güvenlikleştirmenin başarılı olabilmesi için söz konusu propaganda temaları; dinleyiciye, önemli propaganda teknikleriyle birlikte aktarılmıştır:

Tablo 3.3: Bush Hükümetinin Gerçekleştirdiği Konuşmalarda Kullanılan Propaganda Teknikleri ve Bu Tekniklerin Güvenlikleştirmeye Etkileri

Propaganda Tekniği	Söylem / Kullanım Şekli	Konuşmacı ve Tarih	Güvenlikleştirmeye Etkisi
Sembolize Etmek / Gruplandırmak	“Bu yeteneklerle Saddam Hüseyin ve terörist müttefikler, en güçlü oldukları anda ölümcül çatışmayı seçebilirler.”	George W. Bush 17 Mart 2003	Güvenlikleştirmenin başarısını etkileyen “biz ve onlar” ayrımını keskinleştirmek ve “onlar”ı şeytanlaştırmak
Rözenans Yaratımı / Tekrar	“Irak, terörle savaşın bir parçasıdır. Irak, teröristlerle bağları olan bir ülkedir. Irak teröristleri eğiten bir ülkedir, teröristleri silahlandırabilecek bir ülkedir.”	George W. Bush 6 Mart 2003	Sürekli iletilen mesajlarla, dinleyicilerin varoluşsal bir tehdidin yokluğunu içeren düşüncelerinin dirençlerinin kırılmasına yardımcı olmak
Seçme	“Bildiğimiz her şeyi size söyleyemem. Ama sizinle paylaşabileceklerim, hepimizin yıllar boyunca öğrendikleriyle birleştğinde derinden rahatsız edicidir.” ⁸⁹	Colin Powell 5 Şubat 2003	Birçok karmaşık bilgi içerisinden, tehdit unsurunun yaratabileceği etki kapasitesini içeren bilgilerin seçilmesiyle, acil bir olağanüstü müdahale onayının alınmasını desteklemek
Kaynak İnanırlığı	“Bugün bu oturumun gerçekleşmesini iki amaç için istedim. Birincisi Dr. Blix ⁹⁰ ve Dr. ElBaradei ⁹¹ tarafından yapılan temel değerlendirmeleri desteklemektir. Dr. Blix'in 27 Ocak'ta bu konseye bildirdiği gibi, "Irak, kendisinden talep edilen silahsızlanmayı bugün bile gerçek anlamda kabul etmemiş görünüyor.”	Colin Powell 5 Şubat 2003	Dinleyicilerin güvенеbileceği kaynakları referans göstermek, tehdidin gerçekçiliğini ve güvenlikleştirici aktörün inanırlılığını artırarak güvenlikleştirme başarısını olumlu yönde etkilemektedir.
Fikir Liderleri / Otoriteye Başvurmak	"Her iki siyasi partinin Kongre üyeleri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeleri, Saddam Hüseyin'in barış için bir tehdit olduğu ve silahsızlandırılması gerektiği konusunda hemfikirdir.”	George W. Bush 7 Ekim 2002	Güvenlikleştirici aktörün Bush hükümeti olması ve Irak'ı güvenlikleştirecek söylemlerin Amerikan Başkanı George W. Bush ve/veya ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından aktarılması ve bu söylemlerde BMGK üyelerinin fikirlerine yer verilmesi; bunun dinleyiciler adına resmi ve önemli kanallar olması, olağanüstü müdahaleye yönelik fikirleri destekleyerek güvenlikleştirmeye katkı sağlamaktadır.
Yüz Yüze İletişim	Bush hükümeti, Irak'ı güvenlikleştirme sürecinde sık sık televizyon karşısında açıklamalarda bulunmuştur. Colin Powell'ın BMGK'de gerçekleştirdiği konuşma, gösterdiği görüntüler (slaytlar) ve ses kayıtları veya Bush'un televizyon karşısında gerçekleştirdiği bütün konuşmalar bunun önemli örnekleridir.	Colin Powell 5 Şubat 2003 & George W. Bush 7 Ekim 2002	Beden dilinin, görsellerin ve işitsel argümanların denkleme dahil edilmesi inanırlılığı artırarak güvenlikleştirmeye olumlu bir etkiye bulunmaktadır.

⁸⁹ Seçilen bu “bilgi”ler, şu şekilde özetlenmiştir: “Irak’ın davranışları, Saddam Hüseyin ve rejiminin hiçbir çaba göstermediğini, uluslararası toplumun gerektirdiği şekilde silahsızlanma için hiçbir çaba göstermediğini açığa çıkarıyor. Nitekim gerçekler ve Irak’ın davranışları, Saddam Hüseyin ve rejiminin daha fazla kitle imha silahı üretme çabalarını gizlediğini gösteriyor” (American Rhetoric, 2003).

⁹⁰ Dönemin UNMOVIC (Birleşmiş Milletler İzleme, Doğrulama ve Teftiş Komisyonu) başkanıdır.

⁹¹ Dönemin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın genel müdürüdür.

Tablo 3.3. (devamı)

Grup Davranışı / Sürü Psikolojisini Kullanma	"Dünya, Irak'ın silahsızlandırılması için 12 yıl bekledi. Amerika ülkemize, dostlarımıza ve müttefiklerimize yönelik ciddi ve giderek artan bir tehdidi kabul etmeyecektir."	George W. Bush 28 Ocak 2003	Tehdidin sadece ABD'yi ilgilendirmediği belirtilerek daha fazla referans nesne oluşturulmuştur. Artan referans nesne grup davranışını tetiklemektedir ve böylelikle 1+1=3 çıktısı elde edilmektedir. Nitekim gruplar, onları oluşturan üyelerden daha fazlasını ifade etmektedir.
Ödül ve Ceza Vermek	"ABD barış adına, özgürlük adına bir koalisyona öncülük edecek ve Saddam Hüseyin'i silahsızlandıracaktır." & "Bugün teröre karşı savaşın en büyük tehlikesi, Amerika'nın ve dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük tehlike, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olan kanunsuz rejimlerdir. Bu rejimler bu tür silahları şantaj, terör ve toplu katliam için kullanabilirler."	George W. Bush 4 Kasım 2002 & George W. Bush 28 Ocak 2003	Güvenlikleştirici aktör ödüllerle, kendisiyle aynı safta olanların fikirlerini yoğunlaştırırken kayıtsız tutumları cezbetmeyi hedeflemektedir. Kendisiyle aynı safta olmayanların tutumlarını ise tersine çevirmeyi amaçlamaktadır. Irak'a yönelik bir askeri müdahalenin yokluğunda yaşanacakların algılanması, dinleyicileri Bush hükümetinin fikirlerine iterek güvenleştirmeyi olumlu etkilemektedir.
Tekelleşmiş İletişim Kaynağı	Bush hükümeti, güvenleştirmenin başarılı olabilmesi adına olayları, söylemleri ve genel olarak hikayeyi belirli bir çerçevede ⁹² tutmuştur. Bu çerçeve, Saddam Hüseyin'in KİS'e sahip olması ve terörist gruplarla müttefik olup ABD ve müttefikleri için bir tehdit oluşturduğu yönündedir. Bush hükümeti, Saddam iktidarının KİS'e sahip olmadığı veya terörist gruplarla bağlantısının olmadığına yönelik haberleri bu çerçevenin dışında tutmuştur (Hiebert, 2003).	Bush Hükümetinin Genel Yaklaşımı 29 Ocak 2002- 17 Mart 2003	Devamlı şekilde Saddam iktidarının bir tehdit içerdiğine yönelik bir propagandaya maruz kalan dinleyici, aksi yönde bir mesaj almadıkça bir süre sonra bu tehdidi içselleştirecektir.
Gücün Görsel Sembolizasyonu	George W. Bush, konuşmalarının çoğunu Amerikan bayrağının önünde gerçekleştirerek Amerika'nın gücünü sembolize etmiştir. Özellikle büyük bir ABD bayrağı önünde ABD ordusunun yeşil ceketiyle yaptığı konuşma (Reuters, 2003), bu sembolizasyonun önemli bir örneğidir.	George W. Bush 3 Ocak 2003	Acil bir istisnai müdahalenin güçlü bir otorite tarafından gerçekleştirilecek olmasının dinleyicide uyandırdığı güven duygusu, güvenleştirmenin başarısına olumlu bir etkide bulunmaktadır.
Dilin Hedefe Yönelik Tarafı ve Sembolik Kullanımı	"Bu rejimin iyi niyetini varsaymak, pervasız bir kumarda milyonların hayatı ve dünya barışı üzerine bahse girmektir. Ve bu almamamız gereken bir risktir." & "Bunlar gibi devletler ve onların terörist müttefikleri, dünya barışını tehdit etmek için silahlanan bir şer eksenini oluşturuyor."	George W. Bush 14 Eylül 2002 & George W. Bush 24 Ocak 2002	14 Eylül 2002'deki konuşmada Saddam rejimine yönelik askeri bir müdahale yapılmaması bir "kumar" olarak sembolize edilerek dinleyici üzerinde bu davranış şeklinin riskli ve kayıp getirme olasılığının hafife alınmayacak kadar büyük olduğu algısı oluşturulmaktadır. 24 Ocak 2002'deki konuşmada ise Irak, kötülüğü ifade eden "şer" kavramıyla isimlendirilerek her türlü kötülüğü yapabilecek bir düşman olarak sunulmaktadır. Bunlar, dinleyicilerin referans nesnelerini riske atmaması adına acil bir müdahaleye onay vermesine yardımcı olacak etkenlerdir.

⁹² Bilişsel psikoloji, söz konusu çerçevelenmenin insan beynindeki sinapslarda vücut bulunduğunu ve bu çerçevelenmenin gerçekler hakkında düşünmeyi oldukça zorlaştırdığını ifade etmektedir (Heibert, 2003: 244).

Tablo 3.3. (devamı)

Düşman Sunumu	“Bu sizin seçiminiz. Bu diktatörün Birleşmiş Milletlere meydan okumaya devam etmesine ve dolayısıyla sizi zayıflatmasına izin verip vermeme konusunda seçim hakkınız var. Ya da ABD'ye katılıp onun yapacağını söylediği gibi silahsızlandırabilirsiniz.” & "Irak'ta bir diktatör, Orta Doğu'ya hakim olmasını ve medeni dünyanın gözünü korkutmasını sağlayacak silahlar inşa ediyor ve saklıyor - ve buna izin vermeyeceğiz. Bu aynı zorbanın terör örgütleriyle yakın bağları var ve onlara silah sağlayabilir.”	George W. Bush 28 Ekim 2002 & George W. Bush 26 Şubat 2003	Düşman sunumu tekniğiyle Saddam hükümeti teröristlerle bağlantılı şekilde ötekileştirilmektedir. Böylece güvenlikleştirici aktör, “biz ve onlar” ikilemiyle dinleyicileri bir tarafı hızlı bir şekilde seçmeye itmektedir.
Korku Yaratımı	“Bu, Amerika ve dünya için acil bir görevdir, çünkü 11 Eylül olayları, dünyanın diğer tarafında toplanan bir tehdidin Amerikan anavatanına acı getirebileceğini açıkça göstermektedir. Irak'tan gelen tehlike açıktır ve kimyasal, biyolojik veya nükleer saldırı olasılığı ile bin kat daha fazladır. Bu tehdide karşı koymanın zamanı; gelmeden öncedir, ertesi gün değil.” &“Elbette diğer ülkeler de aynı riski taşıyor. Ama nefretin esas olarak bize yönelik olduğuna şüphe yok.”	George W. Bush 11 Kasım 2002 & George W. Bush 26 Eylül 2002	Bush hükümetinin yarattığı korku, Saddam rejiminin coğrafi olarak çok uzakta da olsa Amerikan topraklarındaki vatandaşa yönelik bir tehdit içerdiği yönündedir. Bunu, 11 Eylül 2001 Saldırıları'nı da hatırlatarak gerçekleştirmektedir. Dinleyiciyi acil bir müdahaleye çağıran güvenlikleştirici aktörün yarattığı bu korku; dinleyicinin davranış modelini değiştirme, acilen birlik olma veya sürüye dâhil olma duygusunu tetiklemektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirici aktörün korku propagandası, güvenlikleştirmenin başarılı olmasını kolaylaştırmaktadır. & İkinci söylem, propagandanın farklı alımlayıcı kitlelere yönelik nasıl yürütüldüğünün önemli bir örneğidir. Bush hükümetinin korku propagandasını diğer ülkelere yönelik başarılı bir şekilde yürütebildiği senaryo, Irak'a yönelik askeri müdahalenin diğer devletler tarafından da desteklenmesini sağlayabilirdi.

Yukarıda görüldüğü üzere propaganda, barındırdığı tekniklerle Irak'ın güvenlikleştirilmesinde güvenlikleştirici aktörlere önemli fırsatlar sunmaktadır. Alımlayıcı kitlenin (dinleyicinin) varoluşsal bir tehdidin korkusunu hissetmesinde, acil bir istisnai müdahalenin gerekliliğine ve bu müdahaleyi gerçekleştirecek otoritenin gücüne ikna olmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu rol, farklı dinleyicilerde farklı sonuçlar doğurmuştur. Gerçekleştirilen analize göre, uygulanan propaganda sonrasında güvenlikleştirmenin başarısına yönelik bu farkın, güvenlikleştirmenin temel motivasyonu olan “korku”yu hissetme derecesine göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Yukarıdaki temalar ve kolaylaştırıcı koşulların, güvenlikleştirme birimleriyle birlikte propaganda analizlerinde kullanılan “Lasswell’in İletişim Modeli”ne (Sapienza, Iyer & Veenstra, 2015) uyarlanması, güvenlikleştirmeye propaganda arasındaki ilişkinin etkileşimini göstermektedir:

Tablo 3.4. “Lasswell’in İletişim Modeli”ne Göre Irak’ın Güvenlikleştirilmesinde Birimler, Kolaylaştırıcı Koşullar, Propaganda Analizi ve Güvenlikleştirmenin “Alımlayıcı Kitle”ye Göre Sonuçları

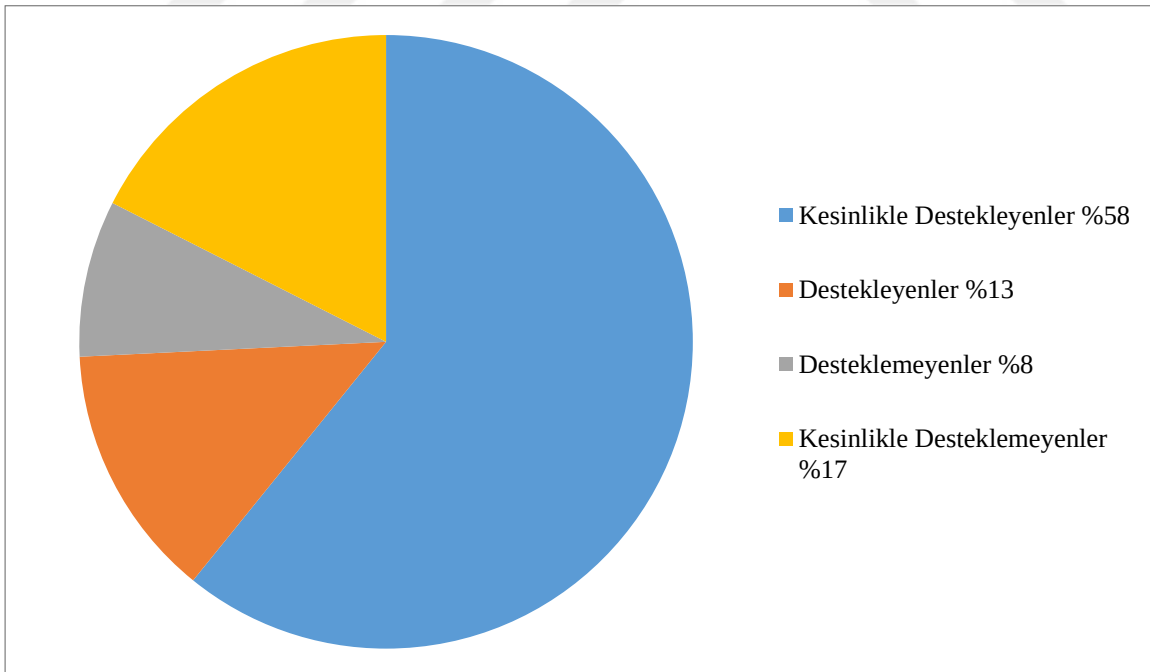
Lasswell’in İletişim Modeli	Kim Söylüyor? (Vericinin Analizi)	Kime Söylüyor? (Alıcının Analizi)	Hangi Kanal Aracılığıyla Söylüyor? (İletişim Kanalı Analizi)	Ne Söylüyor? (Mesajın Analizi)	Hangi Etki ile Söylüyor (Sonuç ve Etkilerinin Analizi)
Güvenlikleştirme Birimleri ve Kolaylaştırıcı Koşullar	Güvenlikleştirmeye Aktörü	Dinleyici (Alımlayıcı Kitle) / Referans Nesne	İşlevsel Aktör	Kolaylaştırıcı Koşullar / Varoluşsal Tehdit, Tarihsel İlişkilendirme, Sosyal Konum (Ayırt Edici Propaganda Temaları)	Güvenlikleştirmenin Sonucu
Birinci Model	George W. Bush Yönetimi	Amerikan halkı ve Amerikan Kongresi / Amerika’daki bireyler (mikro düzey) ve ABD ve müttefikleri (orta düzey)	Medya	KİS Terörizm 11 Eylül Düşmanlık	Irak’ın Güvenlikleştirilmesi Başarılı
İkinci Model	George W. Bush Yönetimi	Uluslararası Kamuoyu ve BMGK / Orta Doğu ve dünya barışı (makro düzey)	Medya	Diktatörlük Barış	Irak’ın Güvenlikleştirilmesi Başarısız

Yapılan analize göre, güvenlikleştirme sonucunu belirleyen değişken, propaganda temalarının alımlayıcı kitle üzerinde bıraktığı etki olmuştur. Nitekim güvenlikleştirme işleminin gerçekleştirilebilmesi için varoluşsal bir tehdidin sunumu gereklidir. Ancak 11 Eylül ve düşmanlık (Amerika ağırlıklı olmak üzere ABD ve müttefiklerine yönelik düşmanlık) temaları, KİS ve terörizm temalarının da Amerikan halkı ve Amerikan Kongresi kitlelerine yönelmesine neden olmuştur. Kolaylaştırıcı koşullardan tarihsel ilişkilendirme, herhangi bir terör saldırısının 11 Eylül’de olduğu gibi yine Amerikan topraklarında gerçekleşeceği algısında rol oynamıştır. Dolayısıyla “Birinci Model”deki alımlayıcı kitleler, propaganda temalarının kendilerinde varoluşsal bir tehdit etkisi bırakmaları nedeniyle, ABD’nin Irak’a yönelik bir askeri müdahalede bulunmasını desteklemişlerdir. Ancak “İkinci Model”deki alımlayıcı kitlelerde, propaganda temaları büyük çoğunlukla varoluşsal bir tehdit etkisi bırakmaması nedeniyle ABD’nin Irak’a karşı savaş açması yine büyük çoğunlukla desteklenmemiştir. Zira bunu görece destekleyenler, orta düzey referans nesnesi (tehdidin yönlendirildiği nesne) olan ABD müttefikleridir. Bu durum, varoluşsal tehdidin “düşmanlık” temasıyla yönlendirildiği kitleye işaret etmektedir. Sonuç olarak Amerikan halkı ve Amerikan Kongresini, uluslararası kamuoyu ve BMGK’dan ayıran propaganda temaları; “KİS”, “terörizm”, “11 Eylül” ve “düşmanlık” olmuştur. Varoluşsal tehdit içeren “KİS” ve “terörizm” temaları, tarihsel ilişkilendirme içeren “11 Eylül” teması ve “düşmanlık” temalarının yönlendirildiği “alımlayıcı kitle”lerde etkili olmuştur. “Barış” ve “diktatörlük” temaları, “İkinci Model”deki “alımlayıcı kitle”ler için varoluşsal bir tehdit oluşturmamaları nedeniyle, güvenlikleştirmenin sonucu negatif olmuştur. Onlar, güvenlikleştirmenin çekirdeği olan korkuyu yaşamamışlardır.

Eğer Amerikalılar 11 Eylül gibi bir saldırıya maruz kalmamış ve terörist grupların Amerika’ya yönelik bir düşmanlık beslediğini fiilen tecrübe etmemiş olsalardı, “Birinci Model”de de güvenlikleştirme başarılı olmayabilirdi. Nitekim bu noktada “11 Eylül” ve “düşmanlık” temaları da Aristoteles’e göre ikna için gerekli olan “ethos” (kaynak) stratejisini temsil etmektedir. Bu stratejide Aristo, tarihsel bir ilişkilendirmeyi öneriyordu. Dinleyiciye verilecek olan mesaj, onun önceden var olan inançlarını göz önünde bulundurarak verilmeliydi. “Kızgın bir insan memnun olandan farklı davranacaktır.” Amerikalılar kızgındı. Korku yaratma ise, dinleyicilerdeki tutumu değiştirmenin önemli bir tekniğiydi (Pratkanis & Aronson, 2001, s. 24).

Tablo 4.4.’te güvenlikleştirmenin başarısı, 2 ayrı modelde ele alınmıştır. Her ne kadar BMGK, kuvvet kullanımında onayı alınması gereken bir “alımlayıcı kitle” olsa da, Amerikan kamuoyu ve Kongresini ikna etmek, bu noktada “kritik kitle”yi ikna etmek demektir. Bu kavram, güvenlikleştirme aktörü yeteri kadar doğru insanı varoluşsal bir tehdiye ikna ettiğinde güvenlikleştirmenin başarıya ulaşmasını açıklamaktadır. İşlemin yapısında 2 basamak vardır: “hacim” ve “kalibre.” “Hacim”, hedef grubun çoğunluğunun ikna edilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla halkın %20’sini, senatörlerin de bir düzinesini savaşa ikna etmek güvenlikleştirmenin başarıyla sonuçlandığını söylemek için yeterli olmayacaktır. “Kalibre” ise, ikna edilen halkın alaka düzeyiyle ilgili bir kavramdır. Amerikan

askerinin savaşa girip girmeyeceğine yönelik kararlar en alakalı olan kitle, Amerikalılar olacaktır. Bu konuda bir Amerikalı, bir İskoçyalı'dan daha fazla söz hakkına, dolayısıyla “kalibre”ye sahiptir. “Kritik kitle”yi göz önüne aldığımızda güvenlikleştirmenin başarılı olduğu görünmektedir (O'Reilly, 2008, s. 67). Nitekim 22-23 Mart 2003 tarihlerinde yapılan ankete göre, Amerikalıların %72'si savaşı desteklemiştir (Gallup, 2003). (Bkz. Grafik 4.1.) Amerikan Kongresi'nde de, Senato'da 77'ye 23, Temsilciler Meclisi'nde 296'ya 133 üstün gelen karar Irak'a karşı askeri bir hareketin yapılması yönünde olmuştur (CBS News, 2002). ABD hariç 41 ülkenin savaş öncesi ve savaş sonrası olmak üzere 2002 ve 2003 yıllarındaki görüşlerine bakıldığında, sadece 5 ülkenin %50 oranının üstünde bir şekilde Irak'a yönelik bir müdahaleye destek verildiği görülmektedir (Goot, 2004, s. 242-246). Nitekim Irak'a Özgürlük Operasyonu'nda, savaşa katılan ülkeler de Amerikan askerlerine (225,000) ek olarak; İngiltere (45,000), Avustralya (2,000) ve Polonya (300) olmuştur. Bu sayılar, Birinci Körfez Savaşı'ndaki Çöl Fırtınası Operasyonu'yla karşılaştırıldığında, o gücün ancak 1/3'üne denk gelmiştir (Tanner, 2005, s. 333). BMGK'den de askeri müdahale için onay alamayan ABD'nin, “ahlaki dinleyici” olan uluslararası toplum ve “resmi dinleyici” olan BMGK'ye karşı güvenlikleştirme işleminde başarısız olduğu görülmektedir. Ancak güvenlikleştirme işleminde ikna edilmesine dair verilen önem konusunda “kritik kitle” anlayışıyla “Birinci Model” > “İkinci Model” olması nedeniyle, güvenlikleştirme işlemi başarıyla sonuçlanmıştır. Bu sonuçta propagandanın rolü, iki modele yönelik propaganda temalarının kullanımıyla açığa çıkmıştır. Güvenlikleştirme işlemindeki kolaylaştırıcı koşullar da propaganda ile bir etkileşim halinde çalışmıştır.

Grafik 4.1: Amerikan Halkının Irak'a Askeri Bir Müdahale Yapılmasına Verdiği Desteğe Yönelik 22-23 Mart 2003 Tarihli Anket

Kaynak: Gallup, 2003

11 Eylül 2001 Saldırıları ve bu saldırıların ardından gerçekleştirilen yoğun korku propagandası, Amerikan toplumunu pasiflikten “duygu ve eylem”e sürüklemiştir. Herhangi bir felaketle karşılaşmayan, uzun süre herhangi bir zorluk çekmeyen bir toplum; kaslarının körelmesine izin vermektedir (Robin, 2004, s. 2). ABD’nin bu körelmesi, 11 Eylül 2001 günü bir engelle karşılaşmıştır. Rich’e göre (2001) bu “kabus”, Amerikalıları “anlamsız bir on yıllık rüyadan uyandırmıştır.” “Doksanları temizleyen bir sabah” olarak nitelendirilen saldırı, Amerikan keyfine düşkünlüğünü ortadan kaldıran bir dürtü olmuştur.⁹³ Korku propagandası, Amerikalılara kötülüğün var olduğuna yönelik bilinci geri kazandırmıştır.⁹⁴ 11 Eylül’ün güvenlikleştirici aktör tarafından zihinlerde yeniden canlandırılması, onu hikayenin sonu değil; Adem ve Havva’yı “kurtardığı” gibi hikayenin başlangıcı haline getirmiştir (Robin, 2004, s. 2).

19 Mart 2003’te ABD ve Büyük Britanya’nın işgaliyle Saddam iktidarını devirme savaşı başlamıştır. BMGK’de oylandığı takdirde bu kararı veto etme sözü veren Fransa, Almanya, Çin, Rusya ve Arap dünyasının çoğunun karşı çıktığı bu işgal, BM’nin geleceğini riske atan bir karar olarak anılmaktadır. Zira ABD ve Büyük Britanya, çoğu devlet veya dünya kamuoyu için ikna edici sebepler barındırmayan bu savaş için bir Güvenlik Konseyi oylaması onayını almayı es geçmişlerdir. “Koalisyon Güçleri” tarafından “Irak’ı Özgürleştirme Operasyonu” olarak adlandırılan bu eylem, 9 Nisan 2003’te ABD ordusunun Bağdat’a girmesi ve Saddam Hüseyin’in heykelinin devrilmesiyle (Firdevs Meydanı Olayı; siyasi ve simgesel olarak önemlidir) onun iktidarına son vermiştir. Bu tarihten itibaren ABD propagandasının odağı Irak’ta kalmaya yönelik olacaktır. 2003 Irak Savaşı, resmiyette terörizme karşı savaş niteliği taşıyan ve 11 Eylül 2001 Saldırıları ile bağlantılı bir müdahale olarak gösterilmiştir. ABD’nin Irak’a yönelik bir müdahaledeki gerekçelerinin geçerliliği, Irak’ta biyolojik ve kimyasal kitle imha silahlarının bulunmasına bağlıydı. Bu silahlar BM denetçilerinden oluşan ekiplerce aranmış ancak aylarca süren çalışmalar bir sonuç getirmemiştir. Söz konusu kanıtların yokluğu, işgalin sorgulanmasına⁹⁵ yol açmıştır. Bununla birlikte işgal; BM’ye yönelik güvenin sarsılması, NATO açısından olumsuz sonuçlar doğurması, Arap dünyasındaki ABD’ye yönelik olumsuz algıyı artırması veya bir ABD broşürüne yönelik inanırlılığı zayıflatması bakımından önemli sorgulamalara yol açmıştır (Cull, Culbert & Welch, 2003, s. 159-162). Ancak bütün bunların yanında, propagandanın güvenlikleştirmedeki önemini açığa çıkaran elzem bir örnek olmuştur.⁹⁶

⁹³ 11 Eylül 2001 günü ikiz kulelerden kaçan bir bankacıya onun şokta olduğunu düşünerek yardım etmeye çalışan bir polise, bankacının verdiği cevap bu dürtüyü açıklamaktadır: “Şokta değilim, bu durumu seviyorum. Hayatımda hiç bu kadar bilinçli olmamışım” (Packer, 2001).

⁹⁴ Üstelik Packer’a (2001) göre asıl korku yeniden 11 Eylül’ü yaşamak değil, 11 Eylül öncesindeki rehavete dönüş olmalıydı.

⁹⁵ Çarpıcı bir örnek olarak; Irak’ın biyolojik ve kimyasal silah programları ile ilgili yayınlanan bir dosyada Kaliforniya’daki bir yüksek lisans öğrencisinin tezinden intihal yapıldığı ortaya çıkmıştır. İngiliz hükümetinin yayınladığı bu dosya, Blair hükümetinin ve genel olarak Irak’a yönelik askeri müdahalenin haklılığına yönelik iddiaların itibarını sarsmıştır (Cull, Culbert & Welch, 2003, s. 159-160).

⁹⁶ Irak’ın güvenlikleştirilmesinde propagandanın rolünü etkileyen ve güvenlikleştirmeye etkileşim içerisinde olan bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler, güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki mesajların iletimi ve dinleyicide duygu, tutum ve davranış değişikliklerine yol açılması bakımından önem arz etmektedir:

Propagandayı doğru alımlayıcı kitlelere, doğru tekniklerle uygulayabilen güvenikleştirici aktör, başarıya ulaşmıştır. Korku propagandası ise, bu etkinin en önemli değişkenidir. Sunumu yapılan varoluşsal tehditten “korkan” dinleyici, acil bir istisnai müdahaleyi onaylamıştır. Nitekim unutulmamalıdır ki, “*Leviathan*”ı yaratan şey de güvenlik yoksunluğundan doğan korku olmuştur.

21. yüzyılda medyanın etkin küreselleşmesi ve hakim teması: Soğuk Savaş’ın ardından geride kalan “tek süper güç” tarafından iletilen mesajlar, ulusal ve uluslararası alanda geniş yankı uyandırabilecek bir güce sahip olmuştur. Bu durum propaganda yayılımını hızlandırmıştır (Hutchinson, 2004, s. 33). Bunun yanında Soğuk Savaş’ın bitimi ve 11 Eylül ile birlikte medyada komünizm karşıtlığının yerini “teröre karşı savaş” almıştır. Bu durum medyaya global meseleleri çözümleme konusunda bir şablon sunmuş ve medya da dış politikanın legalizasyonu konusunda Amerikan yönetiminde söylemsel bir araç görevi görmüştür (Smith, Hadfield & Dunne, 2016: 185) “Teröre karşı savaş” temasıyla birlikte Amerikan haber medyası, genel anlamda, ABD’nin teröristlere ve onları “barındıranlar”a yönelik “misillemeleri”ni yayımlamayı tercih etmiştir. Nitekim genelde Orta Doğu ve özelde Irak hakkında tarihsel arka plan ve bağlamsal enformasyonu izleyiciye aktarmak, medya için hakim ve ilgi çekici temadan uzaklaşmak anlamına geliyordu (Altheide & Grimes, 2005, s. 620).

Münih ilkesi ile Vietnam sendromu savaşının galibi: Amerikan dış politikası uzun yıllar boyunca müdahaleci ve müdahaleci olmayan bir hareket tarzı arasındaki mücadele etrafında şekillendi. Bir tiranı çok geç olmadan durdurmanın gerekliliğini anlatan Münih ilkesi, Amerikan’ın 58 bin askerini kaybedip hedefine ulaşamadığı savaşın ardından müdahaleciliğe şüpheyle yaklaşmayı içeren Vietnam sendromu ile karşı karşıya geldi (The Atlantic, 2007). Ancak I. Körfez Savaşı’nın yarattığı olumlu etki, Vietnam sendromuna bir darbe indirerek Münih ilkesinin kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca 11 Eylül’e yönelik propaganda, acı ve korkunun taze kalmasını sağlayarak Vietnam sendromunun mağlubiyetinde önemli bir rol oynamıştır (Baysal, 2019, s. 373).

Küba Füze Krizi’nin bıraktığı izler: Bush’un bu çalışmada incelenen 50 adet konuşmasında en fazla kullandığı iki temadan biri olan KİS, kolektif yok oluş korkusu yaşayan bir ulus tarafından alımlanmıştır. Amerikan halkı, 1962’de yaşadığı Küba Füze Krizi ile, KİS temalı bir propagandadan etkilenmeye hazır bir kitleydi (Baysal, 2019, s. 373-374).

Afganistan’daki göreceli başarı: ABD birkaç hafta içinde Kabil ve Afganistan’ın genelinde Taliban yönetimini iktidardan indirmeyi başardı. Eğer bunu yaparken Vietnam’daki gibi yüksek kayıplar vermiş olsaydı Vietnam sendromu baş gösterebilir ve Amerikan halkının Irak’a yönelik bir askeri müdahaleye desteği daha zayıf olabilirdi (Baysal, 2019, s. 375). Bu başarının göreceli olma nedeni ise, El Kaide’nin “Sürekli Özgürlük”ten sert bir darbe almamış olmasıdır (Tanner, 2005, s. 266-267).

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (PNAC): Washington merkezli ve aktif bir Amerikan dış politikasına odaklanan (neo-muhafazakar) düşünce kuruluşu PNAC, 1997’de kurulmuş olmasıyla birlikte henüz 1998’de Clinton’a “Saddam iktidardan uzaklaştırılmalı” tavsiyesinde bulunmuştur (Tanner, 2005, s. 270). Üyeleri hükümet ve medya yetkilileri gibi önemli konuma sahip bir kuruluş olmak üzere, Irak’ın güvenikleştirilmesi için yürütülen propaganda faaliyetine rehberlik etmiştir. Araştırma yaparak, konferans düzenleyerek, haber bülteni oluşturarak veya bu haberler için kaynak oluşturarak politika seçenekleri oluşturan bu kuruluş, Irak’a yönelik bir askeri müdahale için aciliyet çağrısı yaparken Amerikan halkı PNAC ile ilgili yeterli bilgiye erişmemiştir. Ancak Irak’ın güvenikleştirilmesi konusunda, sofistike bir propaganda kampanyasının düzenlenmesine rehberlik etmesi nedeniyle önemli bir rol oynamıştır (Altheide & Grimes, 2005).

“Amerikan istisnaiciliği”nin ötekileştirme süreciyle olan harmonisi: Güvenikleştirme teorisinde gündeme gelen kimlik inşa süreçleri, ötekileştirme süreçlerini de göz önünde bulundurmaya gerektirir. Irak’ın güvenikleştirilmesi, “biz ve onlar” kategorik ayrımının önemli bir örneğini barındırmıştır (People & Williams, 2010, s. 105-106). Soğuk Savaş sonrası ABD için tehdit/seytan eksikliği yarasına bir ilaç olan terörizm; Bush’un, “ya bizimlesiniz ya teröristlerle” mesajıyla birlikte ötekileştirmeye önemli bir örnek oluşturmaktadır (Buzan, 2008, s. 119). Ayrıca bu ötekileştirme, “Amerikanın diğer uluslardan ‘nitelik açısından farklı’ olduğunun öne sürüldüğü” Amerikan istisnaiciliği kuramıyla birleşince daha güçlü bir propaganda malzemesi haline gelmiştir. Amerikan istisnaiciliğine göre ABD; özgürlük, eşitlik, bireycilik ve *laissez faire* anlayışının temel oluşturduğu ve bir devrimle doğan *sui generis* bir yapıdır (Mazower, 2015, s. 13). Amerika için bu değerleri yaymak bir sorumluluk olarak görülmüştür. Bunun yansıması 2002 yılındaki Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde Bush’un sözleriyle karşımıza çıkmaktadır: “Tarihe karşı sorumluluğumuz çoktan belli olmuştur: Bu saldırılara cevap vermek ve dünyayı şeytandan kurtarmak” (Bush, 2002a, s. 5).

SONUÇ

Bu çalışma, kolektif tutumların manipülasyonuna işaret eden propagandanın, güvenliğe algı temelli yaklaşan Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisindeki rolünü 2003 Irak Savaşı örneği üzerinden incelemektedir. Güvenlikleştirme, varoluşsal bir tehdidin sunumunu içeren bir işlemin ardından, bir meselenin acil ve istisnai önlemlerle çözülmesi gerektiğine işaret eden süreçtir. Ancak bir meselenin politik boyuttan çıkarılıp yaşamsal tehdit boyutuna geçebilmesi için kitlelerin ikna edilmesi gerekmektedir. Bu noktada güvenlikleştirme işleminde propagandanın rolünün sorgulanması gerekmektedir. Çalışmada ele alınan ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirme süreci, propaganda analizi için kullanılan "Lasswell'in İletişim Modeli" ile uyum sağlamaktadır. Bu doğrultuda Irak'ın güvenlikleştirme işleminin analizi için incelenen güvenlikleştirme birimleri ve kolaylaştırıcı koşullar, Lasswell'in İletişim Modeli'ne uyarlanmıştır. Amerika'nın 2003 Irak Savaşı'na yönelik verilen destek doğrultusunda güvenlikleştirme işleminin başarılı ve başarısız olmak üzere iki modeli oluşturulmuştur. Ortaya çıkan sonuçta güvenlikleştirme aktörü (verici) Bush yönetimi, dinleyici / referans nesne (alınlayıcı kitle / alıcı) ilk modelde Amerikan kamuoyu ve Amerikan Kongresi; ikinci modelde ise BMGK ve uluslararası kamuoyudur. Her iki modelde de işlevsel aktör (kanal) ise medya olmuştur. Propaganda analizi (mesajın analizi) ise, güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı koşulları bağlamında analiz edilmeye uygun bulunmuştur. Nitekim bu analiz sonucunda, iki modelin farklı sonuçlar vermesinde propagandanın nasıl bir rol oynadığı irdelenmiştir.

Güvenlikleştirme işleminde "kritik kitle"nin iknası sonucunda literatürün genel anlamda "başarılı" bulduğu Irak'ın güvenlikleştirilmesi, Bush yönetiminin KİS ve terörizm iddialarının sonuçsuz kalması nedeniyle propagandanın rolünün sorgulanmasını elzem kılmıştır. Amerikan kamuoyu ve Amerikan Kongresi'nin, genel anlamda onay verdiği bu askeri müdahale, kitlelerin duygu, tutum ve davranışlarını yönetme sanatına dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yapılan analize göre güvenlikleştirmenin sonucunu etkileyen en önemli değişkenlerden biri, propagandanın dinleyicilere göre dizaynı ve özellikle korku propagandasının kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılışıyla birlikte ABD, dünyanın geri kalanının rekabet edemeyeceği ekonomik ve kültürel etki kapasitesine sahip bir güç olarak özellikle toplumsal açıdan dış politikaya yönelik odak eksikliği yaşamıştır. Dış politikaya odaklanan kesim tarafından ise çoğunlukla yenilmez olarak görülen ABD, 11 Eylül 2001 Saldırıları ile bir şok etkisi hissetmiştir. Bu bağlamda Bush Hükümeti, Terörizme Karşı Savaş ve Önleyici Savaş Doktrini ile Amerikan toplumunu 2003 Irak Savaşı'na hazırlamaya başlamış ve varoluşsal tehdidin retoriği olarak güç kullanımının meşruiyetine vurgu yapmaya başlamıştır.

İstisnai bir acil müdahaleyi işaret eden bu girişim (güvenlikleştirme), yoğun bir propaganda kullanımıyla başarıyla ulaşmayı hedeflemiştir. Söz konusu güvenlikleştirmenin birimlerine baktığımızda referans nesnelerinin, varoluşsal bir tehdit altında olduğunu iddia ve ilan eden, söz edimini gerçekleştiren ve meseleleri güvenlikleştiren aktör olarak güvenlikleştirme aktörü, Bush

Hükümeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Varoluşsal olarak tehdit altında olduğu iddia edilen ve meşru açıdan hayatta kalma gerekliliğine sahip nesne olarak referans nesnesi ise üç grupta incelenmiştir. İlk olarak mikro referans nesnesi ABD vatandaşlarıdır. Orta seviyedeki referans nesnesi ABD ve müttefikleriyle makro seviyede Orta Doğu'da ve küresel çapta barıştır. Güvenlikleştirme sürecini güvenlikleştirme aktörü ve referans nesne olmaksızın etkileyen birim olarak işlevsel aktör ise medya olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak, ikna edilmesi gereken; varoluşsal bir tehdit doğrultusunda güvenlikleştirici aktörün ona karşı sunum yaptığı kitle olarak dinleyiciler (alınlayıcı kitle) ise resmi ve ahlaki dinleyiciler olmak üzere iki ayrı grupta incelenmiştir. Resmi dinleyicilerin desteği, gerekli ve yeterlidir. Manevi (ahlaki) desteğin önemi ise güvenlikleştirici aktörün; manevi destek vermesi planlanan grupla sosyal ilişkilerini devam ettirecek olmasında temellenmektedir. Bununla birlikte iki destek türünün birbiriyle uyumu da, güvenlikleştirme işleminin başarısı adına önemli bir değişkendir. ABD'nin Irak'ı güvenlikleştirmesinde resmi dinleyiciler ABD Kongresi ve BMGK olarak ele alınırken ahlaki dinleyiciler Amerikan kamuoyu ve uluslararası kamuoyu olarak belirlenmiştir. Ancak güvenlikleştirme işleminin analizinde dikkat edilmesi gereken bir kavram olan kritik kitleye bakıldığında, hacim ve kalibre kavramlarına odaklanılmalıdır. Hacim, ikna edilmesi gereken dinleyici grubunun ne kadarının ikna edilebildiğine odaklanırken; kalibre, ikna edilen grubun alaka düzeyine odaklanmaktadır. Bu iki grubun ortak kümesi, kritik kitleyi oluşturmaktadır. Bu noktada kritik kitle, Amerikan kamuoyu ve Amerikan Kongresi olarak karşımıza çıkmaktadır.

George W. Bush'un 29 Ocak 2002 ile 17 Mart 2003 (Irak'a Özgürlük Operasyonu'nun 3 gün öncesi)'e kadar Irak ile ilgili yaptığı 50 adet konuşma ve dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in 5 Şubat 2003'te BMGK'de yaptığı 1 saat 16 dakikalık konuşmanın analiz edildiği bu çalışmaya göre, güvenlikleştirme işlemi başarıyla sonuçlanmış ve güvenlikleştirme işlemi etkileyen en önemli faktörlerden biri korku propagandası olarak belirlenmiştir. Güvenlikleştirmenin başarısını açığa çıkaran sonuç, kritik kitlenin ikna edilmesiyle elde edilmiştir. Amerikan kamuoyunda yapılan anketler ve Amerikan Kongresi'nin Irak'a yönelik askeri bir müdahale için verdiği onay, bu başarının en önemli göstergeleridir. Ancak uluslararası kamuoyu ve BMGK, ABD'nin Irak'a müdahalesini desteklememiştir. 41 ülkenin savaş öncesi ve savaş sonrası olmak üzere 2002 ve 2003 yıllarındaki görüşlerine bakıldığında, sadece 5 ülkenin %50 oranının üstünde bir şekilde Irak'a yönelik bir müdahaleye destek verildiği görülmüştür. Nitekim Irak'a Özgürlük Operasyonu'nda, savaşa katılan ülkeler de Amerikan askerlerine (225,000) ek olarak; İngiltere (45,000), Avustralya (2,000) ve Polonya (300) olmuştur. Bu sayılar, Birinci Körfez Savaşı'ndaki Çöl Fırtınası Operasyonu'yla karşılaştırıldığında, o gücün ancak 1/3'üne denk gelmiştir. Dolayısıyla 1 numaralı model (dinleyicilerin Amerikan kamuoyu ve Amerikan Kongresi olduğu) ve 2 numaralı model (dinleyicilerin BMGK ve uluslararası kamuoyu olduğu) arasındaki farkın analizi, güvenlikleştirme işleminin başarısını etkileyen faktörü açığa çıkarmıştır.

Bir topluluğun veya hedef kitlenin duygu, tutum ve davranışlarını etkileme (değiştirme, yok etme veya artırma) amacı taşıyan propaganda, Irak'ın güvenlikleştirilmesinde ABD Hükümeti tarafından belirli teknikleriyle sıklıkla kullanılmıştır. Bu tekniklerden bazıları sembolizasyon, rözenans yaratımı, kaynak inanırılığı, otoriteye başvurma, düşman sunumu ve korku yaratımı gibi tekniklerdir. Ancak söz konusu tekniklerden en önemlisi korku yaratımı olarak belirlenmiştir. Korku, algılanan bir tehdide yönelik savunma veya saldırı yapmaya yönelik bir dürtü oluşturan spontane bir duygudur. Dolayısıyla bir devlet veya bir toplum, korku nedeniyle savaştan kaçabildiği gibi yine korku nedeniyle savaşmayı da tercih edebilmektedir. Özellikle politik korkunun duygu, tutum ve davranış değişikliğine sebep olması, korku nesnesinin dinleyicilerin algısında politik alandan ayrı tutulmasını gerektirmektedir. Bu, güvenlikleştirme işleminin yapısına işaret etmektedir. Söz konusu tehdidin politik hamlelerle ortadan kaldırılamayacağına yönelik bakış açısı, güvenlikleştirici aktöre bir meşruiyet sağlamaktadır. Dolayısıyla politize edilmişliğin ötesinde olan güvenlikleştirme, dinleyicilerin korku temelli önlem almaya ikna edilmesiyle ilişkilidir. Yapılan analize göre, barındırdığı tekniklerle güvenlikleştirmenin başarısını birçok açıdan etkileyen (“biz ve onlar” ayrımını keskinleştirmek, güvenlikleştirici aktörün inanırılığını artırmak, dinleyicileri taraf seçmeye zorlamak, onlara kayıp ve korku olasılığını enjekte etmek vb.) propaganda, Birinci Model ve İkinci Model arasındaki ayrımı açıklamaktadır.

Güvenikleştirmenin gerçekleşebilmesi, varoluşsal bir tehdidin sunumuna ve dinleyicilerin bu tehdidin varlığına ikna olmasına bağlıdır. Güvenikleştirme teorisi, güvenlikleştirici aktörün; söylemlerini dinleyicilerin (hedef kitle, alıcı) yapısına ve değerlerine göre dizayn etmesi gerektiğine yapılan vurguyla gelişmiştir. Çalışmada analiz edilen konuşmalarda 11 Eylül ve düşmanlık temaları, yoğunluklu kullanılan KİS ve terörizm temalarının da Amerikan halkı ve Amerikan Kongresi dinleyicilerine yönelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla kolaylaştırıcı koşullardan tarihsel ilişkilendirme, herhangi bir terör saldırısının 11 Eylül 2001 Saldırıları'nda olduğu gibi yine Amerikan topraklarında gerçekleşeceği algısında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, “Birinci Model”de yer alan dinleyicilerde varoluşsal bir tehdit algısı oluşturmuştur. Böylelikle ABD'nin Irak'a yönelik askeri müdahalede bulunması, Saddam rejiminin elinde KİS barındırması ve terörist gruplarla iş birliği içinde olması iddialarıyla birlikte Amerikan Kongresi ve Amerikan kamuoyu tarafından desteklenmiştir. Ancak “İkinci Model”deki alımlayıcı kitleler, söz konusu varoluşsal tehdidi hissedememeleri nedeniyle ABD'nin Irak'a müdahalesini büyük ölçüde desteklememişlerdir. Bu müdahaleyi görece destekleyen diğer devletler ise yine tehdidin yönlendirildiği ve orta düzey referans nesnesi olan ABD müttefikleri olmuştur. Dolayısıyla resmi dinleyiciyi ahlaki dinleyiciden ayıran temalar, KİS, terörizm, 11 Eylül ve düşmanlık temaları olmuştur. Barış ve diktatörlük temaları ise “İkinci Model”deki alımlayıcı kitleler adına varoluşsal bir tehdit oluşturmamış ve böylece güvenlikleştirme işlemi bu model için başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Zira güvenliği sağlamanın ön koşulu, güvensizliğin enjeksiyonudur. Güvensizliği enjeksiyonu sonrasında oluşacak güvenlik sendromunun temeli ise

korkudur. Korku propagandasının eksikliği ise, “İkinci Model”deki alımlayıcı kitlenin, güvenlikleştirmenin çekirdeği olan korkuyu hissetmelerini güçleştirmiştir. “İkinci Model” dinleyicilerinin 11 Eylül gibi bir saldırıya maruz kalmış oldukları bir varyant düşünüldüğünde, bu modelde de güvenlikleştirme işleminin başarıya ulaşma olasılığı artabilirdi. Ancak 11 Eylül 2001 Saldırıları ve bu saldırıların ardından gerçekleştirilen yoğun korku propagandası, “Birinci Model”i, pasiflikten aktifliğe (duygu değişimiyle yaşanan eyleme) itmiştir. 11 Eylül 2001 Saldırıları’nın ardından gerçekleştirilen propaganda ile Amerikalılar, kötülüğün ve varoluşsal bir tehdidin var olduğuna yönelik bilinci geri kazanmışlardır. 19 Mart 2003’te ABD ve Büyük Britanya’nın işgaliyle Saddam iktidarını devirme savaşı başlamıştır. “Koalisyon Güçleri” tarafından “Irak’ı Özgürleştirme Operasyonu” olarak adlandırılan bu eylem, 9 Nisan 2003’te ABD ordusunun Bağdat’a girmesi ve Saddam Hüseyin’in heykelinin devrilmesiyle (Firdevs Meydanı Olayı; siyasi ve simgesel olarak önemlidir) onun iktidarına son vermiştir. 2003 Irak Savaşı, propagandanın güvenlikleştirme işleminin başarısına yönelik etkiyi gösteren bir örnek olmuştur. Varılan sonuca göre, propagandayı doğru alımlayıcı kitlelere doğru tekniklerle uygulayabilen güvenlikleştirici aktör, güvenlikleştirme işleminde başarıya ulaşma ihtimalini artırmaktadır. Korku propagandasının güvenlikleştirme işleminin başarısındaki etkisi ise diğer teknikler arasından sıyrılmaktadır. Acil bir istisnai müdahale, sunumu yapılan varoluşsal tehditten “korkan” dinleyiciler tarafından onaylanacaktır. Evinde yok olma korkusu, farklı bir coğrafyadaki barıştan önemlidir.

KAYNAKLAR

- Abdullah, T. (2006). *Dictatorship, Imperialism and Chaos: Iraq Since 1989*. London: Zed Books.
- Abrahamsen, R. (2005). Blair's Africa: The Politics of Securitization and Fear. *Alternatives: Global, Local, Political*, 30, 1, 55-80.
- Agius, C. (2013). Social Constructivism. In A. Collins (Eds.), *Contemporary Security Studies* (pp. 87-104). United Kingdom: Oxford University Press.
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2008). *Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmaları'nda Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8, 30, 43-73.
- Albert, M. & Buzan, B. (2011). Securitization, Sectors and Functional Differentiation. *Security Dialogue*, 42, 4-5, 413-425.
- Allison, G. T. (1976). Making War: The President and Congress. *Law and Contemporary Problems*, 40, 3, 86-105.
- Altheide, D. L. & Grimes, J. N. (2005). War Programming: The Propaganda Project and the Iraq War. *The Sociological Quarterly*, 46 (4), 617-643.
- Altheide, D. L. (2002). *Creating Fear: News and the Construction of Crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- American Rhetoric. (2003). *General Colin Powell Address to the United Nations Security Council*. Retrieved September, 10, 2022, from <https://www.americanrhetoric.com/speeches/wariniraq/colinpowellunsecuritycouncil.htm>.
- American Rhetoric. (2020). *George W. Bush – Address to Nation*. Retrieved May, 4, 2021, from <https://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911addresstothetnation.htm>.
- Aradau, C., Balzacq, T., Başaran, T., Bigo, D., Bonditti, P., Bueger, C., ...Williams, M. (2006). Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto. *Security Dialogue*, 37 (4), 443-487.
- Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (9. Baskı). Bursa: Aktüel Basım Yayım.
- Aristoteles. (2006). *Retorik*. (Çev. M. H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aron, R. (1967). What Is a Theory of International Relations? *Journal of International Affairs*, 21, 2, 185-206.
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things With Words*. London: Oxford University Press.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51, 01, 71-114.
- Bahgat, G. (2005). Saddam Hussein's Legacy. *The SAIS Review of International Affairs*, 25, 2, 93-103.
- Balta Paker, E. (2017). *Küresel Güvenlik Kompleksi* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balzacq, T. (2005). The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of Interantional Relations*, 11 (2), 171-201.
- Balzacq, T. (2011). *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. London & New York: Routledge.
- Barnett, J. (2000). *The Meaning of Environmental Security*. London: Zed Books.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 69-85.

- Baysal, B. & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri*, 11 (22), 61-96.
- Baysal, B. (2013). *Persuasion by Fear; Securitization of Iraq by the US Administration Between 2001 and 2003*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Baysal, B. (2019). Coercion by Fear: Securitization of Iraq Prior to the 2003 War. *International Journal*, 74, 3, 363-386.
- Baysal, B. (2020). 20 Years of Securitization: Strengths, Limitations and a New Dual Framework. *International Relations*, 17 (67), 3-20.
- Becker, H. (1949). The Nature and Consequences of Black Propaganda. *American Sociological Review*, 14 (2), 221-235.
- Bernays, E. L. (1928). *Propaganda*. New York: Horace Liveright.
- Bernays, E. L. (1947). Engineering of Consent. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 250, 113-120.
- Birdişli, F. (2014). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10 (20), 229-256.
- Blaydes, L. (2018). *State of Repression: Iraq Under Saddam Hussein*. New Jersey: Princeton University Press.
- Booth, K. & Wheeler, N. J. (2008). *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Booth, K. (2012). *Dünya Güvenliği Kuramı*. (1. Baskı). (Çev. Ç. Üngör). İstanbul: Küre Yayınları.
- Bord, C. (2022). *What Is the New Media?* Retrieved May 01, 2022, from <https://www.snhu.edu/about-us/newsroom/liberal-arts/what-is-new-media>.
- Bull, H. (2000). The Theory of International Politics 1919-1969. A. Linklater (Ed.). *International Relations: Critical Concepts in Political Science* içinde (s. 55-76). London: Routledge.
- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., & Reus-Smit, C. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (5. Baskı). (Çev. M. Ağcan & A. Aslan). İstanbul: Küre Yayınları.
- Burke, E. (1990). *A Philosophical Enquiry Into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. A. Philips (Eds.). New York: Oxford University Press.
- Burke, K. (1969). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Bush, G. W. (2002a). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington D.C.: The White House.
- Bush, G. W. (2002b). *President Delivers State of the Union Address*. Retrieved December, 22, 2022 from <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>.
- Buzan, B. & Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. New York: Cambridge University Press.
- Buzan, B. & Wæver, O. (1997). Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies. *Review of International Studies*, 23 (2), 241-250.
- Buzan, B. & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B. & Wæver, O. (2009). Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitization Theory. *Review of International Studies*, 35 (2), 253-276.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear*. Brighton: Weathsheaf Books.

- Buzan, B. (1997). Rethinking Security After the Cold War. *Cooperation and Conflict*, 32 (1), 5-28.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 107-123.
- Buzan, B. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations*. Cambridge: Polity Press.
- Buzan, B., Kelstrup, M., Lemaitre P., Tromer, E. & Wæver, O. (1990). *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era*. London: Pinter Publishers.
- Buzan, B., Wæver, O. & Wilde, J. (1998). *Security: A new Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Carr, E. H. (1939). *The Twenty Years's Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. New York: Harper & Row.
- Carr, E. H. (2002). *Tarih Nedir?* (2. Baskı). (Çev. M. G. Öztürk). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carruth, J. (1997). World War I Propaganda and Its Effects in Arkansas. *The Arkansas Historical Quarterly*, 56 (4), 385-398.
- CBS News. (2002). *Congress Says Yes to Iraq Resolution*. Retrieved May, 8, 2021 from <https://www.cbsnews.com/news/congress-says-yes-to-iraq-resolution/>.
- Chomsky, N. (1992). A View from Below. In M. J. Hogan (Eds.), *The End of the Cold War: Its Meanings and Implications* (pp. 137-150). Cambridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (1993). *Medya Gerçeği*. (1. Baskı). (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Chossudovsky, M. (2005). *America's War on Terrorism* (Second Edition). Global Research.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi* (Birinci Basım). (Çev. M. Harmancı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Confucius. (1998). *Analects*. (Trans. D. C. Lau). London: Penguin Classics.
- Coox, A. D. (1994). The Pearl Harbor Raid Revisited. *The Journal of American-East Asian Relations*, 3 (3), 211-227.
- Côté, A. (2016). Agents Without Agency: Assessing the Role of the Audience in Securitization Theory. *Security Dialogue*, 47 (6), 541-558.
- Creel, G. (1918). Public Opinion in War Time. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 78, 185-194.
- Cull, N. J., Culbert D. & Welch D. (2003). *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*. California: Abc-clio.
- Çetin, B. N. (2014). Propaganda Olgusu ve Propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, (2), 239-265.
- Çetinsaya, G. (2006). *Ottoman Administration of Iraq* (First Published). New York: Routledge.
- Dadge, D. (2006). *The War in Iraq and Why the Media Failed US* (First Edition). Praeger Publishers.
- Davison, W. P. (1971). Some Trends in International Propaganda. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 398, 1-13.
- Dedeoğlu, B. (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (4. Baskı). İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- DeFleur, M. L. (2016). *Mass Communication Theories*. New York: Routledge.
- Deseret News. (1990). *Life lists 20th Century's Most Influential Americans*. Retrieved May 06, 2021, from <https://www.deseret.com/1990/9/1/18878997/life-lists-20th-century-s-most-influential-americans-br>.

- Devetak, R. (2012). An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline. R. Devetak vd. (Ed.). *An introduction to international relations* içinde (s. 1-20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Devlin, J. F. (1991). The Baath Party: Rise and Metamorphosis. *The American Historical Review*, 96 (5), 1396-1407.
- Doğan, Z. (2019). Güvenikleştirme Süreçlerinde Medyanın Rolü: 28 Şubat Örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dolinski, D. & Nawrat, R. (1998). Fear-Then-Relief' Procedure for Producing Compliance: Beware When the Danger Is Over. *Journal of Experimental Social Psychology*, 34, 27-50.
- Douglas, W. H. (2021). *The Ten Basic Principles of War Propaganda*. Retrieved July, 10, 2022, from <https://thelatterdayliberator.com/the-ten-basic-principles-of-war-propaganda/>.
- Dunn, D. H. (2005). Bush, 11 September and the Conflicting Strategies of the 'War on Terrorism'. *Irish Studies in International Affairs*, 16, 11-33.
- Eaton, B. C., Eswaran, M. & Oxoby, R. J. (2011). 'Us' and 'Them': the Origin of Identity, and Its Economic Implications. *The Canadian Journal of Economics*, 44 (3), 719-748.
- Ellul, J. (1973). *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (First Edition). (Çev. K. Kellen & J. Lerner). New York: Vintage Books.
- Etimolojiturkçe. (2021). *Irak*. 30.04.2021 tarihinde <https://www.etimolojiturkce.com/> adresinden alınmıştır.
- FBI (2004). Interview Session 1 With Saddam Hussein, Baghdad Operations Session, US Department of Justice. February 7.
- Fellows, E. W. (1959). 'Propaganda:' History of a Word. *American Speech*, 34, 3, 182-189.
- Fidan, D. (2017). A General View of Speech Act Theory and the Use of It in Educational Settings: an Activity Attempt for Diction Courses. *Journal of Turkish Studies*, 12, 25, 373-400.
- Finch, L. (2000). Psychological Propaganda: The War of Ideas on Ideas During the First Half of the Twentieth Century. *Armed Forces & Society*, 26, 3, 367-386.
- Fischer, D. & Biggar, N. (2011). Was Iraq an Unjust War? A Debate on the Iraq War and Reflections on Libya. *International Affairs*, 87, 3, 687-707.
- Fitzgerald, E. P. (1994). France's Middle Eastern Ambitions, the Syces-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918. *The Journal of Modern History*, 66, 4, 697-727.
- Floyd, R. (2007). Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies. *Review of International Studies*, 33, 2, 327-350.
- Floyd, R. (2010). *Security and the Environment: Securitisation Theory and USEnvironmental Security Policy*. UK Cambridge: Cambridge University Press.
- Freedman, L. (2019). *Strateji: Bir Tarih* (5. Baskı). (Çev. B. Çorakçı Dişbudak & T. Belge). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Fremantle, A. (1965). *The Age of Faith*. New York: Time-Life Books.
- Gallup. (2003). *Seventy-Two Percent of Americans Support War Against Iraq*. Retrieved May, 8, 2021 from <https://news.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx>.
- Geçikli, F. (1999). Geçmişten Günümüze Propaganda Kavramı. *İletişim Dergisi*, 9, 265-276.
- Gibson, W. (1984). *Neuromancer*. New York: Ace Books.
- Goebbels, P. J. (2021). *Büyük Yalanlar* (21. Basım). (Çev. D. Bolut). İstanbul: Zeplin Kitap.

- Goethe, J. W. V. (2001). *Faust* (Birinci Basım). (Çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gökay, B. (1998). *Bolşevizm ile Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923)* (1. Baskı). (Çev. S. Yalçın). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gürgen, H. (1990). Propaganda. *Kurgu Dergisi*, 8, 135-157.
- Hall, S. (1997). Old and New Identities, Old and New Ethnicities. In A. D. King (Eds.), *Culture, globalization and the world-system: Contemporary conditions for the representation of identity* (pp. 41-68). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Halliday, F. (1991). The Gulf War and Its Aftermath: First Reflections. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 67, 2, 223-234.
- Hankiss, E. (2001). *Fears and Symbols: An Introduction to the Study of Western Civilization*. Budapest: Central European University Press.
- Hayward, J. W. (1997). *Letters to Vanessa: on Love, Science, and Awareness in an Enchanted World*. Boston: Shambhala.
- Hechenberger, D. (2007). The Jeuits: History and Impact: From Their Origins Prior to the Baroque Crisis to Their Role in the Illinois Country. *Journal of the Illinois State Historical Society* (1998-), 100, 2, 85-109.
- Heibert, R. E. (2003). Public Relations and Propaganda in Framing the Iraq War: A Preliminary Review. *Public Relations Review*, 29, 3, 243-255.
- Heradstveit, D. & Bonham, G. M. (2007). What the Axis of Evil Metaphor Did to Iran. *The Middle East of Journal*, 61, 3, 421-440.
- Hettne, B. (2008). Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi. (Çev. E. Çelik-Wiltse). *Uluslararası İlişkiler*, 5, 18, 87-106.
- Higgs, R. (2006). The Foundation of Every Government's Power. *The Independent Review*, 10, 3, 447-466.
- Hooglund, E. (1991). The Other Face of War. *Middle East Report*, No: 171, 3-7+10-12.
- Houghton, D. P. (2018). *Siyaset Psikolojisi* (2. Baskı). (Çev. H. İnanc & D. Şekeroğlu). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım.
- Hourani, A. (2016). *Arap Halklarının Tarihi* (12. Baskı). (Çev. Y. Alogan). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Hudson, M. (1977). *Arab Politics: The Search for Legitimacy*. New Haven: Yale University Press.
- Hughey, M. W. (1996). Propaganda in the Modern World. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 9,4, 569-577.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Hutchinson, W. (2004). A Critique of Coalition Propaganda Before the Second Gulf War. *Journal of Information Warfare*, 3, 1, 29-41.
- Huxley, A. (1936). Notes on Propaganda. *Harper's*, 174, 39.
- Huymans, J. (1998). Revisiting Copenhagen: or, on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe. *European Journal of International Relations*, 4, 4, 479-505.
- Jacobs, S. (1989). Speech Acts and Arguments. *Argumentation*, 3, 4, 345-365.
- Janis, I. (1972). *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiacoes*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Jowett, G. S. & O'Donnell, V. (2017). *Propaganda ve İkna* (Birinci Baskı). (R. K. Duru, vd. Çev.) İstanbul: Artes Yayınları.

- Jowett, S. G. & O'Donnell, V. (2012). *Propaganda and Persuasion* (Fifth Edition). New York: Sage Publications.
- Kaliber, A. (2005). Securing the Ground Through Securitized 'Foreign' Policy: the Cyprus Case. *Security Dialogue*, 36, 3, 319-337.
- Kanat, S. (2016). Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Dijital Medya ve Savaş. *TRT Akademi*, 1, 2, 528-546.
- Kane, T. M. & Lonsdale, D. J. (2016). *Çağdaş Stratejiyi Anlamak* (1. Baskı). (Çev. A. Büyükonat). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Karabulut, B. (2019). Algı Yönetimi ve Uluslararası Güvenlik: Güvenlikleştirme Teorisi Örneği. M. İmıl (Ed.). *Propaganda ve Algı Yönetimi* içinde (s. 11-25). Ankara: Orion Kitabevi.
- Keegan, J. (2005). *Irak Savaşı ve Türkiye*. (Çev. İ. Bekbay). İstanbul: Marka Yayınları.
- Krause, K. & Williams, M. C. (1996). Broadening the Agenda of Security Studies? Politics and Methods. *Mershon International Studies Review*, 40, 229-254.
- Krause, K. & Williams, M. C. (1997). From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies. In K. Krause & M. C. Williams (Eds.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases* (pp. 33-61). United States of America: University of Minnesota Press.
- Kuttab, D. (2007). The Media and Iraq: a Blood Bath for and Gross Dehumanization of Iraqis. *International Review of the Red Cross*, 89, 868, 879-891.
- Lasswell, H. (1938). *Propaganda Technique in the World War*. New York: Peter Smith.
- Laswell, H. (1927). The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, 21, 3, 627-631.
- Lewis, B. (2003). *Ortadoğu* (3. Baskı). (Çev. S. Y. Kölay). Ankara Arkadaş Yayınevi.
- Linebarger, P. M. A. (1948). *Psychological Warfare*. Washington: Infantry Journal Press.
- Lippmann, W. (1997). *Public Opinion* (Second Printing). New Brunswick & London: Transaction Publishers.
- Lodal, J. M. (1980). Deterrence and Nuclear Strategy. *Daedalus*, 109, 4, 155-175.
- Lodge, M. & Stroh, P. (1993). Inside the Mental Voting Booth: An Impression-Driven Process Model of Candidate Evaluation. In S. Iyengar & W. J. McGuire (Eds.), *Explorations in political psychology* (pp. 225-264). Durham: Duke University Press.
- Lupyan, G. (2017). How Reliable Is Perception? *Philosophical Topics*, 45, 1, 81-106.
- Manheim, E. (1992). The Frankfurt School and Critical Sociology and Critical Philosophy. *Mid-American Review of Sociology*, XVI, 2, 31-35.
- Marr, P. (2012). *The Modern History of Iraq* (Third Edition). Philadelphia: Westview Press.
- Marshall, T. (2019). *Coğrafya Mahkumları*. (4. Baskı). (Çev. M. Doğruer). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Mathews, J. T. (1989). Redefining Security. *Foreign Affairs*, 68, 2, 162-177.
- Mazower, M. (2015). *Dünyayı Yönetmek: Bir Fikrin Tarihi* (1. Baskı). (Çev. M. Morali). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- McClelland, C. E. (1974). Review: Frankfurt School. *History of Education Quarterly*, Winter 1974, 14, 4, 513-517.
- McDonald, M. (2008). Securitization and Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14, 4, 563-587.

- McLeod, S. (2020). *Maslow's Hierarchy of Needs*. Retrieved September 20, 2021, from <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>.
- McSweeney, B. (1996). Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School. *Review of International Studies*, 22, 1, 81-93.
- McSweeney, B. (2014). Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School. B. Buzan & L. Hansen (Ed.). *International Security: Volume III Widening Security* içinde (121-134). Los Angeles & London: Sage Publications.
- McSweeney, B. (1998). Durkheim and the Copenhagen School: A Response to Buzan and Wæver. *Review of International Studies*, 24, 1, 137-140.
- Miller, D. (Eds.). (2004). *Tell Me Lies: Propaganda and Media Distortion in the Attack on Iraq* (First Edition). Pluto Press.
- Moran, T. (1990-91). International Economics and National Security. *Foreign Affairs*, 69, 5, 74-90.
- Nelson, R. B. (1933). Hitler's Propaganda Machine. *Current History (1916-1940)*, 38, 3, 287-294.
- New World Encyclopedia (2007). *Propaganda*. Retrieved May 09, 2022, from <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Propaganda>.
- NGV (National Gallery of Victoria). (2012). *Art & Design Propaganda: Symbol of Revolution*. Retrieved April 08, 2022, from <https://www.ngv.vic.gov.au/napoleon/art-and-design/propaganda.html>.
- Normand, R. (1996). Iraqi Sanctions, Human Rights and Humanitarian Law. *Middle East Report*, No: 200, 40-43+46.
- Nye, J. & Woolsey, J. (1997). *Perspective on Terrorism*. Los Angeles Times (1 June 1997), M5. Retrieved September 12, 2022 from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-107shrg75040/html/CHRG-107shrg75040.htm>.
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. (Çev. G. Koca). İstanbul: Literatür Yayınları.
- O'Donnell, V. & Kable, J. (1982). *Persuasion: An Interactive Dependency Approach*. New York: Random House.
- O'Reilly, C. (2008). Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq. *Journal of Politics and Law*, 1, 3, 66-72.
- Online Etymology Dictionary (2021). *Propagation*. Retrieved April 08, 2021, from <https://www.etymonline.com/>.
- Orwell, G. (2015). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (50. Basım). (Çev. C. Üster). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Osgood, K. A. (2000). Form Before Substance: Eisenhower's Commitment to Psychological Warfare and Negotiations with the Enemy. *Diplomatic History*, 24, 3, 405-433.
- Özer, N. P. (2019). Propagandada Yöntemler, Araçlar ve Bir Propaganda Modeli Olarak; Herman ve Chomsky Propaganda Modeli. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1, 1, 15-30.
- Özgür, G. (2019). *Soğuk Savaş Dönemi Batı-Doğu Blokları Arasındaki Mücadelede Propaganda* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Packer, G. (2001). *The Way We Live Now: 9-30-01; Recapturing the Flag*. Retrieved September, 5, 2022 from <https://www.nytimes.com/2001/09/30/magazine/the-way-we-live-now-9-30-01-recapturing-the-flag.html>.
- Padover, S. (1951). Psychological Warfare and Foreign Policy. *The American Scholar*, 20, 2, 151-161.
- Parry-Giles, S. J. (2002). *The Rhetorical Presidency, Propaganda and the Cold War, 1945-1955*. London: Praeger Publishers.

- Pashakhanlou, A. H. (2017). *Realism and Fear in International Relations: Morgenthau, Waltz and Mearsheimer reconsidered*. Sheffield: Palgrave Macmillan.
- Pedrini, P. P. (2017). Fear Propaganda: From the Great War to the Modern Communication. *Acta Prosperitatis; Riga*. 8, 84-87.
- Pedrini, P. P. (2018). *Propaganda, Persuasion and the Great War: Heredity in the Modern Sale of Products and Political Ideas*. London & New York: Routledge.
- Peoples, C. & Vaughan-Williams, N. (2010). *Critical Security Studies: An Introduction*. London & New York: Routledge.
- Philippe, R. (1980). *Political Graphics: Art as a Weapon*. New York: Abbeville.
- Ponsonby, A. (1940). *Falsehood in War-Time* (Tenth impression). London: George Allen & Unwin LTD.
- Pratkanis, A. R. & Aranson, E. (2001). *Age of Propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion* (Second Edition). New York: Freeman.
- Procon. (2009). *Irak Statements by US President George W. Bush*. Retrieved May, 7, 2022, from <https://usiraq.procon.org/view.additional-resource.php?resourceID=000684>.
- Propaganda Critic. (2019). *Fear*. Retrieved July, 8, 2022, from <https://propagandacritic.com/index.php/how-to-decode-propaganda/fear/>.
- Qualter, T. (1980). Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi. (Çev. Ü. Oskay). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35, 01, 255-307.
- Qualter, T. H. (1962). *Propaganda and Psychological Warfare*. New York: Random House.
- Reuters. (2003). *U.S. President George W. Bush, Dressed in a Green U.S. Army Jacket, Addresses a Gathering of Military Troops and Families in Front of a Large American Flag* (Görsel). Retrieved September, 4, 2022 from <https://www.alamy.com/us-president-george-w-bush-dressed-in-a-green-us-army-jacket-addresses-a-gathering-of-military-troops-and-families-in-front-of-a-large-american-flag-january-3-2003-at-fort-hood-texas-the-base-is-the-largest-in-the-united-states-with-more-than-40000-infantry-and-mechanized-troops-bush-warned-iraq-that-the-military-was-ready-to-act-if-iraq-does-not-disarm-its-weapons-of-mass-destruction-reutersmike-theiler-mthb-image381159236.html>.
- Rich, F. (2001). *The Day Before Tuesday*. Retrieved September, 5, 2022 from <https://www.nytimes.com/2001/09/15/opinion/journal-the-day-before-tuesday.html>.
- Roberts, B. (1990). Human Rights and International Security. *Washington Quarterly*, 13, 65-75.
- Robin, C. (2004). *Fear*. New York: Oxford University Press.
- Robins, K., Webster, F. & Pickering, M. (1987). Propaganda, Information and Social Control. In J. Hawthorn (Eds.), *Propaganda, Persuasion and Polemic* (pp. 1-18). London: Edward Arnold.
- Royle, S. A. (1986). Place, Perception and Propaganda: American Students' Images of Belfast. *Teaching Geography*, 11, 4, 155-157.
- Russel, B. (1943). *An Outline of Intellectual Rubbish*. Retrieved May 10, 2021, from <http://personal.kent.edu/~rmuhamma/Philosophy/RBwritings/outIntellectRubbish.htm>.
- Rutenberg, J. (2001). A Nation Challenged: The Coverage; *Networks Move to Revive Foreign News*. Retrieved September, 11, 2022 from <https://www.nytimes.com/2001/09/24/business/a-nation-challenged-the-coverage-networks-move-to-revive-foreign-news.html>.
- Sapienza, Z. S., Iyer, N. & Veenstra, A. S. (2015). Reading Laswell's Model of Communication Backward: Three Scholarly Misconceptions. *Mass Communication and Society*, 18, 5, 599-622.
- Saunders, A.N.W. (1978) *Greek Political Oratory*. Harmondsworth: Penguin Books.

- Schmitt, C. (1988). *The Crisis of Parliamentary Democracy*. (Trans. E. Kennedy). Cambridge, MA: MIT Press.
- Schmitt, C. (2020). *Kara ve Deniz* (2. Baskı). (Çev. G. Yıldız). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Schneider, A. & Ingram, H. (1993). Social Construction of Target Populations: Implications for Politics and Policy. *American Political Science Review*, 87, 2, 334-347.
- Seagren, C. W. & Henderson, D. R. (2018). Why We Fight: A Study of U.S. Government War-Making Propaganda. *The Independent Review*, 23, 1, 69-90.
- Smith, S. (1999). The Increasing Insecurity of Security Studies. *Contemporary Security Policy*, 20, 3, 72-101.
- Smith, S., Hadfield, A. & Dunne, T. (2016). *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar* (2. baskı). (Çev. Prof. Dr. N. Uslu). Ankara: Röle Akademik Yayıncılık.
- Snow, N. (2018). Propaganda. *The International Encyclopedia of Journalism Studies*, 1-8.
- Stanger, G. (1994). Book Review: Ole Wæver, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre et al, Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe. *Millennium – Journal of International Studies*, 23, 1, 200-202.
- Stanley, J. (2018). *Demokrasilerde Propaganda Oyunu*. (Çev. B. Karal). İstanbul: The Kitap Yayınları.
- Stern, M. (1984). The Iran-Iraq War. *Foreign Affairs*, 63, 1, 128,143.
- Stritzel, H. (2014). *Security in Translation: Securitization Theory and the Localization of Threat (New Security Challenges)*. London: Palgrave Macmillan.
- Summak, M. E. & Erkiş, İ. U. (2011). Propaganda ve Dış Politika. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14, 1-2, 269-292.
- Şahin, İ., Şahin C. & Yüce, S. (2014). Birinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Irak'ta Devlet Kurma Çabaları. *Akademik Bakış*, 8, 15, 105-132.
- Tang, S. (2008). Fear in International Politics: Two Positions. *International Studies Review*, 10, 451-471.
- Tanner, S. (2005). *Bush'ların Savaşı: Askeri Liderler Olarak Bir Baba Oğlun Portresi* (1. Baskı). (Çev. A. Doğanç). Ankara: Elips Kitap.
- Tarhan, N. (2003). *Psikolojik Savaş* (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- The Atlantic. (2007). *Foreign Policy: Munich Versus Vietnam*. Retrieved May, 9, 2021 from https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2007/05/foreign-policy-munich-versus-vietnam/305934/?single_page=true
- The New York Times. (2002). *Text of Bush's Speech at West Point*. Retrieved May, 4, 2021, from <https://www.nytimes.com/2002/06/01/international/text-of-bushs-speech-at-west-point.html>.
- Thomas, W. I. (1928). *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Knopf.
- Thucydides. (1974). *History of the Peloponnesian War*. (Trans. R. Warner). Penguin Books.
- Trotter, W. (1921). *Instincts of the Herd in Peace and War* (Altıncı Baskı). London: T. Fisher LTD.
- Ullman, R. H. (1983). Redefining Security. *International Security*, 8, 1, 129-153.
- Varol, S. (2011). Frankfurt Okulu'ndan Postmodernizme Televizyona Dair Eleştirel Perspektifler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2, 1, 117-134.
- Vidyalankar, I. (1980). Pearl Harbor: Why Surprise? *The Indian Journal of Political Science*, 41, 4, 847-869.

- Wæver, O. (1995). Securitization and Desecuritization. In R. D. Lipschutz (Eds.), *On Security* (pp. 46-86). New York: Columbia University Press.
- Wæver, O. (2003). *Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies*. Chicago: Pipes, Basılmamış Konferans Tebliği.
- Wæver, O. (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. (Çev. B. Demirtaş Coşkun). *Uluslararası İlişkiler*, 5, 18, 151-178.
- Wæver, O. (2015). The Theory Act: Responsibility and Exactitude As Seen from Securitization. *International Relations*, 29, 1, 121-127.
- Wæver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. & Lemaitre, P. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. Londra: Pinter Publishers.
- Wæver, O., Lemaitre, P. & Tromer, E. (1989). *European Polyphony: Perspectives Beyond East-West Confrontation*. New York: St. Martin's Press.
- Welch, D. (2019). Giriş ("Pandora'nın Kutusunu Açmak": Propaganda, Güç ve İkna). D. Welch (Eds.). *Propaganda, Güç ve İkna* (Çev. S. Sezer). içinde (ss. 13-39). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Welch, D. (2022). *Propaganda: An Historical Perspective*. Retrieved February 25, 2022, from <https://www.socialismonfilm.amdigital.co.uk/Explore/Essays/Welch#:~:text=Put%20simply%2C%20propaganda%20is%20the,for%20a%20particular%20persuasive%20purpose>.
- Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20, 1, 71-81.
- Wilkinson, C. (2007). The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable outside Europe? *Security Dialogue*, 38, 1, 5-25.
- Williams, M. C. (1998). Modernity, Identity and Security: A Comment on the 'Copenhagen Controversy'. *Review of International Studies*, 24, 3, 435-439.
- Williams, M. C. (2003). Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*, 47, 4, 511-531.
- Williams, P. D. (2013). Security Studies: An Introduction. In P. D. Williams (Eds.), *Security studies: An introduction* (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Wolper, G. (1993). Wilsonian Public Diplomacy: The Committee on Public Information in Spain. *Diplomatic History*, 17, 1, 17-34.
- Wreford, R. J. R. G. (1923). Propaganda Evil and Good. *The Nineteenth Century and After*, XCII, 514-524.
- Yourman, J. (1939). Propaganda Techniques within Nazi Germany. *The Journal of Educational Sociology*, 13, 3, 148-163.
- Yüksel, O. (2011). *Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Propaganda*. 5 Ocak 2021'de <https://politikakademi.org/2011/01/uluslararasi-iliskiler-siyaset-bilimi-ve-propaganda/> adresinden alınmıştır.

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİNDE PROPAGANDA: ABD'NİN 2003 IRAK SAVAŞI ÖRNEĞİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 3	% 3	% 1	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
2	sbfdergi.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
4	Submitted to Karadeniz Teknik University Öğrenci Ödevi	<% 1
5	anosmi.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	tr.consortiumnews.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	documents.mx İnternet Kaynağı	<% 1
8	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1

Submitted to Uludag University

ÖZGEÇMİŞ

